

Skála ze Zhoře

ja, LidN 25. 11. 1943; vy, Venkov 25. 11. 1943 ●; ● ref. Hřebeček: -šp- (F. Kašpar), NO 2. 12. 1947; F. H. (Holešovský), Komenský 72, 1947/48, s. 233; Ný (J. O. Novotný), Moravskoslezská osvěta 2, 1947/48, s. 155; vpa (V. Pazourek), Svob. noviny 9. 1. 1948 ●; (Jhl) (L. Jehlička): Rozdávát srdce..., LD 23. 12. 1969; B. Slavík in F. S.: Krásná setkání (1970); ● ref. Krásná setkání: M. Nyklová, LD 16. 2. 1971; ja, Svob. slovo 4. 3. 1971; E. Macek, ČLit 1972, s. 282 ●; E. Macek: Paměti jako svědectví autora o sobě i jiných, sb. Lit. archiv 7, 1972, s. 233; (hey) (J. Heyduk): Venkovský lékař, LD 23. 11. 1973; R. Czmero: Diagnóza „venkovského lékaře“, Hanácké noviny 1997, č. 32.

PP, ZP

Jan Skála z Doubravy viz Jan Dubravius

Pavel Skála ze Zhoře

* 10. 7. 1583 Praha

† 1640 Freiberg (Německo)

Evangelický církevní historik; jako očitý svědek vypsal dějiny českého stavovského povstání.

Psán i Skala, Scala. – Nejstarší syn novoměstského měšťana, úředníka zemských desek Adama S. ze Z. 1600 studoval v Praze u J. Campana Vodňanského, t. r. se zapsal na univerzitě ve Wittenbergu, navštívil i Altdorf a Lipsko. Po studiích se usadil v Žatci, 1604 se oženil s bohatou vdovou A. Plevkovou a získal měšťanské právo. 1609 zastupoval město na sněmovním jednání v Praze. Po přesídlení do Prahy se stal (asi od konce 1618) úředníkem královské kanceláře; byl jím i za Fridricha Falckého. V únoru 1621 odešel do emigrace; pravděpodobně se mu podařilo zachránit značnou část rodinného jmění. Do 1622 byl u dvora Fridricha Falckého (v Německu, ve Francii a v Nizozemí), v jehož službách vykonal i méně důležitá poselství. 1623 se usadil ve Freibergu v Sasku, ale pobýval i jinde (1623 se zapsal na univerzitě v Lipsku, 1626 byl v Lübecku). Od 1626 žil trvale ve Freibergu a věnoval se dějepisné práci.

Až do smrti pracoval na *Historii církevní*, pojaté jako dějiny zápasu pravé církve s jejími odpůrci, exponenty Antikristovými, od pokřesťanství Evropy do současnosti. Stačil ji dovést do 1623. Dílo vznikalo na základě množství domácích i cizích pramenů, nezřídka doslovně přejímaných. Je to kultivovaná kom-

pilace, psaná s širokým rozhledem v duchu snášenlivého luteránství. Rukopis Historie má 10 foliových svazků o celkovém rozsahu kolem 16 000 stran. Autorův záměr se během práce postupně vyhraňoval. Druhý svazek obsahuje relativně samostatnou *Chronologii církevní*, usilující o periodizaci starších dějin. Od 3. svazku S. ze Z. sleduje stále podrobněji evropské dějiny od Lutherovy reformy, kterou pokládá za rozhodující moment v zápase pravé církve s jejími odpůrci. Věcně i slovesně nejceněnější jsou poslední čtyři svazky, věnované dějům od začátku 17. století, zvláště příčinám, průběhu a následkům českého stavovského povstání. V této části díla, osnovaného se snahou o kritický přístup k pramenům a objektivní pohled na zaznamenávané události, vycházel autor i z vlastního očitého svědectví.

EDICE: Historie česká od r. 1602 do r. 1623 1–5 (1865, 1866, 1867, 1868, 1870, ed. K. Tiefertunk, výbor); in Historie o válce české (1964, ed. E. Petrů, Z. Kristen a J. Polišenský, výbor); Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře (1984, ed. J. Janáček, výbor). – *Ukázky in:* ČČM 1831, s. 408, 1834, s. 257, 1847, sv. 2, s. 234; Nár. noviny 12. 12. 1849 – 18. 1. 1850; Slovan 1850, s. 20 a pokr.; Lumír 1851, s. 586 a pokr. ■

LITERATURA: A. J. Dunder: Některé zprávy o P. S. ze Z., ČČM 1858, s. 287; A. Rybička: K životopisu P. S. ze Z., ČČM 1858, s. 454; K. Tiefertunk in P. S. ze Z.: Historie česká 1 (1865); S. Kapper: K rodopisu P. S. ze Z., Květy 1867, s. 130; J. B. Miltner: P. S. ze Z., Památky archeologické a místopisné 8, 1868/69, sl. 440; K. Tiefertunk: P. S. ze Z., Osvěta 1873, s. 557 a pokr.; J. Jireček in Rukověť 2 (1876); J. Matzner: K rodopisu P. S. ze Z., Program reálky v Písku (1880); H. Opočenský: Bílá hora a česká historiografie, Pokroková revue 9, 1912/13, s. 179; J. Glücklich: K rozboru S. zpráv o popravě staroměstské dne 21. června 1621, ČCH 1921, s. 156; F. M. Bartoš: Osudy pozůstalosti P. S. ze Z., ČNM 1924, s. 75 + in Devět statí z českých dějin (1941) + in Bojovníci a mučedníci (2., rozšíř. vyd. 1946); J. B. Čapek in Záření ducha a slova (1948); J. Polišenský: Měšťanští historikové českého stavovského povstání, SVŠP Olomouc, Historie 3, 1956, s. 95 + in ant. Historie o válce české (1964); J. Chaloupka: Bílá hora a její odraz v soudobé historické tvorbě, Studia Comeniana et historica 1977, č. 16, s. 5; in Rukověť humanistického básnictví 5 (1982); E. Petrů: Cesty pobělohorské historiografie, ČLit 1983, s. 401 → Vzdálené hlasy (1996); J. Janáček in P. S. ze Z.: Historie česká (1984); B. Roedl: Žatecké kapitoly P. S. ze Z., Dějiny a současnost 1997, č. 1.

jk

Josef Skalák

* 30. 10. 1874 Křečhoř u Kolína

† 9. 3. 1968 Praha

Překladatel z francouzštiny a němčiny; sociálnědemokratický a komunistický publicista.

Podepisoval se i Józa nebo Joža S. – Pocházel z vesnické rodiny evangelického vyznání. 1893–97 pracoval jako úředník (komptoarista) v patentní kanceláři v Praze. V polovině 90. let se seznámil s některými z vězení propuštěnými omladináři (zejména s A. P. Veselým) a sblížil se se skupinou tzv. pokrokových socialistů. Postupně se stal známým v sociálnědemokratickém hnutí, 1898 přijal místo vedoucího administrace a expedice Práva lidu, které zastával až do 1920. Po celou tuto dobu byl blízký B. Šmeralovi a v řadě článků hájil jeho politiku, především 1918–20 jako vydavatel sociálnědemokratického časopisu Akademie, na jehož zaměření a obsahu se podstatně podílel. V době rozkolu v sociálnědemokratické straně se stal stoupencem marxistické levice. 1921 vstoupil do komunistické strany, do 1924 byl členem jejího výkonného výboru a redaktorem Rudého práva. 1920–25 byl poslancem Nár. shromáždění, pak do 1929 senátorem. V době vnitrostranické krize 1929 byl jako přívrženec „historické pravice“ z KSČ vyloučen a do politiky již aktivně nezasahoval. V posledních letech života psal vzpomínky, které zůstaly v rukopisu.

V překladech se S. shodně se svou politickou orientací zaměřil buď přímo na spisy socialistických autorů (M. Bakunin, A. Bebel aj.), nebo na beletrii spisovatelů zabývajících se problémy společenského vývoje (N. G. Černyševskij, É. Zola aj.). Ve vlastních politických a politicko-historických pracích byl veden zájmem o teoretické otázky socialismu. Po vzoru K. Kautského se zabýval historickou kritikou náboženství (*Ježíš – Bůh a ne člověk*), později reagoval na nesmyslnost a hrůzy světové války i na soudobé sociální a revoluční procesy.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Sigma; J. Sk. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akademie (od 1900); Besedy Času (1900); Dělnický kalendář (1906); Naše doba (1899); Nový kult (1898–99); Plameny (1908–09); Pokrokové listy; Právo lidu (od 1897); Proletkult; Rudé právo (1920–29). ■ KNIŽNĚ. Překlady: E. Veydrin: Socialistické Velikonoce (b. d., 1898); N. G. Černyševskij: Co dělat (1899); P. O. Lissagaray: Dějiny pařížské ko-

muny r. 1871 (1900); M. Bakunin: Vybrané stati (1903, celý náklad zabaven policií); E. de Goncourt: Nevěsta Elisa (1903) + Herečka Faustinová (1905); M. Montégut: Veliký soudce (1904); É. Zola: Pravda (1904); A. Bebel: Žena a socialismus (1909); K. Marx: Občanská válka ve Francii (1920); E. E. Pottier: Internacionála (b. d., 1946, s A. Mackem). – *Ostatní práce*: Přirozená práva národů a česká samostatnost (1897); Ježíš – Bůh a ne člověk (1910); Válka světová a marxismus (1919); Světová revoluce, její příčiny a ženoucí síly (1919); Pryč s válkou (1924); Idea a čin (1947). ■ REDIGOVAL časopisy: Pokrokové listy (1896–97), Plameny (1908). ■

LITERATURA: ● ref. překl. N. G. Černyševskij: S. (T. G. Masaryk), Naše doba 6, 1898/99, s. 718; an., PL 5. 3. 1899 ●; ● ref. překl. E. de Goncourt: Nevěsta Elisa: an., LidN 19. 12. 1903; -Su-, Akademie 8, 1903/04, s. 63 ●; ● ref. překl. E. de Goncourt: Herečka Faustinová: an., Akademie 9, 1904/05, s. 191; V. Kol. (V. Červinka), Zvon 5, 1904/05, s. 494; cd., LidN 5. 5. 1905; A. N. (Novák), Ženský svět 1905, s. 77 ●; V. Červinka: ref. překl. É. Zola, Pražská lid. revue 1907, s. 30; ● ref. Světová revoluce...: an., PL 15. 6. 1919; ev-, Kmen 3, 1919/20, s. 198; J. Fleischner, PL 26. 10. 1919 ●; ● ref. Válka světová a marxismus: Fr., PL 25. 12. 1919; E. Č. (Čapek), Nové Čechy 3, 1919/20, s. 266 ●; an.: Padesátiny soudruha J. S., RP 3. 11. 1924; -z-: Zabavený Bakunin, PL 31. 3. 1929; F. Soldan, J. Plavec: Tři socialistické písně (též Internacionála, přel. A. Macek a J. S.), Kultura doby 2, 1937/39, s. 203; Z. Tobolka in Za svobodu a socialismus. Padesát let Práva lidu (1947); Z. Kárník in Socialisté na rozcestí. Habsburk, Masaryk či Šmeral (1968); an.: Zemřel J. S., RP 13. 3. 1968; J. O. Fischer: Internacionála, její autor a překlady, Tvorba 1982, příl. Kmen, č. 18.

ls, vf

Jaroslav Skalický

* 23. 8. 1867 Česká Skalice

† 12. 3. 1947 Olešnice u Nového Města nad Metují

Překladatel z několika evropských novodobých i klasických jazyků, především angloirské a angloamerické poezie, jenž podstatně přispěl k věhlasu staroříšského vydavatelství J. Floriana.

Vl. jm. J. Franke; psán i Franke-Skalický. – Syn cukráře, 1872 se rodiče přestěhovali do německé Olešnice v Orlických horách (Giesshübel), vesnice na kladském pomezí, kde si otec zřídil skromný hostinec. S. tam vychodil německou obecnou šestitřídní školu, poté absolvoval v Broumově nižší benediktinské gymnázium, vyšší stupeň studoval v Litomyšli, filoz. fakultu

v Praze, s učitelskou aprobačí z dějepisu, zeměpisu a filologie (stýkal se zde s mladým J. Peřákem a jako Gollův žák s jeho školou). Působil pak jako suplent krátce v Praze na gymnáziu v Truhlářské ul., dále na gymnáziu v Něm. (Havl.) Brodě, na plzeňské reálce a posléze na vyšší obchodní škole v Prostějově, kde dostal definitivu. Aprobače s filologií mu dopomohla 1897 k místu nedaleko rodiště na nově zřízené reálce, později reálném gymnáziu v Náchodě (mj. tam učil V. Černého i E. Hostovského). Do důchodu odešel 1931. Zemřel po kratší nemoci za zimního pobytu v Olešnici, byl pohřben do tamního hrobu rodičů.

Důkladné studium novodobých i klasických jazyků S. zúročil až v pokročilejším věku, když začal jako překladatel spolupracovat s vydavatelstvím J. Floriany, s nímž se spřátelil 1898 jako s nově příchozím kolegou na náhodskou reálku. Poprvé vystoupil anonymně 1916 v jeho knižnici *Nova et vetera* s verši angloirských básníků a pak následovala série knížek Ira W. B. Yeatsa, jehož dílo pro české čtenáře objevil a vydal z něho přes deset svazků. Další často u nás dotud neznámé básníky uváděl též zejména ve vydavatelství L. Kuncíře, u brněnského J. V. Pojera (*Atlantis*) a u O. Štorcha-Marieny (*Aventinum*) a ve značné míře v tehdejších kulturních časopisech (zejména *Akord*, *Archa*, *Cesta*). Ve S. překladech měli vedle anglických autorů (A. Bennett, J. Conrad, G. K. Chesterton, W. S. Landor) bohaté zastoupení hlavně anglicky píšící Irové (P. Colum, J. Joyce, S. O'Sullivan, P. H. Pearse, G. Russell), dále spisovatelé italští (C. Govoni, P. Jahier, A. Onofri, G. Pascoli, E. Pea), španělští (J. de Espronceda, J. R. Jimenez, A. Machado, C. de Oliveira, F. Villaespesa, též Nikaragujec R. Darío), francouzští (B. Crémieux) i švédští (V. von Heidenstam), překládal rovněž z řečtiny, jednotlivosti i z literatury maďarské, polské a latinské. V próze, již se věnoval v menší míře, tlumočil též klasická díla literatury anglické (Ch. Dickens), americké (N. Hawthorne) i německé (Th. Mann). Zabýval se i pracemi historickými (mj. Chronologií, kronikou Byzantince M. Psellose z přelomu 10. a 11. století), filozofickými, náboženskými i přírodovědnými, uměleckými eseji a sám kriticky posoudil Nezvalův překlad E. A. Poea. V tlumočení veršů se S. projevil jako tvůrce schopný nejen jazykově dobře zvládnout, ale též básnicky uchopit náročné texty předních básníků

(W. Blake, G. Fröding, V. Lindsay, D. G. Rossetti aj.), jeho převody prózy se vyznačovaly významovou výstižností při dosažení formální dokonalosti a spolehlivou adekvátností věcnou.

ŠIFRY: J. F., J. S., S. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Akord* (1928–30, 1946); *Archa* (Olomouc 1923); *Cesta* (1923–30; 1928 ant. irské lyriky); *Dnešek* (1931); *Host* (1929, o Nezvalově překladu E. A. Poea); *Listy pro umění a kritiku* (1933); *Lit. rozhledy* (1935); *Nové Čechy* (1927); *Program D*; *Rozhledy* (1934); *Rozpravy Aventina* (1926–32); *Řád* (1934); *Světozor* (1929); *Tvar* (1931); *Život*. ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: W. B. Yeats: *Objevy* (1920) + *Cathleen ni Houlihan*, *Zlatá přilba*, *Přesýpací hodiny* (1921) + *Rosa alchemica*, *Desky Zákona*, *Klanění Králů* (1921) + *Příběhy ryšavého Hanrahana* (1926) + *Tři hry* (1928) + *Země touhy* (1929) + *Per amica silentia lunae* (1929) + *Básně* (1944) + *Eseje* (1946) + *Tajemná růže* (1947); *Azarin*: *Vyznání malého filozofa* (1922); V. Lindsay: *Básně* (1922); G. Papini: *Modlitba ke Kristu* (1922) + *Život Kristův* (1923) + *Slova a krev* (1926) + *Hotový člověk* (1926); V. Cardarelli: *Básně* (1922) + *Potopa* (1923) + *Rodná země* (1927); F. Thompson: *Svatý Ignác z Loyoly* (1922) + *Thomas De Quincey* (1929); R. Calzini: *Kristus a vetřelec* (1923); A. Fontainas: *Dante Gabriel Rossetti čili Manus animam pinxit* (studie, 1923); P. Frémeaux: *Poslední dnové císařovi na ostrově Sv. Heleny* (1923, s J. Florianem); E. Luskin: *Čarodějka Zapomenutá* (1923); D. G. Rossetti: *Z „Domu života“* (1923) + *Znělky k obrazům* (1923) + *Poslední zpověď* (1923) + *Blažená panna* (1923) + *Drobné básně* (1923); H. Belloc: *Marie Antoinetta* (1924) + *Nepřítomnost minulosti* (1926) + *Robespierre* (1930); Ch. Dickens: *Pickwickovci* 1, 2 (1925); G. Miró: *Obrazy z utrpení Páně* (1925); Th. De Quincey: *Vražda jako krásné umění* (1925) + *Zpověď anglického požívače opia* (1926, upr. A. Vyskočil) + *Levana a matky žalu* (1927); R. Gómez de la Serna: *Zázračný lékař* (1926); G. Fröding: *Titania* (1927); H. Walpole: *Katedrála* (1928); W. Blake: *Výbor básní* (1929); N. Hawthorne: *Šarlatové písmeno* (1929) + *Veliký karbunkul* (1932); S. Kaye-Smith: *Jana Goddenová* (1930); Th. Mann: *Buddenbrookovi* 1, 2 (1930); L. Strachey: *Alžběta a Essex* (1930); L. D'Ambr: *Mister Whisky – můj soupeř* (1931); H. H. Richardson: *Ultima Thule* (1932); G. Leopardi: *Prózy* (1932); F. Macleod: *Pověsti z Hebrid* (1933); B. Capes: *Historické viněty* (1933); A. Brunner: *Řeč jako počáteční východisko teorie poznání* (1936); R. Eucken: *Dějiny* (1936); V. V. Rozanov: *Spadané listí* (1937) + 2. kapitola z *Legendy o velikém inkvizitorovi* (b. d., 1937); M. Psellos: *Chronografie* (1940); Th. Hardy: *Drobné ironie života* (1946); *Meditace Gabriela Marcela o Bohu* (b. d.); mimoto další menší překlady v knižnici J. Floriany *Nova et vetera*. ■

LITERATURA: drv.: ref. překl. Ch. Dickens, NO 16. 1. 1926; -Psk.-: ref. překl. G. Papini: Hotový člověk, Nár. práce 18. 11. 1926; A. Felix: ref. překl. G. Papini: Život Kristův, Lit. svět 1, 1927/28, č. 18; E. J. (Jurčinová): ref. překl. W. Blake, LidN 28. 12. 1929; A. Skoumal: ref. překl. W. B. Yeats: Per amica silentia lunae, Tvar 1929, s. 308; ● ref. překl. Th. Mann: = (J. Vodák), Čes. slovo 30. 11. 1930; I. Liškutín, LidN 28. 12. 1930; vz. (V. Zelinka), Zvon 32, 1931/32, s. 629; B. Novák, Čin 3, 1931/32, s. 678 ●; A. Skoumal: ref. překl. L. Strachey, RA 6, 1930/31, s. 48; ● ref. překl. G. Leopardi: V. Černý, Rozhledy 1932, s. 135; = (J. Vodák), Čes. slovo 1. 2. 1933; J. Bukáček, LidN 14. 3. 1933 ●; ● ref. překl. F. Macleod: A. N. (Novák), LidN 9. 12. 1933; Nk. (B. Novák), RA 9, 1933/34, s. 94 ●; M. D. (Dvořák): ref. překl. W. B. Yeats: Básně, Akord 12, 1945/46, s. 189; ● nekrology: J. V. Pojer, Marginálie 1947, s. 75; an., Jiráskův kraj 21. 3. 1947; R. Marek in Padesát let státního reálného gymnázia v Náchodě 1897–1947 (1947, s. 9) ●; R. Marek: Co nám zanechal prof. J. Franke-S., Jiráskův kraj 27. 6. 1947; Š. Nosek: Příběh venkovského překladatele, Souvislosti 1996, č. 2–3, s. 237 → (s tit. J. S., utajený překladatel) sb. Rodným krajem 15 (1997, s. 27).

mhs, zp

František Skalík

* 22. 1. 1867 *Nová Ves* (Ostrožská Nová Ves)

u Uherského Hradiště

† 10. 12. 1904 *Nová Ves* (Ostrožská Nová Ves)

Lyrický básník a náboženský spisovatel z okruhu Katolické moderny, překladatel, literární recenzent a autor homilií.

S. otec Jan S., domkář, jenž sezonně pracoval v ostrožském cukrovaru, odvozoval svůj původ ze šlechtického rodu Skálů ze Zhoře, matka byla dcerou moravského buditele, učitele J. Sedláčka. V rodné vsi S. vychodil obecnou školu a od 1879 studoval za bídých sociálních podmínek (už v septimě se u něj objevily příznaky tuberkulózy) Slovanské gymnázium v Olomouci; po maturitě 1887 vstoupil do olomouckého semináře (již tehdy si vedl deník), kde navázal přátelství s K. Dostálem-Lutinovem a J. Navrátillem (pozdějším básníkem Rudolfem Stupavským, 1868–1935). Podporován básníkem a redaktorem V. Štastným přispíval verši do časopisů Vlasí, Muzeum, Náš domov a Obzor, kde debutoval. Stal se aktivním členem Literární jednoty bohoslovců olomouckých (člen výboru, 1890–91 předseda, pro jednotu pořádal přednášky). Na kněze byl vy-

svěcen v Olomouci v červnu 1891 (1893 složil katechetskou zkoušku pro střední školy). Jako kaplan nejprve působil v Želechovicích, 1894 byl přeložen do Dobroměřic (Dobromilice) na Hané (vedl zde mj. pěvecký spolek), kde se chystal vydat almanach katolických básníků Poetické besedy, pak se však načas přiklonil k programu rodící se Katolické moderny. Se S. Bouškou, K. Dostálem-Lutinovem a X. Dvořákem začal vydávat knihovnu Básnické obzory katolické (S. byl zvolen jejím administrátorem a pokladníkem). Po vydání 1. svazku (alm. Pod jedním praporem; S. uveden jako vydavatel) se s představiteli Katolické moderny rozešel, když byl S. Bouškou obviněn ze zpronevěry spolkových peněz. Postupující chorobu si léčil 1897 v Luhačovicích; t. r. ještě působil jako kaplan v Uherském Brodě, 1898 požádal o penzionování, 1899 nastoupil jako vychovatel u hraběte J. z Harrachu, s nímž pobýval ve Vídni (zde kázal pro vídeňské Čechy), Brucku n. Litavou, v Rohru (Rohravě) a Hrádku u Hradce Králové. Po neúspěšné léčbě (1901 znovu v Luhačovicích a 1904 v Gorici) se vrátil k rodičům do Nové Vsi, kde zemřel na krční tuberkulózu; pohřben byl na tamním hřbitově.

S. beletristické dílo až na výjimky vyrůstalo z uměleckých postulátů obrodného hnutí katolických literátů Katolická moderna. Ranou básnickou tvorbu publikovanou zejména v křesťansky orientovaných časopisech S. shrnul do prvotiny *Sursum corda*. Vedle prosté lyriky s přírodními a historickými motivy (zde se obrazily vlivy poezie S. Čecha a V. Štastného) obsahovala též artistnější básnické útvary (gazel a cyklus znělek) ovlivněné poetikou J. Vrchlického i epické legendy. Poslání básníka kněze S. uplatnil ve vyznavačské a vroucné náboženské lyrice, v níž převažovaly básnické modlitby, básně s motivy eucharistickými, biblickými, apostrofy Panny Marie a texty věnované kněžím a představitelům církevní hierarchie. S. druhou sbírku *Bůh a svět* charakterizuje hymnická dikce, rytmicky výrazný verš a absence rýmu; duše šťastně spočinuvší v Bohu zde jásavě chválí stvořený svět. Ze S. díla se vymyká subjektivní deníková próza *Moriturus*, kde nesvázan literární formou uvolněně a místy i s paradoxním humorem zapsal introspektivní pozorování projevů své choroby a vyslovil uhranutost smrtí. Tomuto dílu předcházela deník (S. si jej vedl v letech 1885–1903), z ně-

hož L. Zamykal publikoval část v revui *Archa*. – Kromě beletristické tvorby byl S. také autorem překladu z oblasti náboženských dějin, kázání a článků o pastoraci; pro kněze i laiky sestavil sborník myšlenek o oltární svátosti ze spisů církevních otců a duchovních spisovatelů. S. překlad Žaltáře mariánského sv. Bonaventury zůstal patrně v rukopise, též překlady Žalmů (*Kytice ze Sionu*) i ucelenější překlady Marca Aurelia a latinské poezie. – V Literárním archivu PNP je uložen soubor S. dopisů adresovaných B. M. Kuldovi.

ŠIFRA: Fr. S. (*Obzor* 1888, BB). ■ **PŘÍSPĚVKY in:** *Anděl strážný* (Brno); *Bílý prapor* (Olomouc 1904); *Cyrril* (1893); *S. S. Eucharistia* (Kroměříž 1896); *Hlas* (Brno); *Hlídka lit.* (Brno 1893–94, pravidelně recenze a zprávy, zejména o polské literatuře); *Katechetické listy* (1896, příl.); *Kazatel* (Olomouc 1898–1900); *Muzeum* (Brno 1899–1900); *Náš domov* (Olomouc 1888–98; 1893 *Pověsti o svatém Grálu*); *Našinec* (Olomouc 1899); *Nový život* (1896); *Obzor* (Brno 1888–95, překl.); *alm. Pod jedním praporem* (1895); *Vlasť* (1888–94); – posmrtně: *Archa* (Olomouc 1925, *Studentský deník F. S.*); *Malovaný kraj* (Břeclav 1989–90, výběr ze S. deníků); *Nový život* (1905, *Moriturus*. *Zápisky člověka*, jenž se chystá umřít, i sep., též texty z pozůstalosti); *Obzor* (1905, humorist. črty ze života hasičů úhorovských); *ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl* (2000, ed. I. Wernisch). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie*: *Sursum corda* (BB 1893); *Bůh a svět* (BB 1898). – *Překlad*: F. J. Knecht: *Malý biblický dějepis* (Freiburg i. B. 1894). ■ **REDIGOVAL almanach**: *Pod jedním praporem* (1895, se S. Bouškou, K. Dostálem-Lutinovem a X. Dvořákem); *edici*: *Básnické obzory katolické* (1895, se S. Bouškou, K. Dostálem-Lutinovem a X. Dvořákem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: *Jiskry eucharistické* (1894). ■

LITERATURA: ● *ref. Sursum corda*: J. Flekáček, *Vlasť* 10, 1893/94, s. 563; R. (V. Šťastný), *Obzor* 1894, s. 30; S. Bouška, *Hlídka lit.* 1894, s. 170 ●; ● *ref. ed. Jiskry eucharistické*: *an.*, *Vlasť* 10, 1893/94, s. 851; R. (V. Šťastný), *Obzor* 1894, s. 176; *Redakce* (K. Borový), *Časopis katol. duchovenstva* 1894, s. 382 ●; -mp-: *ref. překl. F. J. Knecht*, *Časopis katol. duchovenstva* 1895, s. 126; R. (V. Šťastný): *ref. alm. Pod jedním praporem*, *Obzor* 1895, s. 247; R. Stupavský (J. Navrátil): *ref. Bůh a svět*, *Obzor* 1898, s. 319; ● *nekrology*: *an.*, *Bílý prapor* 1904, s. 442; R. Stupavský (J. Navrátil), *Obzor* 1905, s. 7; *an.*, *Časopis katol. duchovenstva* 1905, s. 73; *an.*, *NŽ* 1905, s. 82; L. Zamykal, *Muzeum* 1905, s. 91 ●; M. K.: *Před 20 lety...*, *Jitro* 6, 1924/25, s. 140; O. Svozil: *Za zemřelým F. S.*, *tamtéž*, s. 154; K. Sedláček: *F. S.*, *nadaný básník...*, *Naše kniha* 1925, s. 3; L. Zamykal: *Studentský deník F. S.*, *Archa* 1925, s. 33 a *pokr.*; R. Stupavský (J. Navrátil) in *Literární vzpomínky z olomouckého semináře kněžského* (rok 1888–92), *Stadium*. *Jubi-*

lejní almanach Stojanovy Literární jednoty bohoslovců (1928, s. 29); V. Bitnar: *Na paměť F. S.*, *Den* 23. 1. 1937; S. Batůšek: *K 85. výročí smrti F. S.*, *Duchovní pastýř* 1989, s. 193 + *Z deníku zapomenutého básníka F. S.*, *Malovaný kraj* 1989, č. 6 a 1990, č. 1 + Bílkova „boží muka“ na novoveském hřbitově, *tamtéž* 1991, č. 6 + *Studentská léta F. S.*, *LD* (Brno) 23. 1. 1992 + *O F. S.*, *Akord* 17, 1991/92, č. 7 + *Umírání tak bolí*, *Rovnost* 24. 2. 1996 + in *Katolická moderna*. Karel Dostál-Lutinov a jeho přátelé a spolupracovníci (1996, s. 39); P. Marek, L. Soldán in *Karel Dostál-Lutinov bez mýtů, předsudků a iluzí* (1998, s. 52, 322); M. C. Putna in *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918* (1998, s. 335); L. Pavlicová: *Kněz a básník F. S.*, *Malovaný kraj* 1999, č. 6; in „Jsem disgustován...“ *Vzájemná korespondence S. L. Boušky a K. Dostála-Lutinova* (2002, ed. P. Marek); P. Marek in *Český katolicismus 1890–1914* (2003, s. 322).

vfr

Augusta Skálová

* 28. 9. 1898 *Želatovice* u Přerova

† 27. 5. 1996 *Jeseník*

Autorka próz s problematikou moderního manželství, básnířka a dramatička.

Roz. Běhalová, provd. Dočkalová; časopisecky publikovala i pod vl. jm. Augusta Běhalová-Dočkalová, ve 20. letech používala křestní jméno i ve tvaru Gusta. – Pocházela z rolnické rodiny. Obecnou školu vychodila v rodišti, dívčí měšťanskou školu nejprve v Přerově (1910–12), pak v Řepčíně u Olomouce (1912–13), tam také od 1913 navštěvovala soukromý klášterní ústav pro vzdělání učitelek (1916–17 studium pro nemoc přerušila), 1918 maturovala. Poté působila krátce jako učitelka v Hořticích na Vyškovsku (místo musela uvolnit učitelé navrátilivšímu se z fronty). Na jaře 1919 se provdala za bankovního úředníka, s nímž odešla do Brna, 1920 se jí narodila dcera Zdenka (pozdější pěvkyně Janáčkovy opery v Brně). 1921–23 studovala na brněnské filoz. fakultě (učitel A. Novák), ze zdravotních důvodů studia zanechala. 1924–25 pracovala jako úřednice v Zemské sociální péči o mládež, pak byla v domácnosti a věnovala se literatuře a výtvarnému umění (studovala u F. Hlavici na brněnské technice). Ve 30. letech navštívila s rodinou několikrát Jadran. Řídce spolupracovala i s rozhlasem (např. 1936 vysílala brněnská

stanice dvě její básně, zhudebněné J. Kvapilem). Byla činnou členkou Moravského kola spisovatelů (od 1941), též Jednoty filozofické v Brně a Skupiny výtvarných umělců v Brně. 1945 po vážné nemoci a po rozchodu s manželem zůstala bez prostředků a po neshodách s rodinou své dcery (1948 přišla o brněnský byt) odešla do rodiště k otci, po jeho smrti a ztrátě hospodářství se odstěhovala k bratrovi na severní Moravu do Javorníku a od 1961 žila z minimálního důchodu a v osamění v blízkém Bílém Potoce, kde si zakoupila domek. Pohřbena byla v Přerově.

Na počátku literární tvorby vystoupila S. dvěma sbírkami meditativní lyriky *Mou duší písně znějí* a *Ulomený květ*, v nichž reflektuje smutek ze ztráty iluzí nepochopené a osamělé ženy. Následovaly dva dramatické pokusy určené ochotnickým souborům *Duha boží* a *Na dědině*, autobiograficky soustředěné k postavení mladé venkovské učitelky. Knižní prozaický debut, román *Hořící hvězda*, tematicky předznamenal její další dílo. V centru pozornosti se ocitly postavy hypersenzitivních žen a mužů, které se dostávají do osudových krizí a konfliktů v partnerských vztazích, romantické bytosti, jež ve skutečném životě nejsou s to najít naplnění a štěstí a bolestně hledají smysl života. Sociálně kontrastní prostředí, v němž se její příběhy často odehrávají, stejně jako umělecký nebo utopický pojatý svět moderní vědy (*Můj milovaný*, *Věčný krb*) tvoří vždy jen náhodný rámec mileneckých a manželských dramát. Koncem války přepracovala S. prózu *Prokletí*, původně otištěnou časopisecky, v román *Úsměv z mlh* (později s tit. *Ve stínu boha Ratarů*), do nějž zapracovala i dojmy a zážitky z cest na Jadran; stejně jako druhý díl románu *Můj milovaný*, ač 1947 odevzdán do nakladatelství, už nevyšel. V rukopisu zůstaly autobiografické romány *Život začíná v troskách* a *Zazděné okno* a dívčí románek *Dvojí volání* (uložený v Zemském muzeu v Přerově).

PŘÍSPĚVKY in: ant. Čes. povídka (1996, mj. i dopis S. redaktorovi publikace); Lada (1926–28); Lid. noviny (1926, 1939, 1942); ant. Povídka '95 (1995); Slovo národa (1946–48, lit. příloha, PP Krása ztracená a zase získaná a Sny, nebo čtvrtá dimenze?); Sokolský věstník (1947–48); Včelařství; Zvon (1932, P Prokletí); Ženský svět (1924). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie:* *Mou duší písně znějí* (BB 1922); *Ulomený květ* (BB 1924); *Duha boží* (D 1930); *Na dědině* (D 1932); *Hořící hvězda* (R 1933); *Život vítězný* (R 1942); *Věčný krb* (R 1943); *Můj milovaný* (R 1947). ■

LITERATURA: ● ref. *Mou duší písně znějí:* J. Krecar, MR 1922/23, sv. 38, s. 218; A. N. (Novák), LidN 3. 1. 1923; B. V. (Václavěk), Pramen 4, 1923/24, s. 371 ●; ● ref. *Ulomený květ:* A. N. (Novák), LidN 22. 4. 1925; V. Brtník, Venkov 15. 10. 1925 ●; ● ref. *Hořící hvězda:* A. N. (Novák), LidN 1. 12. 1933; drb. (J. Borecký), Zvon 34, 1933/34, s. 166; M. H. (Holás), RA 9, 1933/34, s. 68 ●; ● ref. *Život vítězný:* jšk. (J. S. Kvapil), Naše doba 50, 1942/43, s. 330; V. Martínek, LidN 8. 2. 1943; Kp. (K. Polák), Nár. práce 26. 5. 1943 ●; ● ref. *Věčný krb:* K. P. (Polák), Nár. práce 17. 8. 1943; js., LidN 24. 8. 1943; jšk. (J. S. Kvapil), Naše doba 51, 1943/44, s. 91; J. Kadlec, Živá tvorba 2, 1943/44, s. 13 ●; hs. (J. Husák): ref. *Můj milovaný*, Moravskoslezská osvěta 2, 1947/48, s. 118; M. Marková: „Mlčení“ spisovatelky A. S. (rozhovor), Naše slovo (Šumperk) 1968, č. 31; V. Spilka: A. S., spisovatelka pod Rychlebskými horami (rozhovor), Rovnost 20. 3. 1992, příl. Rovnost-magazín; MÝ: Zapomenutá? (k pětadevadesátinám), Moravskoslezský den 28. 9. 1993; V. Přibský: A. S., in Povídka '95 (1995, s. 7); M. Marková: Hořká chuť nové svobody, in Olga Havlová a ty druhé (rozhovor z 1990 s postskriptem z 1996) (1996); an.: A. S., in Česká povídka 1996, č. 3, podzim–zima, s. 108; H. Bartková: A. S. prožila těžký život (k 100. výr. nar.), Hanácký den 26.–27. 9. 1998; V. Fišmistrová: Ke 105. výročí narození..., Nové Přerovsko 2003, č. 39.

mz, sm

Julius Skarlandt

* 31. 1. 1879 Žižkov (Praha-Ž.)

† 30. 4. 1950 Praha

Autor impresionistické, zejména přírodní lyriky melancholického ladění, prozaik, propagátor česko-italských kulturních styků, překladatel, publicista.

VI. jm. Julius Škarlandt. – Od 1890 studoval karlínskou reálku, 1894 přešel na Československou obchodní akademii (mat. 1897), poté vystudoval Čes. vysoké učení technické v Praze. Po krátké praxi ve Škodových závodech v Plzni pracoval v pražské První českomoravské strojírně jako úředník a posléze vrchní úředník automobilního oddělení. Od 1902 se účastnil pražského literárního dění, publikoval poezii a ojediněle i kritiky, spoluredigoval časopis Moderní život, byl spolupracovníkem Rožkova Srdce, členem Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj; udržoval přátelské styky s V. Kroftou, J. Kvapilem, J. Arbesem, později s A. Velhartickým aj. Po válce vstoupil 1918 do služeb českosl. ministerstva zahraničí, 1920–23

působil jako pracovník obchodního oddělení konzulátu v Berlíně (od 1921 zde úzce spolupracoval s redakcí listu *Zahraniční Čechoslovák*), 1927 se stal konzulem v Terstu. Na vlastní žádost byl 1931 přeložen do pražského ústředí ministerstva zahraničí s titulem odborný a legační rada. Ve volných chvílích pobýval stále častěji na Klatovsku, kde nacházel též inspiraci pro svou pozdní tvorbu. Pohřben byl v Praze na břevnovském hřbitově.

S. psal především lyrickou, melancholicky laděnou poezii, charakteristickou úsporným a monotónně plynoucím hudebním veršem, v níž převažují přírodní impresie a milostné motivy souzní s odlesky duševních stavů. Již v prvních sbírkách *Podzimní melodie* a *Fragmenty* se opřel o vlivu symbolistické poetiky a rozvíjel zejména schopnost jemného odstínování barev, vjemů a nálad, jež vrcholila v souborech *Knih veršů* a *Světla v samotách*; se zálibou v náčrtech podzimní a večerní atmosféry zachycoval pocity rezignovaného stesku a pomíjivosti, truchlivé milostné touhy a vzpomínky, evokace zasutých snů, impresionistickou krajinomalbu postupně mísil s novoromantickými postupy, stále více projevoval sklon k idyle a k sentimentální písňovosti. V obdobném duchu sestavil posléze i *Básníkův skicár* zahrnující vedle elegických obrazů také baladické lyricko-epické verše, reminiscence z cest po Německu a Itálii, historické a máchovské motivy apod.; jako pozdní epigon J. Vrchlického rovněž zvýraznil úsilí o kultivovaný výraz i oslabení významové stránky verše. Téma bolestných a složitých proměn milostných vztahů zpracovával S. v románech trpících rétoričností i povrchní psychologií a v povídkových souborech, v nichž posiloval sentimentálně romantické ladění a dramatickosti (též ve snaze zaujmout širší čtenářské vrstvy). V knize *Bílá růže a jiné prózy z Klatovska* a v básnické sbírce *Kytice jeřabín* vyjádřil na sklonku 30. let hlavně své okouzlení Pošumavím, tematizoval jeho proměny, pověsti i osudy zdejších význačných historických postav. – Ve své funkci, ale zvláště z vlastní iniciativy se mimořádně zasloužil o rozvoj československých kulturních vztahů; od 20. let přispíval značným množstvím článků o českém výtvarném umění, architektuře, hudbě a zvláště o literatuře do italských periodik, v nichž také prosazoval a pro něž překládal tvorbu J. Vrchlického, O. Březiny, K. Tomana, J. Seiferta aj;

nejednou inicioval a revidoval práce italského slavisty U. Urbanioho (např. 1932 překlad Zeyerova románu Jan Maria Plojhar), který rovněž převedl některé S. texty do italštiny. S. působil též jako překladatel z italštiny (příležitostně i z němčiny a francouzštiny), jeho překlad libreta Verdiho opery Sicilské nešpory (1939 pro Nár. divadlo) zůstal neuveden. Ve 30. letech věnoval řadu článků kulturní historii Klatovska.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. Brach, Viktor Arlandt; J. S., Jul. S., Skar, Skt. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akademie, příl. Rudé květy (1924); sb. Baarův památník (1926); ant. Česká lyra (1910); Čes. deník (1941); Čes. slovo (1933); Čes. svět (1906–17); Hlas národa (1902–05); Il giornale dell'arte (Milán, od 1928); Il piccolo della sera (Terst 1928–38); Il popolo di Trieste (Terst); Il Veneto (Padova); Jitřenka (1901–11); Kalendář českožidovský (1926–28); La Fiamma (Terst 1930); La gazzetta di Venezia (Benátky); La Panarie (Udine 1934); L'Arena (Verona 1930–31); L'Arte (Terst); Lid. demokracie (1946); Lid. noviny (1932); Lumír (1902); Lyrická prémie spolku Máje na rok 1910; Máj (1902–06); Moderní život (1902–03); Mondo femminile (Terst, Milán 1927); Nár. listy; Nár. obzor (1907); Nár. osvobození (1925–35); Nár. politika; Nár. střed (1935, R Okna do ráje); Nový obzor (Olomouc 1913); Pamětní spis... u příležitosti 70. výročí smrti J. Franty Šumavského a 2. sjezdu rodáků a přátel Polešska (1927); Právo lidu (1923–25); Pražská lid. revue (1909–12); Rassegna dei combattenti (Bologna 1933); Rozhledy (1935); Slovanský přehled (1929); Srde (1901–04); Světozor (1923); Topičův sborník (1923); Venkov (1924–42); Vesna (Ml. Boleslav); Vzlet (Plzeň 1919); alm. Vzpomínáme Vás... (1913); Zahraniční Čechoslovák (Berlín, od 1921); Zlatá Praha (1905–07, 1916–21); Zvon (1903–26, 1934); též další italská periodika; – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Podzimní melodie (BB 1900); Fragmenty (BB 1901); *Knih veršů* (BB b. d., 1903); *Smutná láska* (BB 1904, obs. též výběr z knih Podzimní melodie a Fragmenty); *Její hřích* (R 1906); *Hřích* (R 1907); *Nad propastí* (R 1908; 1920 přeprac. vyd. s tit. V poutech ideálu → 1935 s tit. Okna do ráje in Nár. střed); *Světla v samotách* (BB 1911); *Štěstí hříchem zladené a jiné povídky* (b. d., 1914); *Tri povídky* (1919); *Bílá růže a jiné prózy z Klatovska* (PP 1936); *Básníkův skicár* (BB 1937); *Kytice jeřabín* (BB 1939). – *Překlady*: A. Marpicati: *Tvář bojovníka* (BB 1937); L. Fiumi: *Images des Antilles* (Paříž 1939, Vidiny z Antill). ■ REDIGOVAL *časopis*: *Moderní život* (1902, s K. H. Hilarem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Baarův památník (1926). ■

LITERATURA: ● ref: Podzimní melodie: J. Karásek, Rozhledy 9, 1899/1900, s. 892; J. Patočka, Obzor lit. a umělecký 1900, s. 170 ●; F. X. Zdařil: ref. Frag-

menty, Srdce 1, 1901/02, s. 119; O. Theer in J. S.: Kniha veršů (1903; k tomu V. Dyk, MR 1902/03, sv. 14, s. 563); ● ref. Kniha veršů: R. Hašek, Moderní život 1903, s. 224; L. (A. Klášterský), Zvon 4, 1903/04, s. 14; J. Müldner, Srdce 3, 1903/04, s. 20; a, Máj 2, 1903/04, s. 62; E. Sokol (K. Elgart S.), Rozhledy 14, 1903/04, s. 326; J. Rowalski (A. Bačkovský), Lumír 32, 1903/04, s. 215; E. Krásnohorská, Osvěta 1904, s. 175 ●; ● ref. Smutná láska: K. Z. Klíma, Rozhledy 14, 1903/04, s. 1159; E. J. S., Osvěta 1905, s. 264 ●; ● ref. Hřích: E. O., Novina 1908, s. 732; F. V. Vykoukal, Osvěta 1908, s. 1035; J. R. (A. Bačkovský), Venkov 31. 3. 1909 ●; ● ref. Světla v samotách: Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 188; -a-, Máj 10, 1911/12, s. 203; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 12, 1911/12, s. 269; L. N. Zvěřina, Osvěta 1912, s. 148 ●; ● ref. Štěstí hříchem zladené...: J. Karásek, MR 1915, sv. 29, s. 286; G. Pallas, Venkov 25. 4. 1916; F. V. Vykoukal, Osvěta 1916, s. 707 ●; J. H. (Hora): ref. Tři povídky, PL 9. 11. 1919; ● ref. V poutech ideálu: O. Sch. (Schäfer), Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 95; ALAP (A. Procházka), MR 1919/20, sv. 35, s. 201; Liga † 12, Vlast 36, 1919/20, s. 278; J. F. (Flajšhansová), Zvon 20, 1919/20, s. 278; K. H. (Híkl), Naše doba 27, 1919/20, s. 546; O. Š. M. (Štorch-Marien), Cesta 2, 1919/20, s. 731; J. H. (Hora), PL 25. 1. 1920; J. Vrba, Pramen 1920, s. 373; L. N. Z. (Zvěřina), Venkov 17. 4. 1920 ●; drb. (J. Borecký): J. S., Zvon 29, 1928/29, s. 295; A. Cronia: Giulio S. poeta ceco, fedele amico dell'Italia, L'Arena (Verona) 13. 8. 1935; drb. (J. Borecký): ref. Bílá růže..., Zvon 37, 1936/37, s. 223; J. Karásek in J. S.: Básníkův skicář (1937); -jbc. (J. Brabec): ref. Bílá růže... a Básníkův skicář, Archa 1937, s. 142; ● ref. Básníkův skicář: A. N. (Novák), LidN 27. 8. 1937; amp. (A. M. Píša), PL 23. 9. 1937; P. E. (Eisner), Prager Presse 26. 9. 1937 (odp. vyd.); O. Tichý, Rozhledy 1937, s. 191 ●; -btk- (V. Brtník): Básník J. S., Zvon 39, 1938/39, s. 308; ● ref. Kytice jeřabin: B. Slavík, LidN 18. 12. 1939; drb. (J. Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 182; K. P. (Polák), Nár. práce 6. 1. 1940; Erik S. (Silénský), Archa 1940, s. 157 ●; V. Hánek: O básníku J. S., Venkov 29. 1. 1944; bs (B. Slavík): Zemřel básník a překladatel J. S., LD 4. 5. 1950.

lm

Vilém Skoch

* 18. 6. 1889 Kladno

† 19. 12. 1973 Tábor

Autor konverzačních komedií a her s historickými náměty, divadelní režisér a dramaturg, publicista, autor aforismů a příležitostných básní, překladatel.

Maturoval 1908 na reálce v Kladně, poté absolvoval abiturientský kurs obchodní akademie a 1915–17 byl kancelářským pomocníkem

na rektorátu Čes. vysoké školy technické v Praze. Od 1917 působil nejprve jako tajemník, posléze jako dramaturg Městského divadla v Plzni. 1923 se stal dramaturgem Nár. divadla v Brně, kde rovněž působil jako činoherní, operní a operetní režisér. 1936 onemocněl nervovou chorobou a odešel do invalidního důchodu.

S. úspěšně debutoval tematicky konvenční salonní veselohrou *Naše babička*, v níž se projevila jeho výrazná schopnost obratně vedeného dialogu, využívajícího paradoxní humor reflektující dobové intelektuální konvence. Už zde je však zřejmá tendence k libivému kabaretnímu zpracování tématu (aktovky *Hovory lásky*). Tato linie S. tvorby pak pokračovala v dalších veselohrách, situovaných do maloměstského prostředí a čím dál více směřujících k schematickému rozvrhování postav, citových vztahů a konvenčnímu pojetí děje (*Libelulla*, *Lázníčky* aj.). Tato tendence, jejíž těžiště spočívalo ve využití konverzačního zvratu, měla často až bulvární charakter (*Skvrna od vína*, *Dáma a vagabund*), líbivě vyrovnávaný moralizující pointou (*Ty a já*). Jinou polohu S. díla reprezentují historické hry, převážně rovněž konverzační, jež na historicky tradovaných příbězích královny Kunhuty, Šimona Lomnického z Budče, Messaliny aj. předvádějí modelové partnerské konflikty určené zradou, vášní a oddaností (*Královnin omyl*, *Šimon a Polyxena*, *Na terase*), využívající historickou situaci jako ilustrativní rámec. Historicky sentimentalizující pojetí vyznačuje zpracování osudu dcery K. Havlíčka Borovského Zdenky (*Dcera národa*). Posledním S. pokusem o historický námět byla dramatizace evangelijního podobenství o Lazarovi (*Tři a jeden*), v níž se jindy konverzační tón proměňuje v lyrizující promluvu. Ve 20. letech S., spolu s O. Novým, napsal několik mimořádně úspěšných výpravných operetních revuí se zpěvy, které využily postavičky strážce Křópala (V. Šindlera) jako průvodce férickou cestou po celém světě (*Z Brna do Brna*, později hráno pod různými tituly podle názvů měst, ve kterých soubor účinkoval – 1932 s tit. *Z Prahy do Prahy* a *Z Plzně do Plzně* apod., *Pojďte k nám aneb Špilberku zelený*). Publikoval též satirické paradoxní aforismy, převážně kritizující divadelní profese a prostředí. V divadelních periodících Nár. divadla v Brně tiskl informativní články drama-

turgické povahy (překládal je rovněž z němčiny a francouzštiny). – V knihovně Divadelního ústavu v Praze se uchovaly strojopisy operetních libret Helenin návrat, Hříšnice a Můj Mikulášek (vše hudba K. Pečke) a dramatu Kruh Silvia Pellica; autor ve svém životopisu dále uvádí operetní libreta Palceřík (hudba V. Rubínek), Žacky pí Rettigové (hudba A. Kincl), Sanatorium Láska (hudba J. Loukota), Lazebnice Zuzana a uvedení hry Zlatý balkon v Torontu (1962).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Erry Saša, Saša Erry, S. Erry; E., E. S., -r., Sk., V. S. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach Zemského divadla v Brně (1933); Čes. divadlo (1917); Divadelní list Nár. divadla v Brně (1925–36); Divadelní šeptý (Brno 1923–25); Lid. noviny (1924); Salon (Brno 1924–26); sb. Velká pochoď (1959); Venkov (1916); Vzlet (Plzeň 1917–18). ■ KNIZNĚ. *Beletrie*: Naše babička (D b. d., 1916, i prem.); Hovory lásky (DD b. d., 1917, i prem., obs. Papírový ideál, samost. vyd. 1918, Poslední večere, Skvrna od vína, Ze všech nejsmutnější); Královnin omyl (D b. d., 1917, i prem.; jako libreto k operě E. Němečka, prem. 1922); Libellula (D 1918, i prem.); Slavnostní scéna s apoteózou (D b. d., 1920, i prem. s tit. Pohádka o štěstí); Šimon a Polyxena (D 1920, prem. 1919); Ty a já, Portrét zla (DD b. d., 1922); Na terase (D 1923, prem. 1922); Lázníčky (D b. d., 1926, prem. 1923); Dáma a vagabund (D b. d., 1928, i prem.); Penelopa vyšívala (D b. d., 1932, i prem.); Dcera národa (D 1933, i prem.); Kněžna Božena (D b. d., 1934, i prem.); Tři a jeden (D b. d., 1940, i prem.). ■ SCĚNICKY. *Hry*: Helenin návrat (1917, hudba K. Pečke); Hmyz života (1922); Z Brna do Brna (1926, pseud. Erry Saša, s O. Novým, hudba A. Kincl); Pojďte k nám aneb Špilberku zelený (1928, pseud. Erry Saša, s O. Novým, hudba R. Kvasnica); Ide Maryna (1930, pseud. Erry Saša, s O. Novým, hudba R. Kvasnica, A. Kincl). – *Překlady* (pseud. S. Erry): F. Grünbaum: Co se náhodou přihodilo Dorině (1923, hudba J. Gilbert; hráno i s tit. Co se stalo Dorině); E. Farago: Offenbachovy lásky (1923, hudba M. Nador); R. Schanzer: Madame Pompadour (1923, hudba L. Fall); A. Grünwald: Svěhlavička (1924, hudba R. Stolz); F. Arnold, E. Bach: Dolly (1924, hudba H. Hirsch); W. Sterk: Milenka pustý (1925, hudba M. Krausz; hráno i s tit. Láska pustý); B. Jenbach: Clo-clo (1925, hudba F. Lehár); E. Marischka, B. Granichstädten: Orlov (1925, hudba B. Granichstädten) + Vlaštovčí hnízdo (1927, hráno i s tit. Vlaštovčí hnízdečko); A. Arnoux: Světlko a medvědice (1926, podp. V. Skoch); P. Mascagni: Si, dáma z Folies-Bergère (1926); A. Engel, J. Horst: Adieu, Mimi...! (1926, hudba R. Benatzky); R. Schanzer, E. Welisch: Terezina (1926, hudba O. Straus);

A. Neidhardt: Prosit, Gipsy! (Kouzlo lásky) (1929, hudba R. Gilbert); E. Golisciani: Zuzančino tajemství (1929, podp. V. Skoch, hudba E. Wolf-Ferrari); L. Blech: Pod pečeti (1929, podp. V. Skoch); R. Kessler: Slečna mamá (1929, hudba H. Hirsch); E. Neubach: Hotel u města Pešti (1930, hudba J. Gilbert); W. Kollo: Jeho Veličenstvo prosí...! (1930); J. Horst, E. W. Spahn: Ale, Otty?! (1930, hudba E. Baderle); C. Grey, G. Newmann: Jim a Jill (1932, podp. V. Skoch, hudba V. Ellis, R. Myers). ■ REDIGOVAL časopisy: Divadelní šeptý (1923–25), Divadelní list Nár. divadla v Brně (1925–30, 1931–36). ■

LITERATURA: ● ref. Naše babička: J. Hilbert, Venkov 6. 12. 1916; t., PL 6. 12. 1916; Ot. F. (Fischer), NL 6. 12. 1916; jv. (J. Vodák), LidN 8. 12. 1916; Ž, Zvon 17, 1916/17, s. 167; H. Jelínek, Lumír 45, 1916/17, s. 90; Alap (A. Procházka), MR 1917, sv. 31, s. 86 → Diář literární a umělecký (1919) ●; ● ref. Hovory lásky: jv. (J. Vodák), Naše doba 24, 1916/17, s. 475; K. Engelmüller, Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 287; Ev. (E. Vachek), Večerník PL 6. 3. 1917; -a., LidN 14. 4. 1917; Dr. H. (F. Herman), Čes. divadlo 1917, s. 55 ●; ● ref. Královnin omyl: -r- (J. Borecký), Topičův sborník 4, 1916/17, s. 564; W. (R. Weiner), Venkov 16. 8. 1917; jv. (J. Vodák), LidN 17. 8. 1917; Nšv. (R. Nešvera), Čes. divadlo 1917, s. 139; Kolda (E. Konrád), Kmen 1, 1917/18, č. 28 ●; A. Piskáček: ref. Helenin návrat, Venkov 17. 3. 1917; ● ref. Libellula: J. Rydvan, Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 540; Ž, Zvon 18, 1917/18, s. 658; -tr. (G. Winter), PL 28. 7. 1918; K. Kolman, Venkov 28. 7. 1918; jv. (J. Vodák), LidN 30. 7. 1918; K. Mašek, Čes. divadlo 1918, s. 89; A. Bernásek, Národ 1918, s. 403; S., LidN 24. 8. 1918; Ot. F. (Fischer), Cesta 1, 1918/19, s. 276 ●; ● ref. Šimon a Polyxena: jv. (J. Vodák), Jevišťe 1920, s. 573; MN (M. Novotný), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 193; J. Vrba, Pramen 1921, s. 39 ●; ● ref. Na terase: Škába (K. Škába), Tribuna 5. 12. 1922; nv., PL 24. 5. 1923 ●; E. S. (K. Elgart Sokol): ref. insc. J. Zeyer: Radúz a Mahulena (režie V. S.), LidN 23. 5. 1923; Č. Jeřábek: Brněnská činohra, Tribuna 13. 2. 1924 (večer) a 4. 7. 1924 (večer); J. B. Svrček: ref. Naše babička (nová insc.), NO 15. 4. 1924; ● ref. Ty a já, Lázníčky: E. S. (K. Elgart Sokol), LidN 21. 8. 1926; Č. Jeřábek, NO 21. 8. 1926 ●; ● ref. insc. Z Brna do Brna: -k., LidN 14. 9. 1926; Č. Jeřábek, NO 18. 9. 1926 ●; ● ref. Dáma a vagabund: Schz. (K. Schulz), LidN 26. 5. 1928; Č. J. (Jeřábek), NO 26. 5. 1928 ●; ● ref. Dcera národa: Č. J. (Jeřábek), LidN 5. 10. 1933; J. B. S. (Svrček), Čes. slovo 12. 10. 1933; BN, NO 11. 11. 1933 ●; ns.: ref. Tři a jeden, NO 15. 1. 1938; ev. (E. Valenta): ref. Penelopa vyšívala, LidN 23. 2. 1940.

dvo

Aloys Skoumal

* 19. 6. 1904 *Pačlavice* u Kroměříže† 4. 7. 1988 *Praha*

Překladatel především anglické a americké prózy, doprovázející svou tvorbu literárněhistorickými studiemi a komentáři; epigramatik, literární kritik a publicista.

Pokřtěn Alois, koncem 20. let se začal podepisovat variantou Aloys, výjimečně též Aloysius. – Syn správce klášterního statku a amatérského hudebníka. Základní školu navštěvoval v rodišti a v dalších otcových působištích (Lužice u Šternberka, Rozvadov u Trenčína, Troubsko u Brna, Kostelec na Hané, Lukov u Holešova aj.). Od 1915 studoval na arcibiskupském utrakvistickém gymnáziu v Kroměříži (k jeho učitelům patřil mj. J. Vašica). V pololetí 1922 přestoupil (trest za nekonformní článek ve studentském časopisu) na kroměřížské státní gymnázium (mat. 1923). Na filoz. fakultě pražské univerzity studoval 1923–28 filozofii a anglistiku, 1928 absolvoval Vyšší státní knihovnickou školu. Navštěvoval mj. semináře O. Fischera, V. Tilleho, nejvýrazněji jej ovlivnil V. Mathesius, v jehož semináři působil jako knihovník a přihlížel schůzkám Pražského lingvistického kroužku. Od března do srpna 1928 pracoval v nakladatelství Melantrich, od podzimu 1928 v pražské univerzitní knihovně, v létě 1929 pořádal nostickou knihovnu v Plané u Mariánských Lázní a od listopadu 1929 pracoval ve Studijní knihovně v Olomouci. Tam se na jaře 1931 oženil s bývalou kolegyní ze studií H. Duxovou, t. č. středoškolskou profesorkou, jinak též překladatelkou. Od jara 1933 znovu pracoval v Praze, nejprve jako knihovník ve Vojenském ústavu vědeckém, od května 1936 až do konce roku 1945 (kromě doby internace za války) jako lektor a redaktor, poté až do jara 1947 jako literární ředitel nakladatelství Vyšehrad (tam také řídil nakladatelská periodika a knižnice a prosazoval svou představu katolických zdrojů kultury jako možného způsobu nápravy společnosti). Od dob gymnaziálních studií udržoval kontakty s J. Florianem a okruhem jeho staroříšského nakladatelství, od vysokoškolských studií se stýkal s B. Fučíkem, V. Jirátem, K. Schulzem, R. Wellkem, J. Zahradníčkem, V. Závadou aj. (leckteré vztahy se časem proměňovaly, mnohé jsou reflektovány v memoárové literatuře

a v korespondenci); přátelství ho pojilo především s F. Halasem, J. Čepem a E. A. Saudkem, jemuž v době německé okupace poskytl své jméno pro překlady Shakespearových her Hamlet a Zkrocení zlé ženy. V říjnu 1944 nastoupil místo své rasově pronásledované manželky do transportu a byl až do května 1945 internován v pracovních táborech v Klettendorfu (Kleczyňa) u Vratislavi a na Hagiboru v Praze. Od června 1947 do července 1950 působil jako československý kulturní přidělenec na velvyslanectví v Londýně. Po nuceném návratu (odvetné vypovězení z Velké Británie) pracoval na ministerstvu informací a osvěty, odkud na vlastní žádost přešel v dubnu 1953 do Státní knihovny společenských věd. 1954–58 byl zaměstnancem pražské univerzitní knihovny. Od poloviny 30. let byl členem různých organizací: 1936 spoluzaložil Kruh překladatelů, byl členem Penklubu, Syndikátu čes. spisovatelů, Literárněhistorické společnosti, Klubu moderních filologů, na konci 30. let působil v Obci českosl. spisovatelů a v petičním výboru Věrní zůstaneme, od 1948 byl členem překladatelské sekce SČSS (1957 se podílel na vzniku a redakci překladatelského občasníku Dialog); účastnil se též dobových kulturněpolitických debat (o individualitě, o divadelní problematice atp.), působil jako redaktor a člen redakčních rad různých periodik a jako nakladatelský lektor (např. pro ELK, Symposion, SNHKLÚ, Mladou frontu, SNDK). Od 1929 psal anglistická hesla pro Masarykův slovník naučný, od 1934 pro Ottův slovník naučný nové doby, heslem o českém divadle přispěl ve 40. letech do Britské encyklopedie. Několikrát navštívil Anglii a Irsko (1926, 1947 a 1956) a absolvoval několik kratších, převážně pracovních pobytů ve Švýcarsku (1946), ve Francii (1947 a 1950), v Dánsku, v Polsku (1948) a v Sovětském svazu (1956). Od 50. let často pobýval v Kytlici u Čes. Kamenice a v Budislavi u Litomyšle. V říjnu 1958 po prodělaném infarktu odešel do invalidního důchodu a pracoval jako překladatel. – Z šesti dětí manželů S. dospěly čtyři: Jan S. (1932–2000) se stal filologem a překladatelem z angličtiny a jidiš, Alois S. (* 1933) působil na Moravě jako folklorní hudebník a pedagog (ojediněle překl.), Petr S. (* 1938) je hudebním skladatelem a textařem (též knižní vydání), dcera Ludmila S.-Hanzlíková (* 1942, manželka básníka J. Hanzlíka) pracovala jako nakladatelská redaktorka.

S. literární činnost obsáhla překlady z anglické a méně i z německé jazykové oblasti, literárněhistorické a ediční komentáře k překladům, literární a divadelní publicistiku a epigramatické verše. V překladatelské práci S. od počátku směřoval k uplatňování funkčního pojetí jazyka, vycházejícího jak z pochopení individuálního stylu překládaných autorů a důkladné znalosti reálií, tak z invenčního využívání intonační a rytmické dikce i stylistických a lexikálních možností češtiny. Časopisecky debutoval již jako středoškolák překladem povídky Marka Twaina (Večerní Tribuna), knižně jako vysokoškolák pohotovým překladem společenskokritického románu dobového představitele anglického katolicismu H. Belloc. Prozaikům uplatňujícím rozrůzněnou škálu katolicky založených nebo eticky exponovaných složek umělecké interpretace světa věnoval celoživotní pozornost; byli to výrazní představitelé směrů a škol své doby i novátoři stylových prostředků a kompozičních postupů (L. Bromfield, Ch. Dickens, Th. Hardy, S. Lewis, R. L. Stevenson, L. Strachey, W. M. Thackeray, H. Walpole, E. Whartonová aj.). Opakovaně se S. zabýval povídkovou tvorbou J. Conrada a K. Mansfieldové, jako první uvedl do češtiny stěžejní dílo L. Sternea *Život a názory blahorodého pana Tristrama Shandyho*. Dlouhodobé soustředění na dílo J. Swifta završil dvěma komentovanými výběry z próz, pamfletů, deníků, invektiv a dopisů (Výbor z díla, resp. *Zakletý duch*). Vrcholem S. překladatelství se stala výrazově provokující a významově zašifrovaná próza J. Joyce: kromě *Portréту umělce v jinošských letech* a *Dubliňanů nově přeložil román Odysseus* (podruhé po překladu L. Vymětala a J. Fastrové z 1930). V komentovaných antologiích (Ni králi, ni císaři, *Deset anglických novel*, *Orel z pobřeží*) představil tvorbu dalších, i méně známých anglických a irských prozaiků (Th. O. Beachcroft, E. C. Gaskellová, G. Gissing, O. Goldsmith, M. Lavinová, W. de la Mare, F. O'Brien, S. O'Casey, L. O'Flaherty, S. O'Grady, W. Sansom a mnozí další). Několik překladů adresoval mládeži (M. Friskeyová, J. Steinbeck, J. Swift aj.), čtenářské úspěšnosti dosáhly moderní češtinou zpřístupněné pohádkové a dobrodružné příběhy L. Carrolla (*Alenka v kraji divů a za zrcadlem*) a R. Kiplinga (*Knihy džunglí*), na nichž se významně podílela manželka Hana S. Okrajově překládal autory

německého jazyka, hlavně spjaté s krizí středo-evropského prostoru na přelomu 19. a 20. století (mj. výbor z díla K. Krause *Soudím živé i mrtvé*). Přeložil rovněž několik divadelních her (A. Miller, W. Shakespeare, G. B. Shaw, R. B. Sheridan aj.), překlad hry německého dramatika F. Hochwäldera *Posvátný experiment* (1948) zůstal neinscenován v archivu Národního divadla. Teatrologické příručky S. připisují ještě další překlady divadelních her, jež jsou podepsány Jiří Horák: A. de Musset: *Andrea del Sarto* (1923, s P. M. Haškovicem), H. H. Davies: *Zdravá nemocná* (1923), E. O'Neill: *Císař Jones* (1925). – Při překladatelské práci nezřídka spolupracoval se svou ženou Hanou S. Většinu svých překladů doprovodil literárně-historickými studiemi, medailony, edičními komentáři a poznámkami; průvodní texty psal i k tvorbě jiných překladatelů a též k původním beletristickým dílům (např. K. Schulz, *ci-zojazyčné vyd. J. Fučíka*), ojediněle se dílčím způsobem podílel na překladech kolegů. Časopisecky kromě překladů publikoval články o angloamerické literatuře a o problematice překládání, literární recenze, divadelní referáty, zprávy a glosy o domácím i zahraničním literárním a společenském dění. Od 30. let S. též psal a publikoval veršované texty zejména o české kultuře a národní povaze, příp. o spisovatelích a jejich dílech (např. v ant. *Verše na zed'*). Připravený rukopis knihy publikovaných i nepublikovaných epigramů, aforismů a sarkasmů byl na konci 50. let po korekturách odmítnut a znovu rekonstruován až v posmrtně vydaném výboru satirické tvorby *Malý Budiž-dán*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Benjamin, Jiří Holub, Jiří Horák, Junius, Matouš Hoch (dle matčina rodného příjmení), M. Hoch, Proteus (in Rozmach), Rusticus; Al. S.-L., as., -as-, A. S., J. H., S. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akord (1928–32, 1942–43); Almanach Kmene (1932, 1935, 1937; 1932 Jak jsme překládali Lawrence); sb. Archy (Stará Říše 1927–28; 1927 překl. P. S. Andersona *Smrt v lese*, 1928 překl. BB C. Sandburga); Babel (Bonn 1970); Brázda (1940, Tvůrčí prvek naší literatury); Časopis pro moderní filologii (1927, Z novější literatury o moderním románě anglickém a americkém); Čes. slovo (1933–34); Čteme (1939, 1943); Dětská kniha (1956); Dětský svět (1934–35, i příl. *Malý zpravodaj*); Dialog (překl. bulletin, 1957–62, 1968–69; 1959 Má překladatelská konfese, 1960 Předmluvy a doslovy k překladům); ELK (1936); Divadlo (od 1954); Host (1927–28); Host do domu (1955–58, též epigramy); Index (1930–33);

Kmen (1926–28); Knižní kultura (1965); Kritický měsíčník (1939, 1945; 1945 Rektifikace); Kultura; Kulturní tvorba (1963); Kvart (1930, 1933); ant. Labuť a růže (1966); Lid. demokracie (1964); Lid. listy; Lid. noviny (1936–40, 1948–52); Listy (1968); Listy pro umění a kritiku (1934); Lit. listy (1968); Lit. noviny (1934–39); Lit. noviny (1954–56, též epigramy); Lit. rozhledy; Lumír (1936); Mladý svět (1936–37); Na hlubinu; Nár. osvobození (1938); Nový život (1954–56); Panoráma (1928–32); Pedagogické rozhledy; Plamen (1963); Plán (1929); Poezie (Ostrava 1932); Právo lidu (1935); sb. Realita slova Máchova (1967, Sternovské stopy v díle K. H. Máchy); Ročenka SPN (1958); Ročenka UK v Praze 1957 (1958, Bibliografická dobrodružství s robinzonádami); Rozmach (1924–26); Rozpravy Aventina (1927–34); Řád (1933, 1940–42); Sešity pro mladou literaturu (1967–68); Slovo a slovesnost (1970, Překlad románového začátku); Tak (1937–38); sb. Theater – Divadlo. Vzpomínky českých divadelníků na německou okupaci a druhou světovou válku (1965); The Nature of Translation (Haag, Paříž, Bratislava 1970); ant. Třicet podob lásky (1975, překl. PP G. Athertonové, R. Musila a H. G. Wellse); Tvar (1927–29); Tvář (1965, Moderní anglická poezie); sb. Účtování a výhledy (1948); Večerní Praha (1968); ant. Verše na zeď (1937); Večerní Tribuna (1922, překl. debut); Vyšehrad (1936, 1939–40); Vyšehrad (1945–47); Zlatý máj (od 1956; 1962 O Carrollovi a o překladu jeho Alenky, 1963 Ezop a Enšpígl); – posmrtně: Proglas (1990, překl. B. J. W. Goetha Poutníková noční píseň). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie* (posmrtně): Malý Budiždán (výbor epigramů a sentencí, 2004, ed. D. Blümllová). – *Překlady*: H. Belloc: Neuvěřitelný příběh pana Petra (1926); S. Anderson: Temný smích (1927, s J. Fastrovou); R. L. Stevenson: Olalla (1927) + Ostrov pokladů (1967); S. Lewis: Arrowsmith (1929; upr. vyd. 1931, obojí s F. J. Netušilem; samost. překl. 1948); H. Walpole: Ryšavec (1929); G. B. Shaw: Major Barbara (1929, s K. Muškem a s Předmluvou G. B. Shawa v překl. M. Davidové; samost. překl. D 1956 s tit. Majorka Barbora, rozmnož.; upr. vyd. 1960 rozšíř. o Předmluvu G. B. Shawa; prem. 1931); W. H. Hudson: El Ombú (1930); J. Swift: Skromný návrh (1930) + Gulliverovy cesty (1931; upr. vyd. pro ml. 1951) + Výbor z díla (1953, i usp.; rozšíř. vyd. 1967 s tit. Zakletý duch, i usp.); Th. E. Lawrence: Bouře nad Asíí (1932; upr. a rozšíř. vyd. 1935, obojí s H. Skoumalovou); E. A. Poe: Filozofie básnické skladby (1932, s úryvky z Havrana v překl. O. F. Bablera; upr. in E. A. Poe: Havran, 1959, s úryvky v překl. V. Nezvala); L. Strachey: Konec generála Gordona (1933); E. Wharton: Věk nevinnosti (1933); J. Conrad: Věrný Nostromo (1935; upr. vyd. 1958 s tit. Nostromo) + Gaspar Ruiz a jiné povídky (1957, i usp.); L. Broomfield: Dvacet čtyři hodiny 1, 2 (1936, s H. Skoumalovou); P. de Kruif: Vítězové nad hladem (1936, s A. A. Hochem); P. Fleming: Brazílské dobrodružství (1938, s J. Jedličkou); Lin Jutang: Můj národ a má

vlast (1938, pseud. Matouš Hoch); K. Mansfield: Duje vítr (1938, i usp.) + Zahradní slavnost (1952, s překl. H. Skoumalové a A. Skoumala ml., i usp.) + Blaho a jiné povídky (1958, i usp.) + Aloe (1975, s H. Skoumalovou, i usp.); E. Doorly: O člověku, který přemohl smrt. Hrdinský život Ludvíka Pasteura vypravovaný mládeži (1939); B. Jarrett: Karel IV. (1939); R. B. Sheridan: Jak ty mně, tak já tobě (1956); W. Shakespeare: Mnoho povyku pro nic (1956, rozmnož.) + Troilus a Kressida (1965, rozmnož., dokončení překl. E. A. Saudka; oboje upr. in W. Shakespeare: Komédie 3, 1967, s překl. jiných); Ch. Dickens: Dombey a syn 1, 2 (1960, s V. Vařechou); L. Carroll: Alenka v kraji divů a za zrcadlem (1961, s H. Skoumalovou; posmrtně 2001 dvojjazyčné bibliof. vyd. rozšíř. o B. Mrož a tesař, s H. Skoumalovou, s překl. J. Císaře a anglickou verzí); A. Miller: 5 her (1962, s překl. O. Ornesta, L. a R. Pellarových, F. Vrby a J. Grossmana; překl. D. Zkouška ohněm, prem. 1968); J. Steinbeck: Ryzáček (1962, s H. Skoumalovou); L. Sterne: Život a názory blahorodého pana Tristrama Shandyho (1963; upr. vyd. 1971); M. Friskey: Jak indiánek Cvoček našel koníčka (1965); R. Kipling: Knihy džunglí (1965; výběr ve dvojjazyčném vyd. 1994 s tit. Mowgli = Maugli, vše s H. Skoumalovou); Ni králi, ni císaři. Osmnáct příběhů z Irska (1965, i usp.); W. M. Thackeray: Jarmark marnosti 1, 2 (1965); Deset anglických novel (1967, i usp.); Orel z pobřeží. Výbor anglických povídek (1969, s H. Skoumalovou, i usp.); K. Kraus: Soudím živé i mrtvé (1974, i usp.); Th. Hardy: Lesáci (1975, s H. Skoumalovou); J. Joyce: Odysseus (1976) + Portrét umělce v jinošských letech (1983) + Dublinčané (1988); H. von Hofmannsthal: Lucidor (1981, i usp.; posmrtně vyd. 1998 s tit. Lucidor a jiné prózy); H. James: Washingtonovo náměstí (1987); – posmrtně: S. Crane: Modrý hotel a jiné prózy (2001, s překl. E. Masnerové, překl. P. Otevřený člun, usp. E. Masnerová). ■ **SCÉNICKY.** *Překlady*: P. V. Carroll: Pravda a stín (1939); J. M. Synge: Žalostiplná Deirdra (1946). ■ **KORESPONDENCE**: in „Ale mne tato doba bolí...“ K. Schulz básník, prozaik a novinář (J. Čepovi z 12. 11. 1943), sb. Lit. archiv 31, 1999, s. 65. ■ **REDIGOVAL časopisy**: Dětský svět (1934–35, s jinými, i příl. Malý zpravodaj), Vyšehrad. Časopis pro šíření dobré četby (1936, 1939–41), Tak (1937, odp. redaktor, red. R. I. Malý), Vyšehrad. List pro křesťanskou kulturu (1945–47, s red. kruhem), Dialog (občasník, zprávy a materiály Kruhu překladatelů, resp. překladatelské sekce SČSS, 1957–59 s red. radou, 1960–69 člen red. rady); *kněžnice*: Z domova a světa (1940–42, s B. Slávikem), Živý odkaz světa. Knihovna světových klasiků (1950–53), Knihy odvahy a dobrodružství (1954–57, s J. Hilčrem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL** (kromě vlastních překladů): J. Deml: Mohyla (1941); K. Schulz: Papežská mše (1943, fragment 2. dílu michelangelovské trilogie); Labuť a růže. Překlady poezie od Shakespeara k Rilkevi (1966, ant. překladů E. A. Saudka); Překlad lite-

rárního díla. Sborník současných zahraničních studií (1970, s J. Čermákem a B. Ilkem); E. Bowen: Schody zarostlé břechanem (1972); ant. Třicet podob lásky (1975). ■

LITERATURA: sb. A. S. (1904–1988) v průsečku cest české kultury 20. století (2004, ed. D. Blümllová; přisp. mj.: M. Bauer, J. Bednářová, D. Blümllová, M. Halamová-Jiroušková, J. Rauchová, J. Růžička, R. Sak, J. Vrtiš, M. Zelenka, s úryvky koresp. J. Čepovi, J. Florianovi, B. Fučíkovi, F. Halasovi, V. Zavadovi aj.). ■ ● ref. překl. H. Belloc: P. L. (Levit), Kmen 1, 1926/27, s. 132; P. F. (Fraenkl), RA 2, 1926/27, s. 155 ●; ● ref. překl. S. Anderson: A. H., LitN 1927, č. 16; F. Tetauer, Lit. svět 1, 1927/28, č. 5; D. (J. Dobrovolný), Kritika 1928, s. 190 ●; K. Š. (Štorch): ref. překl. R. L. Stevenson: Olalla, RA 4, 1928/29, s. 62; Ot. F. (Fischer): ref. insc. G. B. Shaw, LidN 22. 12. 1931; Nk. (B. Novák): ref. překl. J. Swift: Gulliverovy cesty, RA 7, 1931/32, s. 160; J. Florian in Protokol Durych, Archy, sv. 25 (1932); tv (T. Vodička): ref. překl. E. A. Poe, Řád 1, 1932/33, s. 177 + ref. překl. L. Strachey, tamtéž, s. 480; B. Durych: ref. překl. Th. E. Lawrence, Akord 1933, s. 96; ● diskuse o díle K. Schulze: J. Černý, LidN 3. 7. 1944; F. Křelina, Řád 1944, s. 359; T. Vodička, Na hlubinu 1948, s. 24 ●; k (B. Novák): Rektifikace, KM 1945, s. 176; J. Caha: ref. překl. K. Mansfield: Zahradní slavnost, ČMF 1955, s. 294; ● k šedesátinám: hzk (J. Honzík), Kulturní tvorba 1964, č. 25; K. Jangl, LD 15. 11. 1964 ●; S. D. (Dvorský): Dva překlady Carrollovy Alenky, Analogon 1969, s. 88; J. Mareš: Gulliverovy cesty, ZM 1971, s. 159; J. Adam: Rozprávění pro klidné povahy, Mladá fronta 21. 3. 1972; MJV (M. Janů-Veselá): k sedmdesátinám, Práce 19. 6. 1974; I. Slavík: nekrolog, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1988, č. 3; D. Blümllová: Dar, který zní dětstvím, ZM 1992, s. 198; M. Trávníček: Škola epigramu, Box 1993, sv. 3, s. 129; F. Rafaja: Překladatel s velkým P, LD 15. 7. 1994; M. Trávníček: Kámen a bolest v korespondenci Jana Zahradníčka a Jana Čepa, in „Ale mne tato doba bolí...“ K. Schulz básník, prozaik a novinář, sb. Lit. archiv 31, 1999, s. 61 → Sdílet věčné (2002); P. Skoumal, M. Švagrová: Písníčky jsou mou zónou svobody (rozhovor), LidN 9. 6. 2001, příl. Neděle; J. Černý: 1954. České divadlo a společnost v roce 1954 (kap. Boje kolem Shakespeara), Divadelní revue 2002, č. 2; D. Blümllová: S. výchovné lekce české kultuře, sb. Proměny elit v moderní době (2003, s. 205, s úryvky koresp.) + „Jedovatý osten“ literárních glos A. S., sb. Karel Poláček a podoby humoru v české literatuře 19. a 20. století (2004, s. 258) + Karl Kraus anglisty A. S., sb. Karl Kraus – jičínský rodák a světoobčan / in Jičín geboren, in der Welt zu Hause, Z. Českého ráje a Podkrkonoší. Supplementum sv. 9 (2004, s. 338) + in A. S.: Malý Budiždán (2004); A. Skoumal ml., B. Matyáš: rozhovor, Zvuk Zlínského kraje 2004, léto, s. 52; ● ref. Malý Budiždán: M. Bauer: A. S. jubilující (i o konferenci k 100. výr. nar. A. S.), Tvar 2004, č. 21; J. Slomek, LidN 2. 12. 2004 ●; M. Trávníček: Budeme pracovat

společně. Vyšehrad a Akord v letech 1945–48, Akord 25, 2004/05, s. 255; P. Skoumal, M. Jareš: Někteří lidé se bojí ticha (rozhovor), Tvar 2005, č. 12; D. Blümllová: Tolik zátiší a tak málo prostoru! Irsko A. Skoumala, Dějiny a současnost 2006, č. 2.

pš, jip

Hana Skoumalová

* 23. 7. 1903 *Český Brod*

† 18. 10. 1999 *Praha*

Překladatelka z angličtiny, zaměřující se především na prozaickou tvorbu modernistických autorů a na literaturu pro děti; publicistka.

Roz. Duxová. – Nejmladší ze tří dětí židovské rodiny, otec byl váženým advokátem. Základní školu vychodila v rodišti, od 1914 studovala na klasickém oddělení dívčího gymnázia Minerva v Praze (mat. 1922), kam dojížděla až do 1922, kdy se celá rodina po otcově smrti do Prahy přestěhovala. Po maturitě absolvovala roční kurs angličtiny na pražské English College (s přítelkyní L. Kočovou, dcerou pražského nakladatele B. Kočího, u nějž později krátce pracovala). 1923–28 studovala češtinu a angličtinu na filoz. fakultě pražské univerzity (jejími spolužáky byli V. Jirátko, E. A. Saudek, R. Wellek aj.). Z toho 1924–26 studovala starou angličtinu na Vassar College v Poughkeepsie v USA, kam ji doporučil V. Mathesius. Během amerického pobytu také dvakrát navštívila Kanadu (pracovala jako pomocnice v domácnosti). Po vykonání státní učitelské zkoušky (1928) působila do 1930 jako češtinářka na gymnáziu v Praze-Libni (jejím žákem byl mj. F. Hrubín), poté se stala suplující profesorkou dívčího gymnázia ve Slezské Ostravě. 1931 se provdala za bývalého univerzitního kolegu A. Skoumala, překladatele a redaktora, t. č. knihovníka v Olomouci. Na jaře 1933 se rodina přestěhovala do Prahy. 1944 byla povolána k nástupu do koncentračního tábora, ale místo ní se nechal internovat manžel, po předvolání o rok později už nebyl transport odbaven. Do konce války i se staršími dětmi přežívala porůznu u přátel, též zásluhou rodinného přítele F. Halase (mj. pobývala v domě E. Vrchlické). Po válce následovala manžela při jeho misi ve Velké Británii (1947–50), poté působila jako překladatelka z povolání. Rodina žila střídavě v Praze, v Kyt-

lici a v Budislavi u Litomyšle. – Z šesti dětí manželů S. dospěli čtyři: Jan S. (1932–2000) se stal filologem a překladatelem z angličtiny a jidiš, Alois S. (* 1933) působil na Moravě jako folklorní hudebník a pedagog (ojediněle překl.), Petr S. (* 1938) je hudebním skladatelem a textařem, dcera Ludmila S.-Hanzlíková (* 1942, manželka básníka J. Hanzlíka) pracovala jako nakladatelská redaktorka.

Do literatury S. vstoupila časopisecky již za studií jako autorka literárních recenzí a veršů a jako překladatelka (pod rodným jménem). V průběhu překladatelské kariéry jednak spolupracovala s manželem (L. Bromfield, L. Carroll, Th. Hardy, R. Kipling, Th. E. Lawrence, K. Mansfieldová aj.), jednak samostatně uváděla do českého literárního kontextu významné tituly angloamerické literatury; kromě několika románů klasické éry (A. Radcliffová, W. Scott aj.) se věnovala zejména modernistickým autorům patřícím k intelektuálnímu okruhu skupiny Bloomsbury (E. M. Forster, D. H. Lawrence, K. Mansfieldová, V. Woolfová), překládala též psychologicky zatížené povídky angloirské autorky E. Bowenové (Schody zarostlé břečtanem) nebo experimentující prózy americké inspirátorky tzv. ztracené generace G. Steinové (Tři životy). Překlady charakterizuje přesvědčivé zachycení tajemné či napínavé atmosféry, vnímavost pro psychologickou kresbu a spletnost vztahů a vystižení lyrizujících, příp. ozvláštňujících postupů autora originálu. Na překladech literatury pro děti byl oceňován nepodbízivý ohled na čtenáře, důraz na obsahovou stránku díla a tvořivý přístup k převodu netradičních a fantazijních prvků. Mj. S. samostatně již koncem 30. let přeložila Milneova Medvídku Pú a Dům u medvídku, po válce se společně s manželem ujali nového překladu Kiplingových Knih džunglí a Alenčiných dobrodružství L. Carrolla (ten se stal předmětem srovnání s předválečným překladem J. Císaře), později si zvolila k překladu Chaucerovy Canterburské povídky v úpravě pro mládež. Své překlady S. nezdírkala opatřovala vysvětlivkami a poznámkami, ojediněle, buď samostatně, nebo s manželem, též psala literárněhistorické doslovy; prováděla také revize a úpravy překladů jiných překladatelů.

PŘÍSPĚVKY in: Studentský časopis (1922); ant. Třicet podob lásky (1975, usp. A. Skoumal, překl. PP

D. W. Ballantyne, Th. Dreisera, K. S. Prichardové a V. S. Pritchetta); Tvar (1928); Zlatý máj (1971, Ještě k překladu Alenky, s A. Skoumalem, polemika se S. Dvorským). ■ KNIŽNĚ: Překlady: Th. E. Lawrence: Bouře nad Asii (1932; upr. a rozšř. vyd. 1935, obojí s A. Skoumalem); D. H. Lawrence: Panna a cikán (1934; upr. a rozšř. vyd. 1966 s tit. Panna a cikán a jiné povídky, i usp.); P. S. Buck: Východ a západ (1935); L. Bromfield: Dvacet čtyři hodiny 1, 2 (1936, s A. Skoumalem); A. A. Milne: Medvídek Pú (1938) + Dům u medvídku (1939; od 1949 souborné vydávání obou titulů); H. Johnson: Sovětská síla (1951); K. Mansfield: Zahradní slavnost (1952, s překl. A. Skoumala a A. Skoumala ml.) + Aloe (1975, s A. Skoumalem); S. Butler: Cesta všelikého těla (1957); G. Stein: Hodná Anna (1960) + Tři životy (1961, obs. i P. Hodná Anna); L. Carroll: Alenka v kraji divů a za zrcadlem (1961, s A. Skoumalem); posmrtně 2001 dvojazyčné bibliof. vyd. rozšř. o B. Mrož a tesař, s A. Skoumalem, s překl. J. Císaře a anglickou verzi); J. Hersey: Kupec dětí (1962); W. Scott: Waverley aneb Před šedesáti lety (1962); J. Steinbeck: Ryzáček (1962, s A. Skoumalem); R. Kipling: Knihy džunglí (1965; výběr ve dvojazyčném vyd. 1994 s tit. Mowgli = Mauglí, vše s A. Skoumalem); V. Woolf: Mezi akty (1968); Orel z pobřeží. Výbor anglických povídek (1969, s A. Skoumalem); Anglický gotický román (1970, překl. W. Beckford: Vathek a A. Radcliff: Sicilský román, s překl. E. a T. Tilschových); H. James: Co všechno věděla Maisie (1971); E. Bowen: Schody zarostlé břečtanem (1972); Th. Hardy: Lesáci (1975, s A. Skoumalem); G. Chaucer: Canterburské povídky (1976, úprava pro ml. E. Farjeon); E. M. Forster: Rodinné sídlo (1982; upr. vyd. 1993). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: D. H. Lawrence: Panna a cikán a jiné povídky (1966, i přel.). ■

LITERATURA: B. Durych: ref. překl. Th. E. Lawrence, Akord 1933, s. 96; R. Wellek: ref. překl. D. H. Lawrence, Listy 1935, s. 89; ● ref. překl. A. A. Milne: L. Zbraslavská, Úhor 1939, s. 36; B. H. (Hloušková), Úhor 1940, s. 13 ●; S. D. (Dvorský): Dva překlady Carrollovy Alenky, Analogon 1969, s. 88; D. Blümllová: Dar, který zní dětstvím, ZM 1992, s. 198; ● nekrology: kul, Mladá fronta Dnes 22. 10. 1999; D. Blümllová, LitN 1999, č. 45 ●; P. Skoumal, M. Švagrová: Písníčky jsou mou zónou svobody (rozhovor), LidN 9. 6. 2001, příl. Neděle; A. Skoumal ml., B. Matyáš: rozhovor, Zvuk Zlínského kraje 2004, léto, s. 52; in sb. Aloys Skoumal (1904–1988) v průsečíku české kultury 20. století (2004, ed. D. Blümllová); P. Skoumal, M. Jareš: Někteří lidé se bojí ticha (rozhovor), Tvar 2005, č. 12.

pš, jip

Josef Skružný

* 15. 3. 1871 *Dolní Krč* (Praha-K.)

† 12. 5. 1948 *Zbraslav* (Praha-Z.)

Humorista, autor povídek, fejetonů, časových veršů a zejména veseloher, jednoaktovek a příležitostných výstupů, určených nenáročnému publiku.

Vyrůstal v rodině drobného obchodníka. Vyučil se kameníkem, poté pracoval jako pomocník u kamenických firem Fr. Melichar a Bayer v Praze-Žižkově. 1895 byl přijat do redakce *Humoristických listů*, kde jako redaktor, kreslíř a hojný přispěvatel setrval až do svého odchodu na odpočinek (1930). 1910–30 redigoval Vilímkův humoristický kalendář. Jako úspěšný autor veseloher (některé z nich uvedl i V. Budil v divadle v Plzni) 1916 založil Českou divadelní agenturu (v jejím vedení setrval), která kromě jeho autorských práv zastupovala i práva dalších, podobně zaměřených autorů. Pohřben byl v rodinné hrobce na Zbraslavi.

S. se postupně stal jedním z nejvýraznějších autorů *Humoristických listů*, zvláště po 1906, kdy zde začal otiskovat fejetony vtipně komentující vážné i okrajové události týdne. Značné popularity dosáhl zejména autostylizace pojatou dlouhodobou sérií příhod nezdrábného učně s literárními ambicemi (a později referenta a ilustrátora *Humoristických listů*) *Venouška Dolejše*, pronásledovaného nepochopením okolí, a jeho múzy, naivní odané nevěsty Stázičky Voňavkové (*Původní zprávy Venouška Dolejše*, *Původní zprávy Venouše Huňáčka*, dříve *Dolejše*). Venouškovy příhody z dětství, útrapy učňovských let a milostný román se Stázičkou (prokládány parodickými referáty ze soudobých divadelních a filmových představení, výstav a sportovních zápasů) jsou zde líčeny s naivně stylizovanou dětskou vážností a opravdovostí. Z těchto epizod pak S. sestavoval jednotlivé svazky knižně vydaných a jím ilustrovaných *Spisů Venouška Dolejše* (*Z mého notesu*, *Bítva u Košťálkova a jiné události*, *Tajemství tety Klotildy*, *Jak jsem byl boľševikem* aj.). Obdobnou vypravěčskou stylizaci pak volil i při koncipování postavy služebné Kačenky líčící poměry v pražských domácnostech a svá nepovedená milostná dobrodružství v deníku, předkládaném autorem jako nalezený rukopis (*Deník Kačenky Strnadové, služebné v Praze*). Také další S. povídkové soubory (*Kotrmelce*, *Ženy a ženušky*,

Dvanáct set denně, *Urážky na cti*, *Milenci a milenky*, *Stávka milenců*, *Dobry den* aj.) vznikaly sebráním většinou již předtím časopisecky publikovaných humoresek. Při značné námětové rozptýlenosti (žárlivost, staromládenectví, manželské rozbroje, nešikovná služka, nezdárný student, potrhlý vynálezce, útrapy začínajících spisovatelů, neúspěšná ochotnická představení aj.) je jim společný jak rozsahem nevelký formát, tak dobrosrdečný, starosvětský humor a lehce shovívavý, místy ironizující pohled na lidské chyby jejich drobných hrdinů. Jen výjimečně, jako např. v románu *Zelený automobil*, jehož hrdinka, znučená milionářská dcera, již neodolatelně přitahuje svět zločinu, prožije dobrodružství mezi pražskou galerkou, zvolil S. rozsáhlejší prozaický útvar. Vedle próz uveřejňoval v *Humoristických listech* i množství krátkých satirických básní, jediná jeho knižně vydaná básnická sbírka je souborem humorně laděných jarmarečných milostných romanci (*Deklamace*). – Převážně vlastním nákladem vydal S. desítky nenáročných veseloher, jednoaktovek, kabaretních scén a krátkých výstupů určených pro mikulášské a silvestrovské zábavy, jež svou jednoduchou výpravou, snadnou deklamací textu a malým počtem vystupujících osob byly předurčeny pro jeviště pražských předměstských divadel a ochotnické soubory. V některých svých celovečerních hrách se sice pokoušel o konverzační veseloheru francouzského typu (*Lázeňská víla*, *Láska si nedá poroučet*, *Kometa Hanzelínova*, *Sňatkový podvodník*), většinou však šlo o komedie a frašky s žánrovými dramatickými typy a konvenčními zápletkami, založenými na nedorozumění, záměně osob, převlecích apod., jejichž triviální situační komika ve snaze po větším komickém účinku často přerůstala do ztřeštěných, nepravděpodobně vykonstruovaných situací, postrádajících základní dějovou logiku (*Ptačí mozky*, *Zabec*, *Zázračný panák*, *To byla noc!*). Tradiční komické motivy, jakými byly (podobně jako v S. prózách) vdavekchytivost (*Dejte mi starého pána!*, *Za mužem třeba do pekla*, *Bože, to bych se vdávala!*), muž marně unikající ženitbě (*Ferdinand spí*, *Milenky starého kriminálního*), přelstění otce bránícího lásce své dcery (*Poslední švec*, *Zázračný panák*, *Radio-námluvy*), manželské neshody (*Koflíček Marie Terezie*, *Migréna*), záletnictví (*Macičkova dovolená*), touha po krásě (*Salon krásy v Brčálovicích*, *Nechte se*

omladit!), bláznivé vynálezectví (*Opičák, Neviditelná*) apod., zde jen zřídka střídá náznak politické satiry (*Než to prasklo!, Choulostivá situace*). Společenskokritická hra *Spodničky* (o stoupání po společenském žebříčku prostřednictvím nevěry manželek) a dvě psychologizující tragédie s tématem nepochopené a nepřijaté ženské oběti, rodinného štěstí vykoupeného hříchem (*Hříšnice, Podvodnice*) představují v rámci S. dramatiky ojedinělé pokusy o vybočení z veseloherního schématu. – Podle S. námětů byla natočena řada němých i zvukových filmů, scénáře k nim psal sám nebo s dalšími autory (Láska si nedá poroučet, 1918, s B. Vrbským, režie G. Hart; Dráteníček, 1920, režie B. Šimek; Zelený automobil, 1921, režie S. Innemann; Komptoiristka, 1922, s režisérem S. Innemannem; Venoušek a Stázička, 1922, režie S. Innemann, a 1939, s Č. Šléglem a A. Drvotou, režie Č. Šlégl; Lásky Kačenky Strnadové, 1926, s E. Klosem, režie S. Innemann; Falešná kočička, 1926, režie S. Innemann, a 1937, s K. Melíškem, režie V. Slavinský; Milenky starého kriminálního, 1927, s E. Klosem, režie S. Innemann; Šenkýřka U divoké krásy, 1932, s E. Klosem, režie S. Innemann, podle Románku na horách; Žabec, 1939, s režisérem V. Slavinským).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Amuseur, Anlaud, Kruha, Lapier, Matouš Česnek, Nom Surnom, Sans pard, Surnom, Venouš Dolejš, Venoušek Dolejš, Venoušek Huňáček, Venouš Huňáček, Venouš-Huňáček, Venouš Huňáček, dříve Venoušek Dolejš, Vilsk; J. S. Sk., Skr. (dub.). ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1906); sb. Bubnová palba (1918); Čes. slovo (1932); Dobrá kopa; Humorist. listy (1906–30; 1909–13 seriál Původní zprávy Venouška Dolejše, 1915–27 seriál Původní zprávy Venouše Huňáčka, dříve Dolejše, 1919 R Zelený automobil, 1922 R Útěk z kriminálu, 1928 R Tři mušketýři ještě po třech stech letech); Paleček, Švanda dudák; Venkov (1909–11, 1931, 1934–35, 1939); Vilímkův humoristický kalendář... (1909–29). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Itzig Piegelstein, dragounský rekrut (sólový výstup, b. d., 1905); Ptačí mozky (D 1907, i prem.); Dlouhý, Široký a Bystrozraký (D b. d., 1907, i prem.); Spodničky (D b. d., 1909, i prem.); Darebák (D 1910, prem. 1904); Před premiérou (D b. d., 1910, prem. 1904, hudba E. Starý); Kotrmelce (PP b. d., 1910); Žabec (D b. d., 1911, i prem.); Sebrané spisy Venouška Dolejše (PP b. d.: Z mého notesu, 1911; Bitva u Košťalova a jiné události, 1912; Tajemství tety Klotildy, 1913; Nové příhody a události, 1914; Ve slépějích Šerloka Holmesa, 1917; Jak jsem byl bolševikem, 1921; O domě, v němž posel pes, 1924; Ilustrovaný slovník naučný, 1924;

Bon-ton pro válečné zbohatlíky, 1924; od 4. sv. s tit. Sebrané spisy Venouše Huňáčka, dříve Dolejše); Ženy a ženušky (PP 1912); Venouš Dolejš (D b. d., 1912, i prem.; 1922, b. d., s tit. Venoušek a Stázička); Hříšnice (D 1913, i prem.); Dvanáct set denně (PP b. d., 1913); Urážky na cti (PP b. d., 1916); To byla noc! (D b. d., 1916, i prem.); Lázeňská vila (D 1916, s B. Ludvíkem, prem. 1917); Menažerie (PP b. d., 1916); Láska nedá si poroučet (D 1917, i prem., s B. Vrbským); Princ se zlatou hvězdou na čele (D b. d., 1917, prem. 1913, i s tit. Princ a dcera domovníkova); Deník Kačenky Strnadové, služebné v Praze (P b. d., 1917); Ferdinand spí (D b. d., 1917, i prem.); Choulostivá situace (D b. d., 1918); Komptoiristka pana Naftalina (D b. d., 1918, i prem.); Kometa Hanzelínova (D b. d., 1918, i prem., s B. Ludvíkem); Románek na horách (D b. d., 1918, i prem.); Deklamace (BB b. d., 1918); Neviditelná (D b. d., 1919, s B. Vrbským); Vorlíčku, dej mi hubičku (D b. d., 1919); Vesnický holič (D b. d., 1919); Milenci a milenky (PP b. d., 1919; dopln. vyd. 1923); Zlodějské humoresky (PP b. d., 1919; rozšíř. vyd. 1924); Ta naše Máňa! (D b. d., 1920, s L. Veltruským); Ve zpovědnici (PP b. d., 1920; rozšíř. vyd. 1923); Slečna prokuristka (D b. d., 1920); Poběhlí (D b. d., 1920); Mrtvý se vrací (D b. d., 1920); Podvodnice (D b. d., 1920); Šťastný den pana profesora (D b. d., 1920); Tenorista v nedbalkách (D b. d., 1920); Zázračný panák (D b. d., 1920, s R. Nešverou); Od desíti k pěti (silvestrovská scéna, b. d., 1921, s B. Ludvíkem); Zelený automobil (R b. d., 1921); Koflíček Marie Terezie (D b. d., 1922, s L. Veltruským); Macíčková dovolená (D b. d., 1922); Půlnoční námluvy (silvestrovská scéna, b. d., 1922); Káča a čert (mikulášská scéna, b. d., 1922); Hříšné myšlenky (PP 1923); Dobrý den (PP 1923); Tři kroky ode mne! (D b. d., 1923); Za mužem třeba do pekla! (mikulášská scéna, b. d., 1923); Ať žije Nový rok! (scéna, b. d., 1923); Útěk z kriminálu (R 1924); Falešná kočička (D b. d., 1924, prem. 1925); Migréna (D b. d., 1924); Radio-námluvy (D b. d., 1924); Dahomejský král přijde! (D b. d., 1924, s B. Chladem, tj. B. Chaloupkou); Nechte se omladit! (silvestrovská scéna, b. d., 1924); Stávka mládenců (PP 1925); Hóóóóóří (D b. d., 1925); Než to prasklo! (D b. d., 1925); Zeť pana Šmetrlína (D b. d., 1925); Sňatkový podvodník (D b. d., 1925); Noc před rozvodem (PP 1925, obs. i aktovky Migréna a V hlavním stanu, 1925 s tit. Než to prasklo!); Silvestrovský král (scéna, b. d., 1925); Královský tanec (silvestrovská scéna, b. d., 1925); Milenky starého kriminálního (D b. d., 1927, i prem.); Emánku, kam jsi dal oči? (D b. d., 1929); Zkouška lásky (D b. d., 1929); Dejte mi starého pána! (D b. d., 1931, i prem.); Kabelka ze safiánu (D b. d., 1936); Silvestr u Pelikánů (scéna, b. d., 1936); Matýsku, jdi na Silvestra! (scéna, b. d., 1937); Opičák (D b. d., 1937); Mášenka stůně (silvestrovská scéna, b. d., 1938); Salon krásy v Brčlovicích (D b. d., 1938); (b. d., 20.–30. léta: Čamburina slečny Máľky (D); Gramofon

lékařem (D); Haló! Sportovci, pozor! (D); Hubička v ateliéru (D); Indický fakír (D); Já ti dám Silvestra! (scéna); Mikuláš námluvčím (scéna); Náprstek slávy (D); Pan Zázvorka má slovo (D); Pijácký zápas o nevěstu (D); Poslední švec (D); Silvestrovská revize v pekle (scéna); Škola cudných mládenců (D); Bože, to bych se vdávala! (D). – *Překlady*: C. Laufs, K. Kraatz: Svobodní zednáři (b. d., 1909); F. Raimund: Diamant krále duchů (b. d., 1909); A. Engel, J. Horst: Svět bez mužů (b. d., 1911); E. Földes: Lilka Grünová (b. d., 1918); Bedo (F. Löhner, dub.): Kukačka (b. d., 1920, pseud. Anlaud); A. Engel, H. Kottov: Maminčin mazlíček (b. d., 20. léta, pseud. Anlaud); A. Fekete: Tragédie mládí (b. d., 20. léta); O. Härtling, F. Malkowsky: Vilouškův svatební den (b. d., 20. léta, pseud. Anlaud). ■ **SCÉNICKY**. *Hra*: Na lešení (1904). ■ **REDIGOVAL sborník**: Vilímkův humoristický kalendář na rok 1910 – ... 1930 (1909–29). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: sb. Bubnová palba (b. d., 1918). ■

LITERATURA: E. Flanderková: J. S. (1871–1948). Soupis osobního fondu (LA PNP 1998). ■ ech. (V. Štech): ref. insc. Darebák, Na lešení, Máj 2, 1903/04, s. 303; K. R.: ref. Dlouhý, Široký a Bystrozraký, Samostatnost 1907, s. 303; ● ref. Žabec: O. Jakoubek, Vlast 28, 1910/11, s. 283; m. (M. Majerová), PL 11. 11. 1911; K. Horký, Stopa 2, 1911/12, s. 348; Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 191 ●; ● ref. Ženy a ženušky: Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 508 (i ref. Bitva u Košťálova...); Ds. (J. D. Konrád), Máj 10, 1911/12, s. 516; Tristan (S. F. Friedl), Zvon 12, 1911/12, s. 510; V. Martínek, MSIR 9, 1912/13, s. 41 ●; an.: ref. Venouš Dolejš, Nár. obzor 6, 1911/12, č. 3; ● ref. Hříšnice: m. (M. Majerová), PL 18. 9. 1913; M-ý. (P. F. Malý), Samostatnost 14. 9. 1913; an., Nár. obzor 7, 1912/13, č. 46; O. Jakoubek, Vlast 30, 1913/14, s. 90 ●; R. (V. Červinka): ref. Dvanáct set denně, Zlatá Praha 31, 1913/14, s. 72; Kaz. (F. S. Procházka): ref. Urážky na cti, Zvon 16, 1915/16, s. 138; jv. (J. Vodák): ref. To byla noc!, LidN 19. 10. 1916; t.: ref. Menažerie, PL 19. 11. 1916; ● ref. Ferdinand spí: O. Jakoubek, Vlast 33, 1916/17, s. 828; m. (M. Majerová), Večerník PL 17. 8. 1917 ●; ● ref. Láska nedá si poroučet: Pt., Venkov 4. 10. 1917; m. (M. Majerová), PL 14. 11. 1917; P. F. (Fingal), Vzlet 1917, s. 286; A. Bernásek, Národ 1917, s. 596 ●; m. (M. Majerová): ref. Komptoiristka pana Naftalina, PL 15. 1. 1918; ● ref. Kometa Hanzelínova: V. (E. Vachek), Večerník PL 15. 1. 1918; jv. (J. Vodák), LidN 20. 1. 1918 ●; K. Engel Müller: ref. Románek na horách, Zlatá Praha 36, 1918/19, s. 32; V. Brtník: ref. Dobrý den, Venkov 15. 9. 1923; J. Staněk: ref. Zlodějské humoresky, Čes. osvěta 20, 1923/24, s. 478; B. Jedlička: ref. Ve zpovědnici (další vyd.), LidN 22. 8. 1924; A. C. Nor: ref. Falešná kočička, Pondělní noviny 19. 1. 1925; J. Staněk: ref. Urážky na cti (další vyd.), Čes. osvěta 23, 1926/27, s. 121; jv. (J. Vodák): ref. Milenky starého kriminálního, Čes. slovo 19. 4. 1927 + ref. Dejte mi starého pána!, tamtéž 26. 9. 1931; -Rja- (F. Rojka): ref. Noc před rozvodem (další vyd.), Čes. osvěta 30, 1933/34, s. 19; ● k sedmdesátinám: B. (E. Bass),

LidN 15. 3. 1941; an., Nár. politika 15. 3. 1941; kl., Venkov 15. 3. 1941 ●; kd (E. Konrád): nekrolog, LidN 14. 5. 1948; L. Bartošek: Stázičky a ty druhé, Filmový slovník historický 1. Film a literatura (1988, s. 9).

mv

Pavel Skřivan

* 8. 10. 1876 *Struhařov u Prahy*

† 29. 4. 1951 *Praha*

Básník navazující ve své tvorbě pro děti na básnický odkaz J. Kožíška a J. V. Sládka, autor vzpomínek z dětství, publicista.

Podepisoval se i vl. jm. Josef John. – Pocházel z chudých venkovských poměrů (měl čtyři sourozence); obecnou školu navštěvoval v rodišti, kde byl jeho otec učitelem. Koncem měšťanské školy pobýval rok v německé rodině u Raspenavy na Frýdlantsku, kde se učil jazyku a hudbě. Od 1891 studoval učitelský ústav v Panské ul. v Praze (jeho koníčkem byl zpěv, proto si tehdy zvolil pseudonym P. Skřivan). Po maturitě (1895) učil nejprve na základní škole v rodné vsi (1902 se poprvé oženil, 1919 podruhé), 1905–04 v Kojeticích u Ústí n. Labem, poté se z přestálé duševní krize zotavoval u příbuzných v matčině rodišti ve Viticích na Česko-brodsku. 1908 začal vyučovat v Praze, tehdy se také redaktoru A. Mackovi přihlásil jako spolupracovník časopisu Jaro, který od 1910 redigoval. V 10. letech a počátkem 20. let se S. vedle pedagogické praxe dále věnoval redigování dětských časopisů a knižnic, které vycházely většinou nákladem Ústředního dělnického knihkupectví a nakladatelství. Politickým přesvědčením tíhl k sociální demokracii, 1922 se angažoval v Republikánské lize pro mravní obrodu národa. Zemřel v nemocnici Na Bulovce. – Není totožný s Pavlem S., recenzentem časopisu Vlast (proti záměně se S. opakovaně ohrazoval v časopisech).

Beletristickou tvorbu i redaktorské působení S. orientoval (až na výjimky) na dětské čtenáře. První básnické pokusy uveřejnil jako student v časopisech učitelského ústavu (Jelito a Hlasy od Botiče). Počátkem 20. století publikoval v soudobých revuích novoromantické verše vyjadřující dekadentní životní pocity, převážně však uveřejňoval básně s přírodními motivy a říkadla v časopisech pro děti, které redigoval a vydával F. Hrnčíř. Debutoval kníž-

kou básní a říkadel *Dětská tvářička a dušička*, v níž k podobiznám dětí od významného ilustrátora 19. století G. J. Schulze složil humorné veršované portréty malých hrdinů stylizované do dětského vyprávění přístupného i nejmenším čtenářům. Dětský svět zde S. pojímal jako samozřejmou, spolehlivou útěchu i potěchu, ozvěnu vlastního dětství, mechanickou ilustrativností sbírka vycházela ještě z poetiky 2. poloviny 19. století. Modernější i osobitější charakter měly až *Říkadla a povídačky*, v nichž S. prostou písňovou fakturou navázal na tradici novější básnické tvorby pro děti (především J. Kožíška a J. V. Sládka), na lidové písně a říkadla. S. humorné básnické mikropříběhy (využívající formu rozpočítadel, pořekadel a povídaček o živé přírodě), situované do intimně známého prostoru návisi a dvora, charakterizovala zpěvnost, přirozená dikce i rytmus a nestrojené rýmy. Čtyřverší obrázkového leporela *Prázdniny* zachycují chlapecké dobrodružné snění. V další S. básnické tvorbě, rozptýlené již jen v časopisech, postupně převažovala moralizující tendence, výchovný záměr a jednoduchá názornost. Nejen dokumentární hodnotou se vyznačovaly čtyřdílné *Vzpomínky*, evokující dětství strávené na rodném venkově, rámované tradičními zvyky a obyčejí, a obsahující láskyplné portréty blízkých, lyrizovanou apoteózu přírody, připomínky pobytu u Raspenavy, zaznamenání školního provozu. V publikaci *C. k. český ústav učitelů v Praze 1891–1895* S. vykreslil ovzduší studentské kolegiality, humorné medailonky rázovitých oblíbených i nenáviděných učitelů i probouzející se pokrokařské a antiklerikální tendence konce 19. století. Svou sociálnědemokratickou (politickou) orientaci S. uplatnil zejména jako redaktor zábavného a osvětového časopisu *Jaro*, z kterého se pokoušel vybudovat přední „pokrokový“ časopis pro děti a mládež: psal o roli výtvarného umění a vkusu v životě, spolupracoval se soudobými výtvarníky (A. Chvála, A. Kašpar, R. Lauda, A. Nauman aj.), prosazoval společenskokritické tendence (zvláště své protikatelické zaměření), bojoval proti nešvarům (lži, kouření a pití); hojně zde uveřejňoval vlastní básně pro děti a vlastenecké básně pro dospělé. Pro dětskou knižnici *Jarní květy* sestavil antologii veršů a říkadel pro nejmenší děti *Kytička sedmikrás*, kam vedle klasické české poezie pro děti (zlidovělá říkadla, K. J. Erben, J. Kožíšek, J. V. Sládek aj.) zařadil i vlastní básně.

ŠIFRA: P. S. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Besedy Času* (1910); *Čes. slovo* (1926); *Čes. svět* (1926); *Dětské květy* (1902–03); *Dětský máj* (Nymburk 1904–11; 1905 stať o M. Alšovi); *Jarní květy* (1920); *Jaro* (1909–14, 1919–21; 1920 s tit. *Nové jaro*); *Jitro* (Ml. Boleslav 1920); *Kalendář Dětského máje* na škol. rok 1908/09, ... 1909/10 (Nymburk 1908, 1909); *Klas* (1926); *Malé noviny pro děti*; *Malý buditel*; *Malý čtenář* (1902–12, 1916–17, 1925–28; 1905 *Pohádka o králi Dobráku*); *Mladá stráž* (Plzeň 1929); *Moderní revue* (1902); *Moderní život* (1902–03); sb. *Na dětské besedě 1* (2. vyd. 1929, ed. B. Tožička); *Nár. osvobození* (1926); *Nár. práce* (1943–44, příl. *Dětské noviny*); *Naším dětem* (1919); *Noviny mládeže* (1904–07); sb. *O literatuře pro mládež* (b. d., 1904, stať *Ve jménu dětí*, v dodatku *Hlasy českých spisovatelů o české literatuře pro mládež*); *Právo lidu* (od 1902; i příl. *Dělnická besídka*, *Sobota*, *Dětský svět*, *Táčky od rotačky*); *Rádost* (1927, 1930); *Roj* (1940); *Srdce* (1902–04; 1902 *O básních pro mládež a lid*); *Svět* (1917); *Úsvit*; *Zlatá brána* (1927); *Zvon* (1910); a další příspěvky v různých časopisech pro děti. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a vzpomínkové práce*: *Dětská tvářička a dušička*. Obrázková knížka (BB pro ml., 1904, k padesátinám G. J. Schulze); *Říkadla a povídačky* (BB pro ml., 1911); *Vzpomínky 1–4* (1911–12); *Prázdniny* (BB pro ml., b. d., 1927, s obrázky V. Vostradovského); *Památník 1895–1930* (BB 1930, s K. Vondráčkem); *C. k. český ústav učitelů v Praze 1891–1895* (vzpomínky, 1935). ■ REDIGOVAL *časopisy*: *Jaro* (září 1910 – červen 1914, po pětileté přestávce září 1919 – červen 1921; listopad a prosinec 1920 s tit. *Nové jaro*), *Naším dětem* (březen – srpen 1919); *knížnice*: *Nový svět* (1911–14), *Jarní květy* (1920, 1. sv.). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: ant. *Kytička sedmikrás* (1929). ■ LITERATURA: J. Kalus in sb. *O literatuře pro mládež*, v dodatku *Hlasy českých spisovatelů o české literatuře pro mládež* (b. d., 1904, s. 77); m.: ref. *Vzpomínky*, PL 16. 6. 1912, 2. příl.; K. Sulek: ref. *Říkadla a povídačky*, *Úhor* 1913, s. 107; *Promyk*. (H. Sedláček): ref. *čas. Jaro* (i o S. poezii), *Úhor* 1913, s. 132; V. Dostálová: *Nad dětskými časopisy*, *Literatura ve škole* 1956, s. 81.

vfr

Julius Skuhravý

* 24. 7. 1859 *Vyšehrad* (Praha-V.)

† 30. 11. 1916 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

Autor příležitostných veršů s vlasteneckou a přírodní tematikou a zejména didaktické poezie pro mládež, též drobných vzpomínkových črt a fejetonů.

Vyrůstal v rodině učitele. Absolvoval jako privatista (tj. studoval soukromě a jen skládal zkoušky) nižší třídy Akademického gymnázia

v Praze a poté tamtéž učitelský ústav. Od 1879 působil jako učitel kreslení na měšťanských a odborných školách. Nejprve v Žabovřeskách u Roudnice (n. Lab.), od 1882 v Libochovicích, od 1884 v Praze-Holešovicích.

S. začal publikovat verše pro děti v časopisu *Besídka malých* a lyrickoepická poezie s výchovně-naukovými zřeteli určená mladým lidem také v jeho nevelké literární činnosti, ohraňované 80. a 90. lety, převládala. V souladu s dobovou normou české literatury pro mládež chtěl prostřednictvím beletrie probouzet v dětech estetické cítění a orientovat je na poznávání přírody, české krajiny a jejích historických lokalit i národních a křesťanských tradic. Nabádání k poctivosti, skromnosti, k soucitu s lidským neštěstím, k lásce a vděčnosti k rodičům je rovněž příznačné pro dvacet epických básniček, které jako doprovod k souboru výtvarných skic z dětského života od devatenácti malířů vyšly s titulem *Mezi dětmi*. Pouze časopisecky S. publikoval básně k slavnostním vlasteneckým příležitostem a básně s přírodní tematikou. Příležitostný charakter měly i časopisecky publikované vzpomínkové fejetony a vlastivědné črty; výrazně subjektivní ladění S. vtiskl knižnímu souboru drobných fejetonů *Prosté črty*. Připravil rovněž několik praktických příruček pro potřeby odborných škol.

PŘÍSPĚVKY in: *Besídka malých* (1880–90); *Hlasy z Polabí*, pokr. Čes. sever (Litoměřice, od 1883); *Jarý věk* (1883–87); *Květy mládeže* (1894–97); *Malý čtenář* (1890–94); *Naši mládeži* (1885–91); *Podřipan* (Roudnice 1881–84); sb. *Stráž severu* (Terežín 1885, konfiskováno); *Učitelský sborník* (1894); *Studentské listy* (1882–83). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie: Prosté črty* (FF 1885); *Mezi dětmi* (BB pro ml., 1889). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Kresba ornamentální v nižších ročnících pokračovacích škol průmyslových a měšťanských na základě slovanského ornamentu* (1900); *Ornament. Sborník slohových ozdob všech období umění* (1906, podle cizojazyčných zdrojů); *Živnostenské zákonodárství. K ruce učitelství i žactvu odborných a pokračovacích škol průmyslových* (b. d., 1909, podle znění říšského zákoníku); *Moderní výzdoba ploch* (1910, dle R. Baublaira). ■

LITERATURA: ● ref. *Mezi dětmi*: Fr. Pražský (F. Dlouhý), Lit. listy 10, 1888/89, s. 282; F. V. Vykoukal, Světozor 23, 1888/89, s. 60; F. Bartoš, Hlídka lit. 1889, s. 121 ●.

Josef Skupa

* 16. 1. 1892 *Strakonice*

† 8. 1. 1957 *Praha*

Autor revu, kabaretních výstupů, básní a písní pro loutky, v nichž k satíře a parodii využíval situační i slovní komiky.

Pokřtěn Josef Alois. – Pocházel z rodiny četnického závodčího; protože se rodina musela několikrát stěhovat, žil od 1894 ve Štětkni u strýce, dokud otec nepřijal místo poštovního úředníka v Plzni. Tam 1898 začal chodit do základní školy (u strýce, řídícího učitele tentokrát v Mladějovicích, pobyl krátce 1903). Po maturitě na plzeňské reálce (1911) studoval do 1915 na pražské Uměleckoprůmyslové škole u profesorů A. Hofbauera, F. Kysely, K. V. Maška a K. Špillara, kromě toho chodil na hodiny sochařství (1919 zkouška z modelování). Za studií se seznámil se sochařem K. Dvořákem a s pozdějším hercem F. Futuristou, s nímž hrával kabaret v hostinci U Halánků. 1915 naručoval do maďarského Székesfehérváru, vystupování s maňáskovým divadlem mu zajistilo přidělení k vojenské cenzuře v Plzni (1916, krátce byl přidělen k cenzuře v Jindř. Hradci, odkud mu pomohl zpět do Plzně B. Polan). Úspěšná spolupráce s Městským divadlem v Plzni (od 1916 jako jevištní výtvarník) mu umožnila získat místo v kreslírně Škodových závodů, kde pracoval od 1917 až do konce války. Od 1917 navázal kontakt i s plzeňským divadlem *Feriálních osad*; působením vedle lidového loutkáře K. Nováka nabyl účtu k loutkářskému řemeslu, uvědomil si i v něm nezbytnost profesionality a potřeby souhry všech složek podílejících se na představení. Značnou popularitu získal již dříve jako interpret plzeňského Kašpárka, jehož prostřednictvím odvážně glosoval aktuální dění (význam dokazuje i plzeňská pamětní deska na počest „revolučního Kašpárka“); na tuto roli (určenou spíše dospělému publiku) navazoval i později ve snaze vytvořit moderní, živý typ loutky (Duha Kukuřičník, Spejbl hrající zprvu vedle Švejka aj.). Průkopnický se podílel na modernizaci loutkového divadla, zasahoval snad do všech jeho oblastí (dramaturgie, scénografie, osvětlení, zvuková technika, herecký projev) a těžil při tom z podnětů hraného divadla (civilismus, poetičnost). Po válce 1919–20 učil na plzeňských reálkách kreslení, 1920 se oženil. Ilustroval ně-

pš

kolik knih (především F. Weniga), od 1927 spolupracoval s rozhlasem, od 1930 natáčel ukázky z tvorby S. divadla na gramofonové desky, 1930 profesionalizoval své divadlo a začal podnikat zájezdy po republice i do ciziny (1929 Francie, 1930 Belgie, poté Rakousko, Slovinsko, pobaltské republiky). Účastnil se loutkářských sjezdů, 1933 byl zvolen předsedou mezinárodní loutkářské společnosti UNIMA (Union internationale des marionnettes), spolupracoval s časopisem *Loutkář*, *Loutková scéna*, po válce byl v redakční radě Českosl. loutkáře. Za války se zapojil do odboje, v lednu 1944 byl zatčen gestapem, vězněn v Drážďanech, odkud při leteckém náletu (těžce popálen) uprchl do Plzně. Po osvobození působil v plzeňském rozhlasu, posléze se s obnoveným divadlem přestěhoval do Prahy. Podnikl ještě několik zájezdů (především 1947 a 1948 Anglie, 1949 a 1950 Polsko, 1950 Sovětský svaz); na vlastní tvorbu však již rezignoval (v *Lid. novinách* 25. 3. 1951 otiskl výzvu, žádající text přiměřený charakteru hlavních protagonistů a odmítající agitky). 1952 vedl loutkářskou katedru DAMU, po roce se však místa vzdal. Následky válečného zranění i rostoucí tlak ze strany kritiky, nespokojenost s repertoárem i pocit bezradnosti a zejména nemoc (1953 infarkt myokardu) způsobily, že postupně začal předávat interpretaci Spejbla M. Kirschnerovi, který zastupoval S. nejdříve anonymně, od 1956 oficiálně. S. zemřel po druhém infarktu a byl pohřben v Plzni. V pozůstatosti F. Weniga se dochovaly vzpomínky na spolupráci se S. – Jeho žena Jiřina S., roz. Schwarzová (* 2. 2. 1895 Ml. Boleslav, † 11. 6. 1970 Chrást u Plzně), patřila též jako interpreta jedné z hlavních postav her *Máničky* a *vo-dička Hurvínka* k nejbližším spolupracovníkům divadla a napsala pro ně také několik her pro děti (1932 *Jak se čerti ženili*, 1934 *Spejbl a Hurvínek na letním bytě*, s J. Skupou, *O hodné Máničce* a *neposlušném Hurvínkovi*, 1946 *Hurvínkovy zimní radovánky*, 1958 *Opožděná nadílka*, s J. Janovským, aj.).

Literární činnost S. není příliš rozsáhlá, tvoří ji útlá sbírka (*Kašpárek futuristou a parodistou*) a několik výstupů a her (hodně hraných textů se nezachovalo, podle svědectví pamětníků existoval často pouze náčrt, libreto dotvářené až na jevišti, některé výstupy byly obměňovány a hrány pod střídavými tituly nebo byly uvedeny jen jednou). Texty pak v úplnosti za-

chytit nemohly S. osobitě herectví opírající se o umění improvizace a schopnost spontánně reagovat na okamžité podněty okolí. Většinou S. spolupracoval s dalšími autory a sám se zaměřoval spíše na dospělé publikum; východiskem mu byla studentská recese, současně navazoval na své dřívější kabaretní působení, později též na podněty, jež mu poskytovaly revue i grotesky malých divadel (Cervená sedma, F. Futurista, V. Burian, J. Voskovec a J. Werich), výstupy však vždy osobitě adaptoval pro své divadlo. Parodoval zpěvní texty (lidové písně i dobové šlágry), symbolistickou a dekadentní tvorbu (též prostřednictvím stylizovaných jmen jejich autorů: Dekadent, Jan Maria Snídaně, Joe Dehet-Bzinky, F. X. Kšanda aj.), učené přednášky a výklady apod. Inspiroval se též dadaismem (jeho výplodem byla i groteskní figura *Spejbla* ve fraku a dřevácích); s pomocí situační a hlavně slovní komiky (komické neologismy a slovní hříčky, přerěknutí, nesprávná výslovnost cizích slov, nevhodné užití a komolení slov, používání zastaralých a knižních výrazů vedle nespisovných, doslovné chápání metafor atd.) vytvořil typ *Spejbla* jako polovzdělaného a nešikovného „všeznalce“, „všemělce“ a neúspěšného záletníka, jehož prostřednictvím zesměšňoval různé dobové nešvary a glosoval aktuální dění. Se vznikem postavy *Hurvínka*, prostořekého a zvědavého kluka z předměstí, se ustálil charakter obou typů (otec, syn) a repertoár byl nově obohacen o komické pseudovýchovné výstupy, vyvažující sentimentalitu a na mládež zaměřenou didaxi v dětských představeních. Ve 30. letech se S. ve spolupráci s F. Wenigem pokoušel i o souvislejší dramatický projev spojený často s banální zápletkou, která umožnila rozpoutat sled různých výstupů (*Dobrodružství Hurvínka, rozhlasového zpravodaje, Hurvínka se učí čarovat* aj.); v době ohrožení fašismem převládalo vážné téma, alegorie zdůrazňující optimismus, dobro a solidaritu (*Jedme do sebe, Kolotoč o třech poschodích*). – Údaje o autorství a datace premiér některých her se v literatuře liší, např. J. Malík uvádí S. jako spoluautora *Kaleidoskop-revue* (1931), hra *Páté přes deváté* je někdy datována 1927 (viz též heslo *Frank Wenig*).

ŠIFRA: Skp. (Loutkář). ■ PŘÍSPĚVKY in: Českosl. loutkář (1954–59, Ze Skupova zápisníku → F. Sokol: Svět loutkového divadla, 1987, s. 17); Čes. deník

(Plzeň 1925); Divadlo (1956); Host do domu (1954); sb. Jak plzeňský Kašpárek pochovával Rakousko (Plzeň 1928, písňové texty); Loutkář (od 1917; 1925 a 1927–28 Spejbloviniky, 1928–29 písňové texty); Loutková scéna (1945, 1948–49); Mladá stráž (Plzeň, mj. 1918–22 rubrika Kašpárkův koutek); sb. Obrázkový almanach plzeňského Loutkového divadla Feriálních osad (Plzeň, b. d., 1929, Jak vznikl Spejbl); Plzeňské loutkové divadélko (Plzeň b. d., 1930); Práce (1954); Revue jaksi z donucení. Spejblův magazín 1 (1930); Rozhlas mladých (1939); Rudá záře (1935); Rudé právo (1955–56); Spejbl a Hurvíněk. Programová knížечка Plzeňského uměleckého loutkového divadélka prof. J. S. (1939); Spejblův ilustrovaný zpravodaj (1926–27); Svob. slovo (1955); Večerní Praha (1955); Venkov (1939); Vest pocket revue (1929); Vlasta (1956); – posmrtně: Kultura (1957); Neon (2000); P. Grym: Klauni v dřevácích (1988) + Spejbl a Hurvíněk aneb Sóló pro J. S. (1995, D Kolotoč o třech poschodích); sb. Theater – Divadlo. Vzpomínky českých divadelníků na německou okupaci a druhou světovou válku (1965); též v mnoha propagačních brožurkách a programových tiscích. ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie*: Kašpárek futuristou a parodistou (BB b. d., 1922, s jinými); Hurvíněk se učí čarovat (D pro ml., b. d., 1938, prem. 1937, s F. Wenigem; 1954 a 1957 vyd. a insc. s tit. Adámek mezi broučky, hráno i s tit. Hurvíněk mezi broučky); O fousatém Hurvínkovi (D pro ml., 1939, prem. 1938, s F. Wenigem); – posmrtně: Kolotoč o třech poschodích (D 1995, prem. 1939, s F. Wenigem). – *Výbor*: Spejbl a kurtizána. Malý žizolo a jiné dřevUální písničky a texty (1988, s jinými, ed. P. Grym). ■ **SCĚNICKY.** *Loutkové hry, revue a výstupy*: Pestrý pořad (1925, s jinými); Spejblův Silvestr (1925); Hurvínkovy táčky (pro ml., 1926, s F. Wenigem; upr. 1947); Z Plzně do Plzně 1 (1927, s F. Wenigem); To se nám jenom zdálo (1927, s F. Wenigem a A. Kuncmanem); Z Plzně do Plzně 2 (1927, s jinými); Do kola, do kola, do kolečka (1928, s F. Wenigem a A. Kuncmanem); Co loutky dovedou (1928, s jinými); Tip-top-revue (1928, s F. Wenigem); Spejblovy metamorfózy (1929, s F. Wenigem); Utrpení Spejbla i syna jeho (1929, s F. Wenigem); Páté přes deváté (1929, s F. Wenigem); Veselé příběhy loutek (pro ml., 1930, s F. Wenigem); Amorkovy rozmary (1930, s F. Wenigem, J. Machoněm, J. Vopršalem); Revue z donucení (1930, s F. Wenigem; zprvu s tit. Hurvínkova jarní revue); Revue z amplionu čili Televizní revue (1930, s F. Wenigem, A. Kuncmanem); Revue z revu (1930, s F. Wenigem); Hurvínkovy špásíčky pro malé dětičky (pro ml., 1930, podle F. Pociho); Hurvínkův Nový rok (1931); Máničiny laskominy (pro ml., 1931, s F. Wenigem, podle F. Pociho a J. Žemly; upr. 1940); Víla Bubinora (1931, podle F. Pociho); Hurvínkova jaternička (1931, podle F. Pociho); Hurvínkovo bububu (pro ml., 1932, s F. Wenigem, podle J. Žemly; upr. 1940); Se Spejblem do stratosféry (1932, s F. Wenigem a K. Leissem); Hurvíněk a Spejbl na cestě kolem světa (pro

ml., 1932, s F. Wenigem); Kabaret pro děti (1932); Veselý Silvestr (1932); Večer dobré nálady (1933); Cirkus Tempo (1933); Dětský Silvestr (1933); Spejbl a Hurvíněk na letním bytě (1934, s J. Skupovou; 1939 s tit. Hurvínkovy prázdniny, upr. F. Wenig); Je Spejbl Spejblovič vinen? (1934, s F. Wenigem, K. Leissem); Veselé varieté Hurvínka a Spejbla (1934); Hurvíněk na Baltu (1935, varianta pro děti a pro dosp.); Dobrodružství Hurvínka, rozhlasového zpravodaje (pro ml., 1936, s F. Wenigem); Podivuhodný odkaz markýze Chepailleble (1936, s F. Wenigem); Hurvínkův a Spejblův dětský Silvestr (1936); Hurvínkův a Spejblův bujarý Silvestr (1936); Inženýrská revue (1937); Jdeme do sebe (1937, s F. Wenigem); Sen noci silvestrovské (1937, s F. Wenigem); Robinson Hurvínque (pro ml., 1941, s F. Wenigem, též s tit. Robinson Hurvíněk, aktualizováno 1951); Zlaté děti (pro ml., 1942, s F. Wenigem); Hurvínkovo hospodářství (pro ml., 1943, s F. Wenigem; upr. 1945); Loutkové grotesky (1945, s F. Wenigem, L. Khásem); Haló, haló, přepínáme (1945, s jinými); Co loutky dovedou (1947, obměňováno s různými tit.); Veselé záběry Spejbla a Hurvínka (1952, s jinými, od 1953 s tit. Veselé pásmo). ■ **KORESPONDENCE**: in Karel Čapek. Přijatá korespondence (Čapkoví z 1938; 2000, ed. M. Dandová a M. Chlěbčová). ■ **REDIGOVAL časopis**: Loutkář (1928–34, s jinými). ■

LITERATURA: sb. Šedesát let národního umělce J. S. (1952, ed. M. Mellanová; přisp. A. M. Brousil, K. Koval-Šlais, J. Malík, F. Wenig aj.); kat. Výstava národního umělce ČSR profesora J. S. (b. d., 1952, ed. J. Mayer; přisp. F. Wenig); J. Malík: Národní umělec J. S. (1962) + Úsměvy dřevěné Thalie (1965); sb. J. S., loutky a Plzeň (b. d., 1967); Divadlo S+H v zrcadle zahraniční kritiky (1971, rozmnož.); D S+H 1972 (1972, ed. P. Grym, Z. Juřena, M. Kirschner, J. Kubíček; přisp. F. Černý, J. Dvořák, P. Grym, O. Kryštofek, B. Srba, J. Träger aj.); Spejblův magazín. Stati – vzpomínky – dokumenty (1986, ed. P. Grym; přisp. F. Černý, P. Grym, K. Makonj, P. Pavlovský aj.); P. Grym: Klauni v dřevácích (1988, s ukázkami textů J. S.); Hovory u Spejblů (1990, ed. P. Grym; přisp. P. Grym, G. Nosek, F. Wenig aj.); P. Grym: Spejbl a Hurvíněk aneb Sóló pro J. S. (1995, s ed. Kolotoč o třech poschodích). ■ **Vbk.** (J. Voborník): ref. Kašpárek futuristou a parodistou, Světozor 22, 1921/22, s. 513; Loutkové divadlo Feriálních osad v Plzni (F. Wenig, E. Tetínková aj.), Loutkář 11, 1924/25, s. 181 (i sep.); Hlasy o Loutkovém divadle Feriálních osad (V. J. Sojka, L. Sutnar, J. Veselý aj.), Loutkář 12, 1925/26, s. 49; J. Vodák: Ubohý Hurvíněk, Čes. slovo 26. 12. 1926 → Cestou (1946, s. 355); J. Kolařík: O plzeňském dřevěném revolucionáři, LidN 28. 10. 1928; ● ref. insc. Tip-top-revue: –kov. (K. Koval), Loutkář 15, 1928/29, s. 153; MilNý (M. Novotný), NL 10. 2. 1929; K. Engelmüller, Českosl. republika 19. 2. 1929 ●; in Obrázkový almanach plzeňského Loutkového divadla Feriálních osad (b. d., 1929); ● ref. insc. Utrpení Spejbla i syna jeho: kd (E. Konrád), NO 17. 11. 1929;

= (J. Vodák), Čes. slovo 24. 11. 1929 → Cestou (1946, s. 361); J. J. Paulík, RA 5, 1929/30, s. 119 ●; J. Veselý: Od Hurvínka ke Kašpárkovi (o S. ilustracích knih F. Weniga), Loutkář 17, 1930/31, s. 132; Dr. J. M. A. (Augusta): ref. insc. Páté přes deváté a Revue z revuí, Samostatnost 1931, č. 6; B. Polan: ref. insc. Se Spejblem do stratosféry, Nová doba 18. 12. 1932; k. (J. Knap): Otec syna poučuje, Venkov 1. 6. 1932; (F. N.) (Němec): ref. insc. Je Spejbl Spejblovič vinen?, RP 16. 2. 1935; ● ref. insc. Podivuhodný odkaz markýze Chepailleble: m. n. (M. Novotný), LidN 6. 1. 1937; A. M. Brousil, Venkov 6. 1. 1937 ●; If (I. J. Fischerová): ref. insc. Dobrodružství Hurvínka, rozhlasového zpravodaje, NO 8. 1. 1937; amp. (A. M. Píša): ref. insc. Jdeme do sebe, PL 6. 1. 1938; ● ref. insc. Kolotoč o třech poschodích: J. Vodák, Čes. slovo 15. 2. 1939; kd (E. Konrád), LidN 15. 2. 1939; A. M. Brousil, Venkov 15. 2. 1939 ●; amp. (A. M. Píša): ref. insc. Kolotoč o třech poschodích, O fousatém Hurvínkovi, Nár. práce 15. 2. 1939; V. P.: ref. insc. O fousatém Hurvínkovi, LidN 17. 2. 1939; ● ref. insc. Robinson Hurvínka: J. K. (J. Malík), Loutková scéna 1, 1940/41, s. 26; -ov (K. Koval), tamtéž, s. 89; A. M. Brousil, Venkov 11. 3. 1941 ●; J. K. (J. Malík): Skupovci hrají dětem, Skupovy grotesky pro dospělé, Loutková scéna 2, 1945/46, s. 26 + ref. insc. Haló, haló, přepínáme, tamtéž, s. 108 + (pod vl. jm.) Nejlepšímu z nejlepších, tamtéž 4, 1947/48, s. 82; E. Hudson: Britský loutkářský kritik se dívá na S. loutky, Loutková scéna 4, 1947/48, s. 99 (původně in The Puppet Master 1947, s. 137); ● k šedesátinám: E. Kolár, Divadlo 1952, s. 73; J. Malík, Českosl. loutkář 1952, s. 10 ●; L. Klimeš: O humoru Spejbla a Hurvínka, Českosl. loutkář 1956, s. 38; ● nekrology: P. Grym, Mladá fronta 9. 1. 1957; D. Šafaříková, Práce 9. 1. 1957; -jo (J. Opavský), RP 9. 1. 1957; F. Wenig, Svob. slovo 9. 1. 1957; M. Česal, Kultura 1957, č. 2; J. Malík, Českosl. loutkář 1957, č. 1 + LitN 1957, č. 2 + Divadlo 1957, s. 97; B. Dunajská, Kulturní život (Bratislava) 1957, č. 3; Českosl. loutkář 1957, č. 2 (J. Dvořák, V. Havlík, L. Khás, M. Kirschner, E. Kolár, J. Malík, M. Mellanová, A. Polák, L. Raifanda, E. Vodičková, F. Wenig); E. Kolár, NŽ 1957, s. 174; E. Vodičková, ZM 1957, s. 161 ●; J. Träger: Jiří Trnka o J. S., Svob. slovo 16. 1. 1957; M. Zelenka: Poslední interview s J. S., Kultura 1957, č. 3; V. Lacina: S. parodista, Kultura 1957, č. 4; M. Mellanová in J. S.: Adámek mezi broučky (1957); M. Kirschner: Vzpomínky na J. S., Slovanský přehled 1959, s. 128; J. Skupová: Před třiceti lety v Paříži + Před 29 lety v Belgii, Českosl. loutkář 1959, s. 202 a 269; J. Janovský: K jednomu nezvyklému jubileu divadelnímu, tamtéž, s. 203 a 232; F. Wenig: Nad knížkami o S. loutkách, ZM 1959, s. 270; J. Janovský in Hurvínka vypravuje... (1960); A. Stránská: Na shledanou, pane Spejble, Divadelní noviny 1961, č. 7; ● k 70. výr. nar.: F. Wenig, LD 14. 1. 1962 + Svob. slovo 14. 1. 1962; (dš) (D. Šafaříková), Práce 16. 1. 1962; E. Kolár, RP 16. 1. 1962; J. Malík, Českosl. loutkář 1962, s. 6 ●; J. Dvořák, M. Kirschner, B. Šulc: Hovoří-

me o S. škole, Českosl. loutkář 1962, s. 31; J. Malík: J. S. dětem, ZM 1962, s. 66; J. Mikota: Osvobození Spejbla a Hurvínka v Osvobozeném, Svob. slovo 15. 7. 1962 + S. a V+W, Českosl. loutkář 1963, s. 270; ● k 10. výr. úmrtí: (Gm) (P. Grym), LD 7. 1. 1967; J. Malík, Svob. slovo 7. 1. 1967; J. Skupová, LD 21. 1. 1967 ●; J. Mikota: V+W a S+H, RP 20. 1. 1969; M. Česal: S. výjimečný, Českosl. loutkář 1971, č. 12 + Dospělý divák a loutkové divadlo, tamtéž 1982, s. 122 + Loutkové divadlo a dospělý divák, tamtéž, s. 146; Z. Bezděk in Dějiny české loutkové hry do roku 1945 (1983, s. 113); P. Grym: Sedmnáct plzeňských Švejků, LD 28. 6. 1985; J. Bílek: J. S., k nedožitým 95. narozeninám, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1987, č. 1; A. Hirsch: Největší z principálů, S Haló sobotou 1987, s. 2; P. Grym in J. S. a spol.: Spejbl a kurtizána... (1988); M. Česal in Kapitoly z historie českého loutkového divadla (1988, s. 22); A. Dubská: Kryštofkův zápas o S., Divadelní revue 1991, č. 1; ● k 100. výr. nar.: L. Richter, LidN 16. 1. 1992, příl. Národní 9; M. Česal, Českosl. loutkář 1992, s. 1 a 40 ●; J. V. Dvořák: Bylo nebylo, Loutkář 1995, s. 91 a pokr.; M. Česal: Jan Malík, Loutkář 1995, s. 102, 124, 148; A. Dubská: J. S. – fenomén své doby, Loutkář 1997, s. 10; B. Srba: České loutkářství v tzv. Protektorátu Čechy a Morava 1939–1945, sb. Otázky divadla a filmu (1999, s. 103); R. Reiniger in „Heute und täglich Wunder“. Geschichte(n) des tschechischen Puppentheaters, Bohemia 2000, č. 1; P. Stradický ze Strdic: Smrt: páté skupenství, Neon 2000, č. 1; J. Stěda: České profesionální loutkářství, Loutkář 2000, s. 110, 148; G. Gössel: Popletené písničky profesora S., Týdeník Rozhlas 2001, č. 15 a 16; in Spektrum 2002, leden, zvláštní č. (mj. P. Vašíček, L. Zahradka); A. Dubská in Dvě století českého loutkářství (2004, zejména s. 195).

ik

Skupina surrealistů v ČR

1934 – 40. léta 20. století

Skupina umělců hlásící se k mezinárodnímu surrealistickému hnutí v jeho druhé fázi, kdy se přihlásilo do služeb proletářské revoluce.

S. s. se ustavila 21. 3. 1934. Jejím iniciátorem byl V. Nezval a impulsem k jejímu vzniku bylo jeho setkání s A. Bretonem v Paříži v květnu 1933. Nezval také po poradě s Toyen, J. Štyrským a J. Honzlem informoval Ústřední agitační a propagační oddělení komunistické strany (agitprop KSČ) a koncipoval prohlášení, jež podepsali K. Biebl, B. Brouk, I. Forbath, J. Honzl, J. Ježek, L. Jichová (pseud. Katy

King), J. Kunststadt, V. Makovský, V. Nezval, J. Štyrský a Toyen. Veřejnosti se S. s. představila v březnu 1934 v letáku *Surrealismus v ČSR*. Obsahuje dopis V. Nezvala jménem tehdy neúspěšně obnovovaného Devětsilu A. Bretonovi z 10. 5. 1933 (otištěný již v časopisu *Surréalisme au service de la Révolution* v květnu 1933), v němž, přesvědčen o totožnosti aktuální situace uměleckých hnutí v obou zemích, navrhuje spolupráci, dále sdělení Ústřednímu agitpropu KSČ z 19. 3. 1934 (přihlašující se k vazbě české S. s. na komunistické hnutí) a programové prohlášení z 21. 3. 1934 s podpisy členů, ve kterém byly formulovány hlavní směry surrealistické aktivity a zdůrazněn její antiburžoazní, antireligiózní a revoluční charakter současně s proklamací požadavku svobodné tvorby a uznání nadreality jako zdroje nových tvůrčích podnětů. První korekturu letáku podepsal i L. Novomeský, záhy však podpis odvolal. K. Teige prohlášení nepodepsal a je uveden jen jako blízký spolupracovník. Po překonání počátečních výhrad (nesouhlas se snahou B. Brouka kontaminovat freudismus a marxismus a se Štyrského obhajobou umění politicky neangažovaného) se jako člen připojil o měsíc později. Během 1936 byl ze S. s. vyloučen V. Makovský (bezprostřední příčinou bylo přijetí oficiální zakázky u příležitosti návštěvy rumunského krále Karola v Praze), 1936 už nebyli členy skupiny Nezvalovi přátelé I. Forbath, L. Jichová a J. Kunststadt (zřejmě kvůli nedostatečně surrealistické povaze jejich děl). Během jara 1938 se ke S. s. pod vlivem vztahu s Toyen a J. Štyrským připojil J. Heisler. Jádrem skupiny tvořili někdejší členové US Devětsil, na začátku 30. let sdružení v Levé frontě, v jejímž rámci zesilovali svou politickou i antifašistickou činnost. Proto také přijali francouzský surrealismus poté, co se A. Breton v Druhém manifestu surrealismu (1930) přihlásil k dialektickému materialismu a do služeb proletářské revoluce. Čeští surrealisté přitom lpěli na představě o vnitřní souvislosti dřívějšího poetismu se současným surrealismem, který Teige pokládal za jeho další fázi. Od poloviny 30. let se dosavadní vzájemně tolerantní, byť kritické vztahy mezi surrealisty a stoupenci socialistického realismu začaly zostřovat, především kvůli napětí v kulturně-politické oblasti, hlavně v poměru k situaci v SSSR. Množily se diskuse a polemiky kolem knihy A. Gida *Návrat ze Sovětského svazu*

a zejména kolem odpovědi S. K. Neumanna v knize *Anti-Gide* a kolem útoků na surrealisty v listě *Lid. kultura*. Čeští surrealisté ještě 1935 na popud K. Teiga odmítli vzhledem k dobrým vztahům s KSČ podepsat Bretonovo krajně kritické stanovisko k sovětské kulturní politice (pro byli B. Brouk, J. Štyrský a Toyen, proti K. Biebl, V. Nezval a K. Teige) v manifestu *Z dob, kdy pravdu měli surrealisté* (vyvolaném průběhem pařížského kongresu na obranu kultury, na němž bylo Bretonovi odňato slovo). Znamenalo to počátek rozchodu francouzských surrealistů s komunistickou stranou a také později (1938) rozkol v jejich řadách (odchod P. Eluarda aj.). Rozepřím se nevyhnuli ani čeští surrealisté, když K. Teige v katalogu k výstavě J. Štyrského a Toyen v lednu 1938 vystoupil proti stalinským metodám v SSSR. Nato v březnu 1938 V. Nezval, zůstaviv bez odpovědi písemný dotaz, zda se ještě pokládá za člena S. s. po konfliktu s pěti soupeťníky (B. Brouk, J. Honzl, J. Štyrský, K. Teige a Toyen), v němž obhajoval oprávněnost moskevských procesů, oznámil v *Haló novinách* a *Rudém právu* 11. 3. 1938 rozpuštění S. s. (jeho gesto mj. uvítali v *Tvorbě* K. Konrad a J. Fučík). Ostatní členové S. s. (K. Biebl, B. Brouk, J. Heisler, J. Honzl, J. Ježek, J. Štyrský, K. Teige, Toyen) uspořádali 14. 3. schůzi bez V. Nezvala, kde jednali o zachování skupiny a vyloučení V. Nezvala, a telegramem oznámili A. Bretonovi uměleckou a politickou nejednotnost pražské S. s. Následně v *Ranních novinách*, *Právu lidu* a *Nár. osvobození* 15. 3. 1938 odmítli Nezvalovo prohlášení a ohlásili pokračování aktivit S. s. Polemika pak pokračovala na stránkách tisku i v korespondenci s Francií (A. Breton žádal smírné řešení, nicméně trval na členství Nezvalových odpůrců v S. s.). Nakonec V. Nezval 18. 3. stručně v *Tvorbě* zdůvodňoval svůj čin a 19. 3. v *Rudém právu* a v *Haló novinách* oznámil, že se nerozešel se surrealismem, ale jen s některými členy skupiny, a ze sporu vyňal J. Ježka (jenž do konfliktu nechtěl zasahovat, zůstal však členem S. s.), K. Biebla a J. Honzla, kteří však 2. 4. v *Ranních novinách* (jako už dříve 15. 3. v *Právu lidu* Toyen a 17. 3. v *Ranních novinách* K. Teige) vyjádřili solidaritu se S. s. a nesouhlas s Nezvaem. V *Tvorbě* nato Nezval publikoval *Řeč ke studentstvu* (pronesenou 24. 3. 1938 v Odborovém domě), v níž motivy rozchodu zdůvodňoval politicky atmosférou v S. s., jež vznikla v průběhu hrdelních

procesů v SSSR. K. Teige shrnul své vnímání konfliktu v brožurě *Surrealismus proti proudu*, v níž bránil své revoluční postoje i avantgardní umění proti soustředěnému náporu politické levice nabývajícimu v SSSR perzekučního rázu a poukázal na jeho obdobu v nacistickém Německu (tzv. entartete Kunst – zvrhlé umění). Současně v rámci podrobného popisu sporu s V. Nezvalem obhajoval svobodu kritického projevu v politické rovině, v rovině umělecké pak příčiny roztržky shledal v nesusoudnosti Nezvalovy inspirace. Přestože formálně nebyla činnost S. s. ukončena, fakticky tímto sporem začal její zánik, k němuž přispěla posléze i atmosféra po Mnichovu, kdy byl radikálně omezen prostor pro surrealistické projevy, skupina působila skrytě a postupně se odmlčovala. Před válkou přitom nedovedla navázat pevnější svazky se skupinami mladších stoupenců surrealismu, činnými pak za okupace v ilegalitě (P. Altschul, F. Gross, M. Háek, Z. Havlíček, F. Hudeček, J. Chalupecký, B. Lacina, Z. Lorenc, L. Zív, V. Zykumund aj.; vesměs autoři budoucí Skupiny 42 a Skupiny Ra). Po smrti J. Ježka v emigraci a J. Štyrského 1942 (souborná výstava jeho prací 1946 v Mánesu), po rekapitulujících pražských výstavách Toyen (1945) a Mezinárodní surrealismus (1947), odklonu K. Biebla a J. Honzla od surrealismu a především po odchodu Toyen a J. Heislera 1947 do Francie (a B. Brouka 1948 do Austrálie) byl rozpad S. s. dovršen. – K. Teige po válce revidoval svou koncepci surrealismu (politická autonomie umění a imaginace u vědomí proměn společenské funkce umění) a intenzivně rozvíjel kontakty s mladými autory. Na S. s. tak navázal okruh umělců sdužených kolem Teiga a jeho pokračovatele V. Effenbergra (L. Fára, K. Hynek, J. Istler, M. Medek, E. Medková, V. Tikal aj.) a posléze časopisu *Analogon* (od 1969).

Poprvé se čeští surrealisté jako skupina představili na veřejné schůzi 11. 5. 1934 v Mánesu, kde mj. K. Biebl přednášel své verše. Vystoupení vyvolalo značný ohlas a našlo své pokračování v diskusi pořádané 28. 5. v pražském městské knihovně Levou frontou a Spolkem posluchačů filozofie UK (zachycené 1934 ve sborníku *Surrealismus v diskusi*), konfrontující stanoviska surrealistů a marxistických publicistů. Setkání předcházelo antisurrealistické sezení na filoz. fakultě 18. 5. (otitulkované jako *Nastolení a pád surrealismu*) s projevem hlav-

ního oponenta F. Soldana vyhlášujícího surrealismus za ryze reakční směr. Ozvuky 1. sjezdu sovětských spisovatelů 1934 (na němž se V. Nezval neúspěšně pokusil o propagaci surrealismu) podnítily mj. další diskusi o vztahu mezi socialistickým realismem a surrealismem (z diskusního večera *Levé fronty* 14. 11. 1934 na toto téma vzešel 1935 sborník *Socialistický realismus*). Vyvrcholením první fáze veřejného představování mnohostranných aktivit surrealistického hnutí (teoretických, literárních, divadelních, hudebních, scénografických, výtvarných) se staly 1935 přednášky, které na pozvání S. s. v Praze a v Brně přednesl A. Breton (promluvil i v brněnském rozhlase); přednášky o surrealismu pořádal V. Nezval. Z pražského setkání vzešel i podnět k uspořádání dvojazyčného Mezinárodního bulletinu surrealismu (duben 1935), který obsahoval společné provolání proložené citáty z přednášek A. Bretona a V. Nezvala i z ohlasů dobového tisku (zejména Z. Kalandry), reprodukce prací J. Štyrského, Toyen a V. Makovského a též interview K. Teiga s hosty A. Bretonem a P. Eluardem (pro *Haló noviny*). Poté S. s. navázala kontakty s dalšími zahraničními autory (např. v Japonsku T. Yamanaka a v Jugoslávii M. Ristić). Další mezinárodní bulletiny pak průběžně vycházely už mimo Prahu. Na konci 30. let se S. s. sblížila se vznikající skupinou slovenských nadrealistů (M. Bakoš, J. Brezina, R. Fabry, M. Považan, V. Reisel, K. Šimončíč, později P. Bunčák, Š. Žáry aj.), která vydávala též společné sborníky. Současně čeští surrealisté intenzivně pracovali překladatelsky i edičně na vydávání textů Bretonových (mj. 1934 v překladu J. Honzla a V. Nezvala *Spojité nádoby*, 1935 v překladu M. Hlávky, B. Vaníčka a V. Nezvala *Nadja*, 1937 v překladu K. Teiga přednášky *Co je surrealismus?*) a Eluardových (1936 v překladu V. Nezvala a B. Vaníčka *Veřejná růže*) aj. V Novém divadle v pasáži na Václavském nám. 1935 inscenoval J. Honzl spolu s Nezvalovou *Věštírnu delfskou* i Bretonovu a Aragonovu hru *Poklad jezuitů*. V září 1934 založil J. Štyrský bibliofilskou Edici surrealismu, která ilegálně vycházela i za války. 1934–35 K. Teige vydával časopis *Doba*, jenž měl širší kulturněpolitický záběr, ale surrealisté v něm rovněž našli uplatnění. 1936 se V. Nezvalovi podařilo založit první českou surrealistickou revui *Surrealismus*, z níž však vyšlo jen jedno číslo. Později připravovanou re-

vui Lykantrop znemožnila válka. Značnou pozornost kritiky i veřejnosti vyvolal 1936 sborník k 100. výročí úmrtí K. H. Máchy Ani labuť ani Lůna (redigovaný V. Nezvaem), v němž se čeští surrealisté přihlásili k máchovské inspiraci; spolu s členy skupiny K. Bieblem (verše), B. Broukem, V. Nezvaem, K. Teigem, vedle koláže J. Štyrského a Toyen a reprodukce díla V. Makovského přispěli i E. F. Burian, A. Hoffmeister, Z. Kalandra, J. Mukařovský a L. Novomeský. Současně v Burianově D 36 proběhl máchovský večer. Večery poezie i jiné dramatické programy v divadle E. F. Buriana a v Osvobozeném divadle, zpravidla v režii J. Honzla (rovněž autora teoretických pojednání Sláva a bída divadel, 1937) a s hudbou J. Ježka, byly nezanedbatelnou součástí působení surrealistů. Aktivitou i prosazením v širším dobovém kontextu vynikla tvorba výtvarníků surrealismu (zasahující významně mj. do oblasti fotografie, koláže a fotomontáže). Už v lednu 1935 se v Mánesu konala První výstava S. s. v ČSR za účasti J. Štyrského, Toyen a sochaře V. Makovského a v katalogu s příspěvky V. Nezvala a K. Teiga; v lednu a únoru 1938 pak 2. výstava v Topičově salonu za účasti J. Štyrského a Toyen (provázená opět diskusními večery, přednáškami, katalogem a vzápětí i monografií s texty V. Nezvala a K. Teiga), její repríza v dubnu v Brně byla spojena s manifestačním vystoupením proti snahám o omezování svobodné tvorby (i za účasti osobností mimo okruh surrealismu F. Halase, R. Jakobsona, Z. Kalandry, J. Mukařovského, V. Vančury, J. Weila aj.). Štyrský a pak i Toyen se účastnili i mezinárodních výstav surrealismu (1935 v Santa Cruz na Tenerife a 1938 v Londýně aj.). S. s. charakterizuje ještě těsnější spolupráce literátů a výtvarníků než za poetismu; přitom J. Štyrský (posmrtný soubor Poezie 1946) a J. Heisler se věnovali oběma uměním. Výtvarníci a K. Teige byli pravidelně autory obálek a typografických úprav tisků svých literárních kolegů a naopak literáti doprovázeli jejich výstavy texty v katalogích a projevy na vernisážích. Nezřídka docházelo ke společným pracím (např. 1941 J. Heisler a Toyen v souboru kreseb a textů Z kasemat spánku a J. Štyrský a J. Heisler v souboru fotografií s texty Na jehlách těchto dní). Experimentální surrealistická tvorba se odbyvala za účasti většiny členů (též formou anket) a byla publikována v revui Surrealismus. Surrealistickou poezii

skupiny reprezentovali především V. Nezval sbírkami Žena v množném čísle (1936), Praha s prsty deště (1936) a vrcholným dílem českého surrealismu Absolutní hrobař (1937), K. Biebl pak sbírkou Zrcadlo noci (1939). Vnější okolnosti z oblasti mezinárodního kulturního dění, jež nezřídka podstatně zasahovaly do života skupiny, zaznamenal V. Nezval ve volné trilogii Neviditelná Moskva (1935, z návštěvy 1. sjezdu sovětských spisovatelů), Ulice Gît-le-coeur (1936, z pobytu v Paříži v souvislosti s kongresem na obranu kultury) a Pražský chodec (1938, k dění v pražské kulturní sféře, v dodatečně přepracované podobě i k roztržce uvnitř S. s.). Teoretickým promyšlením surrealismu se zabýval zejména K. Teige, orientovaný především k sociologii umění a kriticky zpracovávající různorodé podněty; převážně esejisticky k němu přispěl i V. Nezval, zájmem o psychoanalýzu B. Brouk, z hlediska výtvarného J. Štyrský a divadelního J. Honzl. Snaha kultivovat umělecký program s důrazem na nezávislost a osvobozující roli umění ve společnosti však ve 30. letech nepřekročila zajetí ideologií; v surrealismu vytlačovaném ze společnosti ve 40. letech se prosazovala v Teigově koncepci a v diskusi s autory další generace.

LITERATURA: Surrealismus v ČSR (leták, 1934); sb. Surrealismus v diskusí (1934); Mezinárodní bulletin surrealismu (1935); K. Teige: Surrealismus proti proudu (1938) → Zápasy o smysl moderní tvorby (1969); kat. Magnetická pole – Les Champs magnétiques. A. Breton a S. s. v ČSR 1934–38 (1993, ed. R. Hamanová); kat. Český surrealismus 1929–1953 (1996; přisp. L. Bydžovská, R. Hamanová, M. Petříček, J. Vojvodík aj.; P. Bregantová: Bibliografie k surrealismu v Československu). ■ ● ke vzniku S. s.: G. (F. Götz), NO 3. 5. 1934; K. Teige, Doba 1, 1934/35, s. 94; B. V. (Václavek), Středisko 4, 1934/35, s. 35 ●; ● ref. surrealistický večer 11. 5. 1934; re., Haló noviny 13. 5. 1934; vs., NO 15. 5. 1934; lš (L. Štoll), RP 15. 5. 1934 (k tomu V. Nezval a L. Štoll, RP 17. 5. 1934) → (vše) L. Štoll: Z bojů na levé frontě (1964); J. Rybák, Tvorba 1934, s. 15; an. (B. Václavek), Index 1934, s. 76 (k tomu K. Teige, sb. Surrealismus v diskusí, 1934 → Zápasy o smysl moderní tvorby, 1969; B. Václavek, Index 1934, s. 103) ●; vs: Nastolení a pád surrealismu, NO 20. 5. 1934; V.: Úkol získání spojenců a literární spory, RP 24. 5. 1934; ● ref. diskusní večer o surrealismu 28. 5. 1934; -á- (J. Rybák), Haló noviny 29. 5. 1934; -ger, Čes. slovo 30. 5. 1934; fn. (F. Nečásek), RP 30. 5. 1934 ●; K. Teige: O surrealismu, Doba 1, 1934/35, s. 271 + Socialistický realismus a surrealismus, sb. Socialistický realismus (1935) → Zápasy o smysl moderní tvorby (1969); J. Chalupěcký: Deset

bodů k nadrealismu, Čin 1935, s. 86; V. Černý: Surrealisté a marxisté, LitN 8, 1935/36, č. 13; in Surrealismus 1936, č. 1; ● ref. sb. Ani labuť ani Lúna: A. N. (Novák), LidN 2. 8. 1936; V. Tichý, Čin 1936, s. 264; R. Černý, LUK 1936, s. 326; F. X. Šalda, SZáp 9, 1936/37, s. 81 a 143 ●; V. Nezval: Předmluva k dosavadnímu dílu, Most (1937) → Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931–1941 (1974, s. 264); K. Teige: Od artificialismu k surrealismu, in V. Nezval: Štyrský a Toyen (1938) → Zápasy o smysl moderní tvorby (1969) + in kat. Štyrský a Toyen (1938, k výstavě S. s.) → (část) Zápasy o smysl moderní tvorby (1969) a České umění 1938–1989. Programy, kritické texty, dokumenty (2001, ed. J. Ševčík, P. Morganová, D. Dušková); ● k Nezvalovu prohlášení o rozpuštění Skupiny (Haló noviny a RP 11. 3. 1938); F. Soldan, Kultura doby 2, 1937/39, s. 191; (S. s. není rozpuštěna), Ranní noviny (i NO a PL) 15. 3. 1938; Toyen, PL 15. 3. 1938; K. Teige, Ranní noviny 17. 3. 1938 → České umění 1938–1989. Programy, kritické texty, dokumenty (2001, ed. J. Ševčík, P. Morganová, D. Dušková); V. Nezval, Tvorba 1938, s. 132 + RP 19. 3. 1938; K. K. (Konrad), Haló noviny 19. 3. 1938 → Ztvárněte skutečnost (1963); -jef- (J. Fučík), Tvorba 1938, s. 132 → Stati o literatuře (1951); K. Biebl a J. Honzl, Ranní noviny 2. 4. 1938; F. Kožík, Kolo 1938, s. 75; V. Nezval, Tvorba 1938, s. 149 → Manifesty, eseje a kritické projevy z let 1931–1941 (1974, obs. i Poslední slovo Teigemu a spol. z 20. 5. 1938, s. 599), k tomu zápis ze schůze S. s. 14. 3. 1938, in K. Teige: Zápasy o smysl moderní tvorby (1969, s. 661); K. Teige: Surrealistické stanovisko 1938, in České umění 1938–1989. Programy, kritické texty, dokumenty (2001, ed. J. Ševčík, P. Morganová, D. Dušková) ●; ● ref. K. Teige: Surrealismus proti proudu: F. S. (Soldan), Kultura doby 2, 1937/39, s. 255; Z. Kalandra, Proletářské noviny 1938, č. 4 → Intelektuál a revoluce (1994); V. Černý, KM 1938, s. 280 → Tvorba a osobnost 1 (1992); J. Taufer, U 1938, s. 224; amp. (A. M. Píša), PL 15. 6. 1938; sl. (J. Strnadel), Ranní noviny 28. 7. 1938; vz. (V. Zelinka), Zvon 39, 1938/39, s. 71 ●; K. Teige: Osud umělecké avantgardy v obou světových válkách, Kvart 4, 1945/46, s. 375 → Osвобоzení života a poezie (1994); J. Taufer in Národní umělec Vítězslav Nezval (1957, s. 136); A. Jelínek in Vítězslav Nezval (1961, s. 78); J. Brabec in K. Konrad: Ztvárněte skutečnost (1963, s. 337 a 350); V. Zikmund in Surrealismus (Bratislava 1964); M. Blahynka: Jeden neuskutečněný plán českého surrealismu, Estetika 1965, s. 140; O. Sus: Surrealismus a společnost, Estetika 1966, s. 3; in sb. Magnetická pole (1967, ed. J. Tomeš); V. Effenberger in Realita a poezie (1969) + in K. Teige: Zápasy o smysl moderní tvorby (1969, s. 658); Surrealistické východisko. 1938–1968 (1969, ed. S. Dvorský, V. Effenberger a P. Král); J. Taufer in Vítězslav Nezval (1976, s. 136); H. Kunstmann: Zur Polemik tschechischer Surrealisten mit I. Erenburg und zum Fall A. Breton, Die Welt der Slaven (Mnichov) 1977, s. 316; P. Král in ant. Le sur-

réalisme en Tchécoslovaquie (Paříž 1983); I. Pfaff: Kampaň proti „formalismu“ v české levicové kultuře 1936–1938, Svědectví (Paříž) 21, 1987/88, s. 187 → Česká levice proti Moskvě 1936–1938 (1993); J. Hirschal in Vínek vzpomínek (Purley 1989, s. 27; Praha 1991); M. Blahynka: Surrealismus, ČLit 1989, s. 235; T. G. Winner: K historii surrealismu, Tvar 1995, č. 5; A. Nádvorníková in K surrealismu (1998); L. Cabada in Intelektuálové a idea komunismu v českých zemích 1900–1939 (2000) → (revid. s tit.) Komunismus, levicová kultura a česká politika 1890–1938 (2005); I. Pfaff: Ohlas stalinské kampaně proti „formalismu“ v české levicové kultuře 1936–1938, Slovanský přehled 2002, s. 387; V. Beranová in Kapitoly z dějin českého estetického myšlení 2 (2003); J. Brabec: Kalandrova recepcie surrealismu, Analogon 2003, č. 37; Z dějin českosl. surrealismu 1968–1989, Analogon 2004, č. 41–42; K. Srp in Zvěrokruh 1, Zvěrokruh 2, Surrealismus v ČR, Mezinárodní bulletin surrealismu, Surrealismus (2004, reprint); F. Dryje in Surrealismus není Umění (2005); B. Brouk: Vzpomínky, Host 2006, č. 5; J. Bouček in 27. 6. 1950. Poprava Závěše Kalandry. Česká kulturní avantgarda a KSČ (2006).

jip, zp

Zikmund Skyba

* 3. 3. 1909 *Hvozdná* u Zlína

† 23. 7. 1957 *Praha*

Básník, prozaik, fejetonista, autor knížek pro děti, překladatel, publicista.

Syn vesnického zedníka prožil tvrdé dětství a mládí, zvláště za válečné bída. Do obecné školy chodil ve Slušovicích, do měšťanské ve Vizovicích. Po praxi na stavbách u Brna, Ziliny aj. (1924–25) vystudoval Odbornou školu stavitelskou při Státní průmyslové škole v Brně (1925–29) a pracoval pak jako stavitelský asistent v projekční kanceláři v Praze (1929–37). Od 1931 spolupracoval s různými novinami, především s Právem lidu, jehož redaktorem se stal od začátku 1938; za německé okupace, kdy tento deník změnil název na Nár. práce, působil v jeho kladenské filiálce, po válce pokračoval v obnoveném Právu lidu, 1947–48 byl odpovědným redaktorem jeho Večerníku. Po zániku Práva lidu 1948 působil v Lid. novinách až do jejich zrušení 1952, pak v odborářském časopise Klub. 1931–35 byl činný jako autor, herec i recitátor v sociálnědemokratickém souboru Recidak. Autorsky spolupracoval s Českosl. (Čes.) rozhlasem.

V knihách veršů i v povídkách, ve fejetonech i rozhlasových pásmech je S. především lyrikem trpícím bolestmi doby i tragikou lidských osudů, opěvujícím práci prostých lidí a stále znovu okouzlovaným přírodou. Umělecky nejvýznamnější jsou jeho první sbírky z válečných let, v nichž vedle přírodních dějů je druhým základním zdrojem motivů básnickovo chudé dětství. S. však ani v básních s přírodní tematikou často nezůstával pouze u dojmů a nálad; některé básně přerostly v symboly utrpení vlasti i naděje v budoucnost. Nejvíce se mu dařily prosté a úsporné básně, v některých případech vycizelované miniatury; při pozdější snaze o větší myšlenkovou složitost a delší básnické útvary ztrácely jeho obrazy intenzitu a konkrétnost, zvláště pak po 1945 ve styku s politickou tematikou domácí i zahraniční se stával jeho verš zběžným a tezovitým. V knize pásem *Chléb náš vezdejší*, připravovaných původně pro rozhlas a tvořených s využitím básní i próz několika českých autorů, zachytil živě různá řemesla, někdy již zanikající; v dějově skromných povídkách *Svatební šaty* podal epizody, namnoze tragické, z nichž občas vyrostl celkový obraz životních osudů zajímavé osobnosti, zpravidla poznamenané bídou. Fejetony souboru *Srdce dokořán* oscilují mezi básněmi v próze a meditacemi o přírodě, dětech a nejrozličnějších jevech životních; v obrázcích knížky *Letní den* zachytil dětství své dcerky. – Také S. tvorba pro děti rostla především z jeho důvěrného vztahu k přírodě. Lépe než verše, nepřekonávající ilustrativnost, dařily se mu větší povídky, v nichž přibližoval dětem život v přírodě a učil je lásce k ní i k rodnému kraji (např. *Ledňáček*). – S. je též autorem rozhlasových her (Slunce v kaluži, 1941; Píšťalka, 1943; Radost z lásky, 1944; Krev, 1948).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Jan E. Baruch, Jiří Klaus, Sigma; jeb, JEB, J. E. B., Sg., sg., -skb-, Z. S., -zs-, ZSa-, zsa-, zsa., zsk. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. slovo; Dělnická ročenka na rok 1946 (1945); Dikobraz; Groš (1936); Klas (1946); Klub (1952–57); Kolo (Brno); Kritický měsíčník (1947–48); Lid. noviny (1935–39, 1942–43, 1948–52); Lit. noviny (1941); Nár. práce (1939–45, i Večerník); Nový život; sb. Píseň za pluhem (1940); Práce; Praha–Moskva; Právo lidu (1932–38, 1945–48, od 1931 i Večerník); Ranní noviny (1934–38, 1938 i Večerník); Slovanský přehled (1950); Večerní Praha; Zeměd. noviny; – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Rozhraní (BB 1940); Králíčí údolí (P pro

ml., 1941); Sedmero modliteb (BB 1941); Ledňáček (P pro ml., 1941; upr. vyd. 1959); Letní den (PP 1941); Meditace nad Prostými motivy (BB 1941); Králíček Ušáček ze Strakaté paseky (P pro ml., 1941); Žiznivý list (BB 1943); Králíček Ušáček v myslivně (P pro ml., 1943); Ostrov čmeláků (P pro ml., 1943); Krvácející ticho (BB 1943); Svatební šaty (PP 1944); Věťve (BB 1944); Krev z květů máje (BB 1945); Chléb náš vezdejší (PP, lit. pásmo, 1945); Toník z cementárny (P pro ml., 1945); Králíček Ušáček u cikánů (P pro ml., 1945); Pozdrav soudruhům (B 1945); Země (BB 1946); Srdce dokořán (FF 1946); Abece-da malých broučků (BB pro ml., 1946); Labuťenky (BB pro ml., 1946); Tisíciletý čas (BB 1948); Ptáček na bidýlku (BB pro ml., 1948); Ať si kdo chce co chce říká... (častuška, 1954); Výlet pana Horymíra Broučka do první republiky (B 1954); Pryč, starý světe (satirické BB, 1955). – *Překlady*: M. Föhnus: Vlci jsou v patách (1942); O. Aslagsson: Kozel Bilby a medvěd Tom (1946); S. Petőfi: Mé písně (1950, s jinými); I. Vazov: Výbor z díla (1950, se Z. Hanzovou) + Balkánské písně (1951) + Tři poemys (1952, se Z. Hanzovou); D. Bědnj: Známé tváře (1952); Ch. Smirnov: Ať už je den! (1953, s L. Kunderou a Z. Hanzovou); S. V. Michalkov: Revizory proti své vůli (1954, rozmnož.). ■ REDIGOVAL sborník: Dělnická ročenka na rok 1946 (1945); knižnice: Sedmihran (1945, 1 sv.), Jihočes. lidová knihovna (1947–48, 2 sv.). ■

LITERATURA: ● ref. Rozhraní: Bojar (P. Bojar): Studentský časopis 19, 1939/40, s. 282; mk. (M. Kolář), Večerník Nár. práce 17. 5. 1940; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 26. 5. 1940; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1940, s. 187; jd (J. Drda), LidN 14. 7. 1940; J. Pilař, Venkov 7. 8. 1940; M. Dvořák, Akord 8, 1940/41, s. 100; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 48, 1940/41, s. 175 ●; ● ref. rozhlasová hra Slunce v kaluži: os. (O. Srbová), Nár. práce 18. 3. 1941; jd (J. Drda), LidN 20. 3. 1941 ●; ● ref. Králíčí údolí: vpa (V. Pazourek), LidN 1. 4. 1941; mk. (M. Kolář), Večerník Nár. práce 19. 4. 1941 ●; ● ref. Sedmero modliteb: J. Pilař, Venkov 23. 12. 1941; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 49, 1941/42, s. 116; P. B. (Bojar), Studentský časopis 21, 1941/42, s. 88; p. (A. M. Píša), Nár. práce 4. 1. 1942; jšk (J. Š. Kvapil), LidN 18. 1. 1942; J. Kopecký, KM 1942, s. 29; b. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1942, s. 55; J. Nečas, Čteme 1942, s. 93 ●; K. P. (Polák): ref. Meditace nad Prostými motivy, Nár. práce 15. 2. 1942; ● ref. Žiznivý list: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 50, 1942/43, s. 464; J. Pilař, Venkov 29. 8. 1943; kp. (K. Polák), Nár. práce 4. 9. 1943; jč (J. Černý), LidN 14. 9. 1943 ●; vpa (V. Pazourek): ref. Králíček Ušáček v myslivně, LidN 15. 5. 1943; ● ref. Ostrov čmeláků: kp. (K. Polák), Nár. práce 29. 12. 1943; bg (B. Golombek), LidN 14. 2. 1944 ●; ● ref. Krvácející ticho: J. M. (Machová), LidN 13. 3. 1944; K. P. (Polák), Nár. práce 19. 3. 1944; J. Morák: Řád 1944, s. 322 ●; kp. (K. Polák): ref. Svatební šaty, Nár. práce 1. 9. 1944 + (šifra K. P.) ref. Věťve, Nár. práce 19. 9. 1944; ● ref. Krev

z květů máje: K. P. (Polák), PL 5. 8. 1945; M. S. (Sedloň), RP 23. 8. 1945; vbk (V. Běhounek), Práce 11. 9. 1945; -mo- (J. Morák), Mladá fronta 24. 11. 1945; jj (J. Janů), Zeměd. noviny 28. 12. 1945 ●; K. P. (Polák): ref. Chléb náš vezdejší, Toník z cementárny a Králíček Ušáček u cikánů, PL 23. 12. 1945; ● ref. Chléb náš vezdejší: F. H. (Hampl), Práce 31. 1. 1946; zko (Z. Koňák), NO 5. 3. 1946 ●; ● ref. Toník z cementárny: -šp- (F. Kašpar), NO 1. 3. 1946; -mr-, My 46, 1946, č. 13; K. P. (Polák), Štěpnice 1, 1946/47, s. 29 ●; ● ref. Země: mbš (M. Bureš), Svob. slovo 1. 3. 1946; K. P. (Polák), PL 3. 3. 1946; AMP (A. M. Píša), Práce 4. 4. 1946; lk (L. Kundera), Rovnost 14. 4. 1946; J. Pilař, Zeměd. noviny 23. 8. 1946; B. Polan, KM 1946, s. 348; O. Kryštof, Doba 1, 1945/47, s. 256; K. P. (Polák), Štěpnice 1, 1946/47, s. 29; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 1947, s. 233 ●; K. Polák: S. fejetony, in Z. S.: Srdce dokořán (1946); ● ref. Srdce dokořán: Lin. (J. Linhart), PL 10. 11. 1946; F. H. (Hampl), Práce 1. 2. 1947; O. Lacina, LD 2. 2. 1947; K. Růžicka, KM 1947, s. 194; M. Kolař, Naše Valašsko 1947, s. 43 ●; ● ref. Abeceda malých broučků a Labutěnky: kp (K. Polák), PL 8. 12. 1946; jp (J. Pilař), Zeměd. noviny 13. 2. 1947 ●; Kp. (K. Polák): ref. Králíček Ušáček u cikánů, Štěpnice 1, 1946/47, s. 31; vpa (V. Pazourek): ref. Labutěnky, Svob. noviny 12. 7. 1947; ● ref. Tisíciletý čas: jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 55, 1948/49, s. 138; bs (B. Slavík), LD 7. 4. 1949 ●; Z. K. Slabý: ref. Pryč, starý světe, HD 1955, s. 465; ● nekrology: O. Rafaj, Nová svoboda 22. 9. 1957; L. Šmíd, Křesťanská revue 1957, s. 200; an., Klub 1957, č. 8 ●; S. Jarošová (Mazáčová): ref. Ledňáček (2. vyd.), ZM 1959, s. 367; J. Mikeska: Z. S. (1909–1957), Region Podřevnicko 1999, č. 3–4.

pp

Otakar Skýpala

* 16. 9. 1877 *Moravská Ostrava* (Ostrava)

† 4. 9. 1943 *Praha*

Prozaik a publicista usilující o zachycení sociálních a národnostních poměrů rodného Ostravska, zejména jeho dělnického hnutí.

Pocházel z učitelské rodiny a sám se také po vystudování učitelského ústavu v Ostravě stal pedagogem, později publicistou; pracoval v Sokole (člen organizačního výboru pro Všesokolský slet 1902 v Ostravě), hrál divadlo, pomáhal zakládat knihovny, pěstoval turistiku (propagátor Beskyd), vřelý vztah k Moravě spojoval s odmítáním jakékoli formy separatismu. V Ostravě 1905 založil (a do 1908 i vydával) Moravskoslezskou revui a řadu let byl jejím vedoucím redaktorem, a to i po jejím přesídlení 1913 do Brna (1909–10 v ní spolu-

pracoval s bratry Mrštíkovými, 1910 i s K. Elgartem Sokolem). Po válce se v Praze stal redaktorem Čes. slova, od 1923 jeho šéfredaktorem. 1930 založil a řídil pražskou kulturně-politickou revui Atak. V edici, kterou pořádal v Ostravě, podporoval mladé autory (Knihy moravských autorů), za brněnského působení vešel ve styk s Literární skupinou.

V beletristické i publicistické práci se až na výjimky zaměřil na sociální a národnostní poměry Ostravska. Román *Černá země* představuje epicky nezvládnutou tříšť jednotlivých výstupů a drobných dějů spíše dokumentárního než uměleckého rázu (platí to i o jeho dalších prozaických pokusech). S. v něm sleduje probouzející se dělnické hnutí na Ostravsku, jeho sociální konflikty s německým a židovským kapitálem (ty i se skrytými antisemitskými nárazkami) i národnostní spory česko-německé. Próza *Lichvářský dům* pak líčí bující černý obchod a příživnictví drobných spekulantů i manýry velkopodnikatelů vydělávajících na hmotném nedostatku za 1. světové války. Didaktický zřetel převládl v intimně laděném vyznání o vztahu otce k synovi v prozaických fragmentech *Doma*. Ze svých publicistických novinových článků S. uspořádal dva výběry (*Doba přelomu* a *Cesty socialismu*), projevil se v nich stejně jako v pojednáních *Otázky sociální* a *Idea socialistického státu* jako osobitý stoupenec socialismu, silně antiklerikálně zaměřený a soustředěný na národnostní otázky. Popularizujícím způsobem pojednal téma meziválečné Podkarpatské Rusi, kterou českému čtenáři přibližoval opět především v souvislostech národnostních a sociálních.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Alfa, Alter ego, Fr. Altis, František Volný, Fr. Volný, Karel Obrátil, K. Netval, K. Nezval, Pavel Okáč; -ar., SK, Sk, sk, Ský, V. ■ PŘÍSPĚVKY in: Atak (1930); Čes. demokracie (1900–07); Čes. slovo (1923–30, i Večerní); Mor. orlice (Brno 1918–20); Mor. listy (Brno); Mor. slovo; Moravskoslezská revue (Mor. Ostrava, Brno 1905–20); Nár. kultura; Pokroková revue (1905–06); Socialistická budoucnost (Brno 1922–23); Tribuna (1922). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Černá země (R 1910; 1920 s tit. Boj o uhlí, pseud. František Volný); Lichvářský dům (R 1920, pseud. František Volný); Doma (PP 1923, pseud. Alfa). – *Ostatní práce*: Ostravsko (1903); Otázky sociální (1920); Idea socialistického státu (1921); Doba přelomu (1934); Cesty socialismu (1935); Dnešní Podkarpatská Rus (1937). ■ REDIGOVAL *periodika*: Moravskoslezská revue (1905–13, 1918–22, též s jinými), Mor. listy (květen–červenec

1914, vyd. Melantrich), Mor. orlice (březen 1919 – květen 1920), Socialistická budoucnost (červen 1920 – červen 1922), Čes. slovo (1923–30), Mor. slovo (červen 1925 – prosinec 1925, září 1926 – květen 1928, vyd. Melantrich Praha), Atak (1930); *sborník*: Pamětní list k sletu sokolskému (1902); *knížnici*: Knihy moravských autorů (1906–11). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Směs písní východní moravskoslezské župy sokolské (1900). ■

LITERATURA: ● ref. Černá země: V. Martínek, Novina 4, 1910/11, s. 507; A. Procházka, MR 1910/11, sv. 23, s. 303; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 18, 1910/11, s. 706; Š. Jež, Přehled 9, 1910/11, s. 394; Tristan (S. V. Friedl), Zvon 11, 1910/11, s. 397; -der (V. Dresler), Venkov 2. 3. 1911; an., PL 31. 3. 1911 ●; ● ref. Lichvářský dům: -btk- (V. Brtník), Zvon 21, 1920/21, s. 294; J. V. Sedlák, Tribuna 30. 1. 1921; fg. (F. Götz), Niva 1921, č. 1 ●; jeel (J. L. Fischer): ref. Otázky sociální, Kmen 4, 1920/21, s. 357; Píša (A. M. Píša): ref. Idea socialistického státu, Proletkult 1922, s. 123; Aa (A. Brtníková-Petříková): ref. Doma, Zvon 23, 1922/23, s. 435; ● k padesátinám: jv. (J. Vodák), Ad. Veselý, M. Jirko, Čes. slovo 16. 9. 1927; an., Večerní Čes. slovo 16. 9. 1927 ●; ● ref. Doba přelomu: -ta. (J. M. Augusta), Samostatnost 27. 9. 1934; an., Venkov 17. 11. 1934 ●; -ta. (J. M. Augusta): ref. Cesty socialismu, Samostatnost 19. 12. 1935; drk.: k šedesátinám: Venkov 16. 9. 1937; ● nekrology: an., Nár. práce 5. 9. 1943; G (B. Golombek), LidN 7. 9. 1943 ●; Č. Jeřábek in V paměti a v srdci (1961, s. 61); in V. Dyk, S. K. Neumann, bratři Čapkovi: Korespondence z let 1905–1918 (1962, s. 29 a 206); O. Rařaj in Literatura a současnost (1963, s. 21); F. Kautman in S. K. Neumann (1966, s. 88); F. Erem (M. Rusínský): Mezi uměním a publicistikou, Ostravský kulturní zpravodaj 1973, září, s. 21; M. Tomášek in Časopis Moravskoslezská revue 1905–1923 (1999).

mz, zp

Josef Václav Sládek

* 27. 10. 1845 Zbiroh

† 28. 6. 1912 Zbiroh

Básník, překladatel, literární kritik a publicista, vydavatel časopisu Lumír. V jeho tvorbě se prolínala bezprostřední reakce příslušníka ruchovské generace na neplnoprávné postavení národa s lumírovskou orientací na světové literatury a kultem uměleckého tvaru; obžalobná i mužně vzdorná vlastenecká poezie se v jeho verších setkávala s reflexivností vířící se k základním projevům lidského života, vyjadřovanou často s bezprostředností a prostotou blízkou lidové písni. Zakladatel moderní tradice české poezie pro děti; jako překladatel uvedl do češtiny vedle významných světových básnických děl téměř celé dramatické dílo W. Shakespeara.

Otec, původně zedník, se vypracoval na stavebního mistra. S. byl prvorozený syn, mladší bratr Václav S. (1858–1933, středoškolský profesor, tchán A. Vyskočila) byl klasický filolog, autor Dějin řecké literatury doby klasické (1898) a překladatel (Platon: Zákony 1, 2, 1925, 1926, aj.). S. navštěvoval dvoutřídní školu v rodišti (1851–56), u zkoušky na pražské Akademické gymnázium neuspěl, a proto opakoval 4. třídu školy v Amerlingově Budči; 1857 byl přijat na německé novoměstské piaristické gymnázium (1858 se jeho spolužákem stal S. Čech). Po trvalých konfliktech s profesorem latiny přestoupil 1862 na Akademické gymnázium a účastnil se tamního spolkového literárního ruchu. Uzavřel důvěrná přátelství se šlechticem V. Kounicem, imponujícím mu svým vzděláním a rozhledem, a tehdy ještě aktivním literátem J. Čelakovským, který se stal též S. důvěrníkem v jeho milostném vztahu k budoucí ženě E. Nedvídkové (sňatek se uskutečnil až 1873, kdy S. získal existenční zajištění). Po maturitě 1865 začal S. na pražské univerzitě studovat matematiku a fyziku, později přírodopis; způsobilo to na čas roztržku s otcem, který chtěl mít ze syna kněze. Již na gymnáziu začal S. psát verše (ovlivněné též matčiným zpěvem národních písní), na vysoké škole se stal jedním z iniciativních členů literárního spolku Ruch, pokračovatele gymnaziálních studentských kroužků (1868 byl zvolen redaktorem jeho stejnojmenného almanachu). Vnitřní neklid, existenční nejistota, touha poznat svět a nakonec i obavy z perzekuce pro protirakouský radikalismus S. přiměly k takřka dvouletému pobytu v Americe. S finanční podporou přátel V. Kounice a E. Grégra (pro Nár. listy měl psát poznatky z cesty) i spolku Svatobor (v roli asistenta měl pro Nár. muzeum sbírat přírodniny) odcestoval v červnu 1868 do Brém (odtud nejprve zajel do Kostnice, kde se připojil k pouti Čechů k místu upálení J. Husa, a do Curychu) a poté odplul do New Yorku. V Americe se živil jako lovec, dělník na stavbě železnice, topič na lodi, nejdéle jako učitel v krajanské škole v Kaledonii u Michiganského jezera, jako kostelník, varhaník a učitel polských dětí v San Antoniu v Texasu; v Saint Louis redigoval tamější Nár. noviny (pseud. J. S. Počáteký). V Americe studoval jazyk i společenské poměry, zajímal se o literaturu a též překládal verše. V červnu 1870 se vrátil do Čech lidsky i názorově vyzrálý (o své cestě

uskutečnil řadu přednášek). Zaměstnání našel v redakci Nár. listů, kde setrval až do 1875, nakonec jako redaktor zahraniční rubriky. 1870 získal místo učitele angličtiny na české polytechnice, 1871 složil na univerzitě první rigorózum (druhé po nastoupení trvalého zaměstnání už neskládal), 1873 se po úspěšné zkoušce stal učitelem angličtiny (zprvu i francouzštiny) na nedávno zřízené Československé obchodní akademii. Současně převzal se svými přáteli po J. Nerudovi a V. Hádkovi časopis Lumír (S. jej zajišťoval do 1874 finančně jako vydavatel). Těžce zasáhla do jeho života 1874 manželčina smrt po porodu mrtvého dítěte; v čase, kdy se zotavoval z této tragédie, navázal přátelství s J. Zeyerem (1878 s ním podnikl cestu do Skandinávie) a J. Vrchlickým, za jejichž podpory odkoupil od bývalých společníků Lumír. List, jež pak 1877–98 řídil (a do října 1893 i vydával), se prosazováním světové literární orientace brzy stal hlavním orgánem skupiny lumírovců v protikladu k národnímu ruchovskému proudu, v jehož duchu sám S. debutoval. Na přelomu 70. a 80. let však podstupoval boje s jeho stoupenci (E. Krásnohorská, F. Schulz), jež zabíhaly i do osobních invektiv (R. Pokorný), v 90. letech vstoupil s Lumírem do ostrých polemik s mladou generací (A. Procházka, J. Karásek ze Lvovic, F. X. Šalda, F. Roháček aj.), zejména kvůli hodnocení tvorby lumírovců a jejich epigonů. Koncem 1876 se u něho poprvé ohlásila míšní choroba, která se postupně zhoršovala a někdy mu bránila v redaktorské práci (zastupoval ho B. Frida); 1879 se oženil se sestrou manželky B. Fridy M. Veselou (jediná dcera Helena, * 1880, příležitostně publikovala verše v dobových literárních časopisech). Po založení české univerzity získal S. 1883 v konkursu místo univerzitního lektora angličtiny. Prázdniny trávil nejčastěji ve Zbiroze (1906 si tu postavil vilu), dále ve Šternberku na Sázavě, v 80. letech též v Potštejně, v 90. letech u V. Kounice ve Vysoké u Příbrami; 1890 a 1900 se léčil v lázních Chudoba v Kladsku, 1907 v Poděbradech. – Ještě před odjezdem do Ameriky se stal členem Umělecké besedy, po návratu členem Jednoty čes. spisovatelů, Spolku čes. žurnalistů, Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj a Svatoboru, od 1892 mimořádným (1893 řádným) členem ČAVU (1908–11 předsedal 4., umělecké třídě). Únava z postupující nemoci a z přemíry práce, k níž 1895 přistoupil i úvazek uvést do češtiny celé drama-

tické dílo W. Shakespeara (původně se na překladu měli podílet i E. Krásnohorská a J. Vrchlický), a snad i neporozumění s mladou generací ho přiměly 1898 k rezignaci na redigování Lumíra; 1900 požádal o penzionování ze školy (na polytechnice však učil až do 1907) a vzdal se i univerzitního lektorátu. Poslední léta trávil ve Zbiroze, nakonec upoután na kolečkové křeslo. Pohřben byl do hrobky Slavin na Vyšehradském hřbitově. – S. mládí beletristicky zpracoval F. Bulánek-Dlouhán v próze Mladé lásky (1926).

První významnější soubor veršů otiskl S. v almanachu pomájovské básnické generace Ruch. Jeho příspěvky i básně prvních sbírek (*Básně, Jiskry na moři*) charakterizuje dvojí zaměření: první složku představuje vlastenecky vzdorná či elegicky trpká, protirakouský radikálem nesená poezie, nově doplněná verši vyslovujícími S. americkou sociální zkušenost, zejména poznání údělu indiánských kmenů. Její protějšek tvoří verše, v nichž se ozývají subjektivní pocity: stesk po domově a vnitřní neuspokojení vrhající stíny i na jeho lyriku milostnou, spíše bolestnou než opojivě vzrušenou, jež záhy také pokračovala verši plnými žalu nad úmrtím první ženy a také reflexí o životě a smrti. V obou sbírkách se utvářela S. poetika, v rané podobě už naznačující trvalé napětí dvou poloh: zpěváka a písničkáře (podle vlastní charakteristiky) inspirovaného lidovou poezií a vznosného patetika ruchovsko-lumírovského ražení, pro něhož je rétorická zdobnost (příznačná zvláště pro S. epiku) identifikačním znakem pravé poezie. I když S. nešetřil poetickými licencemi tvaroslovnými (neologismy, složená adjektiva), syntaktickými (inverze, nadbytečná slova i elipsy, vedoucí občas až k zatemnění smyslu) ani rétorickými figurami (apostrofy, exklamace, interrogace), nedocházelo v jeho verších k tak pronikavému podřízení slova rytmickým a intonačním záměrům jako u S. Čecha a J. Vrchlického, a v důsledku toho k plnému rozvinutí patosu nebo melodické splyvavosti verše. V následujících sbírkách z 80. let probíhalo spolu s vyhraňováním poetiky výrazné tematické i žánrové rozrůznění; jeho společným jmenovatelem bylo lumírovské pojetí básníka jako duchovního velikána, ale zároveň – v tom je S. jedinečnost – i jako bezbranného člověka tváří v tvář bolesti a bídě, které mu nedovolí sahat po hvězdách. V řadě epických básní zpravidla ba-

ladicky laděných, lakonicky hutných a též ironicky pojmenovaných jako *Idyly* (in *Světluou stopou*), v žánrově zaměřených portrétech obyčejných lidí (soubor znělek *Na prahu ráje*) i v reflexích o životě a Bohu se neustále vracel k údělu člověka a jeho smrtelnosti, současně však i k osudům jeho užšího pozemského domova, v němž se i S. cítil v duchu dobových charakteristik národa stále otrokem. S. básnický profil dokreslují přírodní verše v hálkovském duchu i verše intimní (*Ze života, Sluncem a stínem*). V obou těchto sbírkách se objevují i první projevy obdivu k práci rolníka, k jeho houževnatosti a vytrvalosti navzdory nepřízní času i počasí. Na přelomu 80. a 90. let S. jeho zachovnou roli pro národní společenství s dávkou mýtotvornosti promítl do přítomnosti (*Selské písně a české znělky*). Neúmornou pracovitostí, lpěním na půdě, poddáním se koloběhu přírody i řádu lidského života od narození ke smrti se sedlák stal S. ztělesněním morálních lidských hodnot a sebevědomím nabytým prací, neústupností a protipanským vzdorem i zdrojem národních nadějí. Básně stylizované jako rolníkovy promluvy sevířeností a rytmickou pádností krátkého verše usilovaly přiblížit se folklorní poezii a využíváním symbolů i prvků křesťanské mytologie zároveň představovaly svébytný útvar vymykající se z řádu lumírovské tvorby. Zesílení ohlasové stylizace spolu s reflexivností směřující na jedné straně k monumentalizaci selství, na druhé k nábožensky zabarveným úvahám pak charakterizovalo pozdní pokračování Selských písní *Nové selské písně*; ještě před nimi vznikl útlý soubor ozvuků pohřebních písní, vyvolaný úmrtím J. Zeyera (*Písně smuteční*). Na počátku 90. let se S. básnicky vypořádával s hrozcím rozdělením českých zemí na dva správní celky podle národnostního principu, ale jeho *České znělky* (součást sbírky *Selské písně*) a po nich *České písně* přesáhly svůj původně aktuální podnět. Zatímco v Českých znělkách je patos touhy po rovnosti s ostatními podán v dramatickém napětí se stávající malátností národa nebo v příkladné paralele k nezdolnosti českého rolníka, *České písně* jako by se vracely k patetické rétorice výzev, zdravíc a proklamací S. ruchovských začátků. Třemi sbírkami z přelomu 80. a 90. let (*Zlatý máj, Skřivánčí písně, Zvony a zvonky*) se S. stal zakladatelem české poezie pro děti. Žánrově pestré verše (popěvky, říkadla, žertovné drob-

né epické hříčky, modlitba, koleda, hádanka, parafráze rakouské hymny, v níž císaře nahradila česká země) radikálně zbavil didaktičnosti (objevila se spolu s řečnickým stylem jen v několika vlastenecky a sociálně laděných básních) a dětskému obzoru přiblížil tematicky (svět zvířat a přírody vůbec, opakovaná adorace venkova a selské práce) i dodržováním pravidelných, ale ve sloce se obměňujících meter. Obdobnou metrickou podobu uplatnil i ve většině veršů inspirovaných přímo lidovou tvorbou (*Starosvětské písničky a jiné písně, Směska*), mladší generací považovaných za anachronismus; oproti spontánnosti folklorního projevu svědčí (zvláště v první sbírce) o jejich umělém původu rafinovaná konstrukce vtipných point v humorných milostných i pijských verších. Na subjektivnější polohu dosavadní tvorby navázal S. ve třech závěrečných sbírkách reflexivní poezie (*V zimním slunci, Za soumraku, Lethe a jiné básně*), jejichž jádro tvoří meditace nad údělem člověka a bilancování vlastního často bolestného života. Meditativní složku doprovázejí verše rodinné (pozdní milostné, reminiscence na matku, otce i zemřelou ženu) a přírodní a také epika, občas humorná, hlavně však baladická. V jejím rámci i v příležitostných verších se dále vyhrcovalo S. sociální, protiválečné a protipanské ostří, solidarizující se s chudými a objevující průmyslového dělníka. Také v těchto posledních sbírkách trvá napětí dvou stylových složek S. poezie: podněty písňové tvorby uplatňované zvláště v přírodní lyrice, nyní však se symbolizujícím přesahem do polohy zobecněných pozitivních lidských hodnot a vlastností nebo do úsečných veršů mužného smíření s osudem, nacházejí svůj protějšek ve složité větné stavbě s proměnami ve vztahu větné a veršové intonace a s takřka zašifrovanými významy, což tyto verše sblíží se symbolistickou poezií. Melodičnost S. veršů podnítila několik českých skladatelů (především K. Bendla a J. B. Foerstera) k jejich zhudebnění. – Jádro S. publicistiky tvořily fejetony a drobné prózy reflektující pobyt v Americe, studie o indiánském folkloru a americké demokracii, o ústavě a prezidentovi (*Americké obrázky a jiná próza*). Beletrizované črty a obrázky přinášely autentickou zkušenost ze setkání s velkou zemí: líčí neobvyklou přírodu, způsob života Američanů, českých přistěhovalců i indiánských kmenů. Nezasťiraný obdiv k tamější demokracii nebrání

kritickému postoji k osudu původních obyvatel země, s humorem i ironií S. provází portréty Čechoameričanů. Druhou oblastí S. publicistiky byla příležitostná literární kritika a hlavně četné polemiky, v nichž S. v Lumíru obhajoval tvorbu básníků s ním spjatých i sám časopis, jež po jednadvacet let řídil. – Jako překladatel se S. věnoval především poezii. Ještě před odjezdem z Čech publikoval v Květech ukázky z díla G. G. Byrona; v Americe k němu přibyl hlavně H. W. Longfellow a folklorním zdrojům blízká poezie patřila i nadále k významné oblasti S. zájmu (R. Burns). Na rozdíl od románské orientace J. Vrchlického se S. věnoval hlavně tvorbě angloamerické, k níž postupně přistupovala časopisecky a ojedinele i knižně publikovaná poezie francouzská, španělská, polská, ruská, švédská, norská, dánská i maďarská; podroboval ji přísnému výběru a volil autory blízké vlastní básnické orientaci. S. přitom usiloval o maximální věrnost překladu, což nezřídka vedlo k rozšiřování textu na úkor původní metrické osnovy verše. Hlavním S. překladatelským počinem se stalo dramatické dílo W. Shakespeara; sám přeložil 32 her (33. svazek dokončil stejně jako celý soubor A. Klášterský). S. překlady zakotvily na dlouhá léta na českých jevištích; až ve 20. letech 20. století se o ně rozpoutala polemika vyvolaná R. Wellkem, který v pochvalném posudku nového tlumočení Hamleta B. Štěpánkem napadl S. překlad jako nepřesný, nebásnický, moralistně úzkoprsý a nedramatický. S. se ujali anglisté F. Chudoba a O. Vočadlo, na Wellkovu stranu se postavil E. A. Saudek; na konci 60. let měl už spor takřka mimoliterární kulturněpolitickou dohru (J. Pokorný, A. Skoumal kontra J. Träger a O. Vočadlo).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. Derval, Alexej Drimov, Anonymus, Barnabáš Satan, B. Kříž, Josef Bavor, Josef Bavorský, Josef Tuvora, J. S. Počáteký, J. S. Zbirovský, Karel Sita, Milo, Oskar Milkovič, Vojtěch Černý; A. N., -ds., -E., J. B., Jos. V. S., J. S., J. V. S., -k., -n., N. G., -q., S., s., -S., -s., Slk., -st., -X., X. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach čes. studentstva (1869); Almanach na oslavu 25letého trvání Akademického čtenářského spolku pražského... (1874); Athenaeum (Londýn 1882); Budečská zahrada (1883–88); Cep (1903); sb. Černá hodinka (1892); Čes. mládež (1898–99); kal. Čes. stráž (1896); kal. Česka (1907); sb. Čeští spisovatelé českým dělníkům národním k 1. máji 1898; 2. slet všesokolský... (b. d., 1892); kal. Havlíček na rok 1910; alm. Jaro (1900); Jitřenka (Polička 1882); Kalendář Koruny české

(1872); Květy (1867–72); Květy (1882–1910); Květy mládeže (1894–97); Lumír (1866, bás. debut U zpovědi); Lumír (1873–98, 1906); Lužničan (Tábor 1869); alm. Máj (1872); Máj (1906–12); Malý čtenář (1891–1910); Matice dítek (Polička, Chrudim, Pardubice 1885–89); Moravskoslezská revue (Mor. Ostrava 1908); alm. Národ sobě (1880); Nár. listy (1871–95); Nár. noviny (St. Louis, Chicago 1869); alm. Naším dětem (1889); Osvěta (1871–76, 1891–1909); kal. Palacký na rok 1910; Paleček (1873–77); Pamětní list slavnostní sjezdu všesokolského v Praze (1887); Pokrok (Chicago, Racine, Cedar Rapids 1868–69); Pokrok (1881); sb. Przewodnik po Tatrach (šibřinková publikace, 1902); Rozkvět (1910–11); alm. Ruk (1868, 1870); Říp (Roudnice 1870); Slavie (Racine 1869); Slavnostní list věnovaný památce Sladkovského (1884); Slovan (1870); Slovanský almanach (Viedeň 1879); Světozor (1867, 1883–96); Svoboda (1870); Šotek (1880); Švanda dudák (1882–85); Urbánkův věstník bibliografický (1881); sb. Vánoční album (1882); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí); Věstník ČAVU (1892); Věstník dorostu agrárního (příl. Venkova, 1909); sb. Vítězslav (1882); Zábavné listy; Zlatá Praha (1886–1908); Zvon (1901–12); – posmrtně: F. Strejček: J. V. S., jak žil, pracoval a trpěl (1916); sb. Lit. archiv (1988); Lit. rozhledy (1929); Máj (1913); Ruch (1912–13); Sborník NM v Praze (ř. C, 1960); Topičův sborník (1913, 1922); Zlatá Praha (1913); Zvon (1917). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Edip král (D 1874, pseud. J. S. Zbirovský, s A. Nevšímalem); Básně (1875); Jiskry na moři (BB 1880); Světlou stopou (BB 1881); Na prahu ráje (BB 1883); Ze života (BB 1884); Zlatý máj (BB pro ml., b. d., 1887); Sluncem a stínem (BB 1887); Skřivánčí písně (BB pro ml., b. d., 1889); Selské písně a české znělky (BB 1889; rozšř. vyd. 1890); Starosvětské písničky a jiné písně (BB b. d., 1891); Směska (BB 1891); České písně (BB 1892); Zvony a zvonky (BB pro ml., 1894); V zimním slunci (BB 1897); Za soumraku (BB 1907, Spisy básnické 2); Písně smuteční (BB 1907, Spisy básnické 1, pův. 1901 oddíl sbírky Selské písně a české znělky); Dvě knihy veršů (Nové selské písně, Lethe a jiné básně, 1909); – posmrtně: Americké obrázky a jiná próza 1, 2 (b. d., 1914, ed. F. Strejček; sv. 2 obs. i D Práce, prem. 1888; upr. vyd. 1941, ed. B. Novák, M. Novotný a 1998 s tit. Má Amerika, ed. J. Janáčková); České melodie (BB 1926, ed. F. Strejček). – *Překlady*: H. W. Longfellow: Píseň o Hiawatě (1872; přeprac. vyd. 1909); F. Bret Harte: Kalifornské povídky (1874); G. G. Byron: Hebrejské melodie (1890, s překl. J. Vrchlického); E. Tegnér: Píseň o Frithiofovi (1891); A. Mickiewicz: Konrad Wallenrod (1891); R. Burns: Výbor z písní a balad (1892); H. H. Boyesen: Zavřzená, Bezejmenný (1894) + Pod ledovcem (1894) + Člověk, jenž ztratil své jméno (1894); Ch. Dickens: Výlet parníkem (1894); W. Shakespeare: Zkrocení zlé ženy (1894) + Sen noci svatojánské (1896) + Macbeth (1896) + Julius Caesar (1897) + Kupec benátský (1897) + Jak se vám líbí (1898)

+ Král Lear (1898) + Bouře (1898) + Hamlet, králevic dánský (1899) + Cymbelin (1899) + Othello, Maur benátský (1899) + Romeo a Julie (1899) + Zimní pohádka (1900) + Dvě šlechticů veronských (1901) + Coriolanus (1902) + Král Richard III. (1903) + Večer tříkrálový aneb Cokoli chcete (1903) + Antonius a Kleopatra (1904) + Král Jan (1904) + Mnoho povyku pro nic (1904) + Král Richard II. (1905) + Král Jindřich IV. 1, 2 (1905, 1906) + Veta za vetu (1907) + Veselé ženy windsorské (1908) + Komedie plná omylů (1908) + Marná lásky snaha (1909) + Konec vše napraví (1910) + Timon Aténský (1910) + Troilus a Kressida (1911) + Král Jindřich V. (1911) + Král Jindřich VI. 1, 2 (1. 1911, 2. posmrtné 1913, s. A. Klášterským); F. R. Stockton: Podivuhodné ztroskotání se Tomáše Hykea a jiné novely (1896); S. T. Coleridge: Skládání o starém námořníku, Christabel, Kublaj Chán (1897); J. Valera: Pepita Ximenez (1898); Th. B. Aldrich: Tragédie stillwaterská (1898); B. Pérez Galdós: Marianella (1904); sb. Z cizích luhů (BB z Lumíra, 1907, Spisy básnické 2). – *Ostatní práce*: Průpravná mluvnice anglického jazyka s příklady, výslovností a slovníkem (1872; přeprac. vyd. 1891); English Reading of book (1875). – *Výbory*: Výbor z básní (b. d., 1913, ed. M. Hyšek); Myšlenky ze Shakespeara (v překladu J. V. S., 1916, ed. K. Engelmüller); Skřivánčí písně (b. d., 1925); S. dětem (1943); Na prahu ráje (1945); Kamarádi (b. d., 1947, ed. R. Habřina); Matce, otci, ženě, dceři (1947); Světlou stopou (1950, ed. J. Ryska); Výbor poezie (1951, ed. J. Fleková); Na hrobech indiánských (1951, ed. F. Nečásek); Hlavy vzhůru (1952, ed. M. Otruba); Orel i skřivánek (1952, ed. B. Polan); J. V. S. těm nejmenším (1953, ed. O. Štruncová); Básně (1954, ed. F. Hrubín); Z osudu rukou (1955, ed. M. Stejskalová); Dětem (1956, ed. J. Kabešová; t. r. i slovensky, přel. J. Smrek); Hlas domova (1958, ed. B. Polan); O dětech a s dětmi (1958, ed. J. Polák); Zakukala žežulička (1963); Zlaté slunce, bílý den (1966, ed. J. Noha); Slunce a stínem a jiné básně (1972, ed. A. M. Píša, R. Skřeček); Polní cestou (1972, ed. M. Jankovič a L. Stehlík); Planá růže, vonný květ (1975, ed. D. Hubená); Radost i hoře (1980, ed. R. Havel); Z křišťálové studánky (1974, ed. J. Hilčr, obs. i BB J. Kožíška, K. V. Raise); Hořkosti (1981, ed. M. Červenka pod jm. V. Macury); Tiché hořory (1989, ed. J. Janáčkova, J. Višková); Zima, jaro, ptáčata (1992); Nejmenším (1995). – *Souborná vydání*: Spisy básnické (J. Otto, 1907, 2 sv., ed. autor; 2. vyd. 1926); Dramatické dílo W. Shakespeara (J. Otto, 1898–1913, 33 sv., poslední s. A. Klášterským); Básnické dílo (Melantrich, 1941–46, 5 sv., ed. A. Vyskočil; tituly: 1. Píseň života, 2. Obrazy, 3. Na prahu ráje, 4. Domov, 5. Z cizích luhů); W. Shakespeare: Komedie, Tragédie, Historie (SNKLHU, 1959–64, 6 sv., s. překl. A. Klášterského a J. Vrchlického, ed. kolektiv bohemistů Palackého univerzity; souborné vyd. překladů v edici Český překlad, sv. 5–10); Básně (Nakl. Lid. noviny, 2004–05, 3 sv., ed. M. Chlěbcová a M. Jankovič). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: C. O. Wijkander:

Berta Malmová (1884); A. Moreto y Cabaña: Dona Diana (1885). ■ KORESPONDENCE: an.: Díky Vám, upřímně... (redakci Slovana z 1870), Slovan 16. 2. 1870; an.: Básník o svých učitelích (Besedě učitelské z 1895), Beseda učitelská 1895, s. 645; F. Strejček: Americké intermezzo (rodičům z 1868–70, J. Čelakovskému z 1868, E. Nedvídkové z 1868, G. Vostrému z 1868–69, V. Šnajdrovi z 1869), Zvon 13, 1912/13, s. 620 a pokr.; V. J. Kosnař: Touhy podzimu (Kosnařovi z 1909–10), Máj 12, 1913/15, s. 41, 53; F. Strejček: Dopisy J. Čelakovskému (z 1864–70), in J. V. S.: Americké obrázky a jiná próza 2 (1914) + Několik epizod z básníkovy románu (E. Nedvídkové z 1870–73), Ženské listy 1914, č. 3–5 + O starostech J. V. S. po návratu z Ameriky (E. Nedvídkové z 1870–71), Zvon 15, 1914/15, s. 284 a pokr. + Svato-pluk Čech a J. V. S. (Čechovi z 1882–96), Zvon 16, 1915/16, s. 148; V. V. Škorpil: J. V. S. druhá cesta do Filadelfie (V. K. Šemberovi z 1876), Zvon 19, 1918/19, s. 669; an. (E. Lešehrad): Z dopisů J. V. S. (Lešehradovi z 1904), Lit. listy 1, 1923/24, s. 59; V. Schwab: Dva zajímavé dopisy básníka J. V. S. (Schwabovi z 1882–84), tamtéž, s. 125; J. Kořenský: Básník J. V. S. novinářem v Americe (V. Šnajdrovi z 1869–70), Zvon 24, 1923/24, s. 256; J. Bartoča: Osm dopisů básníka J. S. (Bartochovi z 1897), Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1927, s. 154; J. S. Machar: Hrst dopisů od J. V. S. (Macharovi z 1889–94), Tribuna 12. a 19. 6. 1927 → Oni a já (1927); O Květoňová-Klímová: Několik dopisů básníků J. V. S. a J. Zeyera (M. Habeltové a M. Habeltové, provd. Klímové, z 1884–1912), ČNM 1929, s. 91; Čtyři listy (neuvedené adresátce z 1873; 1931, ed. B. Beneš Buchlovan); an.: Z listů J. V. S. (V. Mrštíkovi z 1905–09), Lumír 57, 1930/31, s. 516; B. Slavík: Básníci o díle F. S. Procházky (Procházkovci z 1909), Zvon 39, 1938/39, s. 679; O veliké lásce a velikém bolu (E. Nedvídkové z 1868–73; 1937, ed. T. Zapletal); C. Thörnquist: Aus nordischen Archiven (E. Tegnérovi z 1891–92), Věstník KČSN 1938, č. 2 a 1939, č. 38; J. B. Foerster: Vzpomínka na S. (Foersterovi z 1895), Akord 12, 1945/46, s. 97; an.: Z dopisů A. Jiráskovi (z 1895), Var 1948, s. 512; in Vrchlický v dopisech (Vrchlickému z 1876–97; 1955, ed. A. Pražák); S. – Zeyer (vzáj. koresp., Zeyerovi z 1877–1900; 1957, ed. J. Š. Kvapil za přispění A. Bejblíka a J. Kvapilové); E. Hermanová: Nové doklady o vztahu J. V. S. k ruské literatuře (časopisu Věstník Jevropy a pravděpodobně M. M. Stasjulevičovi z 1878), Českosl. rusistika 1958, s. 180; J. Polák: Asistent J. V. S. píše z Ameriky Muzeu Království českého (výboru Muzea a L. Čelakovskému z 1869), Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1959, č. 1 + S. a Zeyerova cesta do Skandinávie roku 1878 (A. Nedvídkové a V. Fričovi z 1878, E. Tegnérovi z 1891–92, čes. překl.), ČMF 1959, s. 38; M. Novotný: Dva muzikantské dopisy J. V. S. (F. K. Hejdovi z 1894 a 1910), LD 1. 3. 1959; A. Závodská: Korespondence J. V. S. s Fr. Bartošem (z 1889 a 1903), Zlatý máj 1962, s. 558 (k tomu:

F. Všeticka, ČLit 1963, s. 516 a A. Závodský, ČLit 1964, s. 180); in J. Neruda: Dopisy 3 (Nerudovi z 1891; 1965, ed. M. Novotný); J. Polák: J. V. S. fotograf (J. Novákovi z 1903), Českosl. fotografie 1973, s. 533; J. Wagner: Přátelské dopisy J. V. S. G. A. Vostrému z let 1867–1892, sb. Lit. archiv 7, 1972, s. 5; I. Slavík: Neznámé dokumenty k S. výročí (I. Geisslové z 1876–81), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1987, s. 116. ■ REDIGOVAL *periodika*: Národní noviny (St. Louis, Chicago 1869–70), Lumír (1877–98); *almanachy*: Ruch (1868), Almanach na oslavu 25letého trvání Akademického čtenářského spolku pražského 1849–1874 (1874, an., s. jinými); *knížnici*: Sborník světové poezie (1910–12). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Anglická čítanka s úplným anglicko-českým slovníčkem a výslovností dle systému Walkerova (1874); Básně Ladislava Staňka (1885, s. J. Zeyerem). ■

BIBLIOGRAFIE: M. Laiske: Orientační přehled knižních vydání původního díla J. V. S., in M. Jankovič: J. V. S. (1963, s. 191); P. Navrátil: J. V. S. ... Personální bibliografie (Otrokovice 1987, rozmnož.). ■ LITERATURA: F. Střejček: J. V. S., jak žil, pracoval a trpěl (b. d., 1916; opr. vyd. 1948); E. Chalupný: J. V. S. a lumírovská doba české literatury (1916); A. Novák: J. V. S. (1920); A. Klášterský: J. V. S. Jeho život, literární dílo a bibliografie (1922); M. Malý: Tvář básníka J. V. S. (1945); J. Polák: J. V. S. Básník domova (1945); F. Bulánek-Dlouhán: S. místo v poezii pro mládež (1945); roč. Chudým dětem (Brno 1946, s. tit. J. V. S.; přisp. A. Grund, J. Hrabák, A. Kellnerová, J. Kanyza, I. Liškutín, J. Plavec, F. Střejček, V. Stupka, K. Štěpaník, F. Tenčík, A. Vyskočil, E. Vyskočilová, J. Zahradníček); A. Pražák: J. V. S. (1946); J. Vachek: Na paměť čtyřicátého výročí úmrtí básníka J. V. S. rodný kraj (1952); sb. Sládkův Zbiroh 1955 (1955); J. Polák, K. Vokáč: Sládkův Zbiroh (1955); J. Polák: Sládkův Zbiroh. Tři kapitoly o J. V. S. (1962); M. Jankovič: J. V. S. (1963); J. Polák: Americká cesta J. V. S. a její ohlas v literárním díle. AUP Olomouc (1966) + Sládkovské kapitoly a poznámky (Plzeň 1969, rozmnož.) + J. V. S., život a tvorba (1984); sb. J. V. S. (1987; přisp. J. Fiala, F. Fryda, B. Jirásek, L. Lederbuchová, J. Polák, V. Viktora); J. V. S. 1845–1995. Sborník referátů ze semináře k 150. výročí narození J. V. S. (1997; přisp. A. Haman, V. Chmelíková, B. Jirásek, L. Klimeš, L. Lederbuchová, K. Mráz, E. Pašáčková, J. Polák, J. Vaňková, V. Viktora). ■ V. Hálek: Ruch, Čes. obzor literární 1868, s. 9; ● ref. Básně: Δ (J. Neruda), NL 26. 3. 1975 → Literatura 2 (1961); J. Vrchlický, Lumír 1875, s. 184; E. Krásnohorská, Ženská listy 1875, s. 106; F. Zákrejs, Osvěta 1875, s. 953; O. Mokřý, ČČM 1876, s. 760 ●; E. Krásnohorská: Obraz novějšího básnictví českého, ČČM 1877, s. 323 → Výbor z díla 2 (1956); ● ref. Jiskry na moři: Δ (J. Neruda), NL 5. 11. 1879 → Literatura 3 (1966); an., Světozor 1879, s. 550; O. Hostinský, Osvěta 1880, s. 83 → Studie a kritiky (1974); S. (S. Čech), Květy 1880, d. 1, s. 117; O. Mokřý, ČČM 1880, s. 366 ●; an. (J. Neruda): J. V. S., Humorist. listy 1881, s. 26 → Po-

dobizny 1 (1951); ● ref. Světlo stopou: J. Neruda, Osvěta 1881, s. 273 → Literatura 3 (1966); O. M. (Mokřý), Květy 1881, d. 1, s. 506; K. M., Politik 19. 2. 1881 ●; ● ref. Na prahu ráje: faš. (F. A. Šubert), Pokrok 16. 12. 1882; J. Neruda, NL 17. 3. 1883 → Literatura 3 (1966); Fr. V. J. (Jeřábek), Politik 14. 8. 1883; F. Schulz, Osvěta 1883, s. 362; -ý. (F. Dlouhý), Lit. listy 1883, s. 49; an. (M. A. Šimáček), Světozor 1883, s. 47 ●; an.: J. V. S., Světozor 1884, s. 423; an. (J. Neruda) in J. V. S.: Ze života (1884); ● ref. Ze života: r., NL 20. 2. 1884; E. Miřiovský, Pokrok 11. 3. 1884; F. Kvapil, Květy 1884, d. 1, s. 497; Č. (L. Čech), Lit. listy 1884, s. 64, 72; F. Zákrejs, Osvěta 1885, s. 179 ●; =: J. V. S., Zlatá Praha 1885, s. 782; ● ref. Zlatý máj: L. Benýšek, Hlas národa 23. 12. 1886; F. (T. G. Masaryk), Čas 1, 1886/87, s. 28 → Z bojů o Rukopisy (2004); -p., Světozor 21, 1886/87, s. 110; F. S. (Schulz), Zlatá Praha 1887, s. 78 ●; ● ref. Sluncem a stínem: -e (J. Neruda), NL 17. 11. 1887 → Literatura 3 (1966); an., Čas 2, 1887/88, s. 326; Č. (L. Čech), Lit. listy 9, 1887/88, s. 8; V. K. (Kubíček), Hlídká lit. 1888, s. 12 ●; -ý: ref. Práce (prem.), Ruch 1888, s. 63; ● ref. Skřivánčí písně: F. S. (Schulz), Zlatá Praha 6, 1888/89, s. 35; F. Pražský (Dlouhý), Lit. listy 10, 1888/89, s. 208; F. (T. G. Masaryk), Čas 1889, s. 127; K. Rais, Pedagogické rozhledy 1889, s. 91; F. Bílý, ČČM 1889, s. 148; A. V., F. Bartoš, Hlídká lit. 1889, s. 49; Ivan Josipovič, NL 17. 1. 1889 ●; ● ref. Selské písně a české znělky: B. K. (Kaminský), NL 8. 11. 1889; F. S. (Schulz), Zlatá Praha 7, 1889/90, s. 10, 84; A. V. (Vrzal), Hlídká lit. 1890, s. 17 ●; ● ref. překl. G. G. Byron: E. Krásnohorská, Světozor 24, 1889/90, s. 478; M., Čas 1890, s. 551; I. Hořica, NL 2. 8. 1890 ●; ● ref. překl. E. Tegnér: J. Vrchlický, Hlas národa 29. 3. 1891; an., Čas 1891, s. 378; A. Koudelka, Hlídká lit. 1891, s. 195 ●; J. Thomayer in J. V. S.: Starosvětské písničky a jiné písně (1891); ● ref. Starosvětské písničky.... Vbk (J. Voborník), NL 26. 6. a 18. 7. 1891; ≠, Čas 1891, s. 413; A. V. (Vrzal), Hlídká lit. 1891, s. 304 ●; ● ref. Směska: an., NL 7. 11. 1891; P. Vychodil, Hlídká lit. 1892, s. 16 ●; ● ref. Starosvětské písničky...., Směska: ≠, Lit. listy 14, 1892/93, s. 11; F. X. Šalda, tamtéž 1893, s. 49 (část studie Překlad v národní literatuře) → Juvenilie (1925) a KP 1 (1949) ●; J. Hejný: ref. České písně, Vlast' 9, 1892/93, s. 314; F. Zákrejs: ref. Starosvětské písničky...., Směska, České písně, Osvěta 1893, s. 89; ● ref. překl. R. Burns: J. Karásek, Lit. listy 14, 1892/93, s. 276; A. Koudelka, Hlídká lit. 1893, s. 60; V. E. Mourek, ČČM 1894, s. 467 ●; ● k padesátinám: Zlatá Praha 12, 1894/95, č. 50; an., Světozor 29, 1894/95, s. 598 ●; A. Vlas: ref. Zvony a zvonky, Hlídká lit. 1895, s. 189; E. Krásnohorská: J. V. S. (část studie České básnictví posledních dvou tisíciletí), Osvěta 1896, s. 396 → Výbor z díla 2 (1956); ● ref. překl. S. T. Coleridge: Skládání o starém námořníku: F. X. Šalda, Lit. listy 18, 1896/97, s. 333 → KP 3 (1950); V. E. M. (Mourek), ČČM 1897, s. 575 ●; ● ref. V zimním slunci: P. Kunz (F. X. Šalda), Lit. listy 18, 1896/97, s. 225 → KP 3 (1950); =, Zlatá Praha 14, 1896/97, s. 179 a pokr.; D.

(F. V. Krejčí), *Rozhledy* 6, 1896/97, s. 508; -a- (F. V. Vykoukal), *Světobzor* 31, 1896/97, s. 190; -vap- (J. Kvapil), *NL* 12. 2. 1897 ●; A. Novák: J. V. S. a jeho nové překlady Shakespeara, *Lumír* 28, 1899/1900, s. 119; an.: S. překlad Hamleta, *Přehled* 3, 1904/05, s. 390; ● k šedesátinám: α (J. Kamper), *Politik* 27. 10. 1905; A. Klášterský, *Máj* 4, 1906/07, s. 97; V. Červinka, *Zlatá Praha* 23, 1905/06, s. 25 ●; A. Pražák: J. V. S. jako básník, *Zvon* 6, 1905/06, s. 84 a pokr.; J. Vrchlický: J. V. S. Spisy sebrané, *NL* 24. 40. 1907; V. Dresler: J. V. S., *Osvěta* 1909, s. 874, 965; ● ref. Dvě knihy veršů: A. N. (Novák), *Přehled* 8, 1909/10, s. 445; R. (V. Červinka), *Zlatá Praha* 27, 1909/10, s. 83; O. Šimek, *Novina* 3, 1909/10, s. 154; F. (F. Sekanina), *Zvon* 10, 1909/10, s. 60; -ejč- (J. Krejčí), *Naše doba* 17, 1909/10, s. 467; K. Fiala, *MR* 1909/10, sv. 22, s. 278; A. Drtil, *Stopa* 1, 1910/11, s. 23 ●; ● nekrology: V. Frída, *Máj* 10, 1911/12, s. 514; V. Dyk, *Lumír* 40, 1911/12, s. 433; F. X. Šalda, *Novina* 5, 1911/12, s. 511 → KP 9 (1954); A. Pražák, *Zlatá Praha* 29, 1911/12, s. 530; F. Sekanina, *Zvon* 12, 1911/12, s. 665; H. Pavlata a F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1912, s. 613, 713; -er., *Lit. rozhledy* 1912, s. 113; an., *NL* 29. 6. 1912; K. (F. V. Krejčí), *PL* 30. 6. 1912; an. (J. Vodák), *Čas* 30. 6. 1912; A. N. (Novák), *NL* 2. 7. 1912 → *Myšlenky a spisovatelé* (1914) ●; M. Hýsek: *Dílo J. V. S.*, *LidN* 30. 6. 1912; J. Thomayer: Několik vzpomínek na J. V. S., *Zlatá Praha* 30, 1912/13, s. 61 → *Pestré kapitoly* (1919); F. Strejček: *Studentská léta J. V. S.*, *Ruch* 1, 1912/13, s. 156 a pokr. + in J. V. S.: *Americké obrazy a jiná próza* (1914); ● ref. *Americké obrazy...*: G. W. (Winter), *Akademie* 18, 1913/14, s. 359; ka, *Zlatá Praha* 31, 1913/14, s. 467; J. Menšík, *ČČM* 1914, s. 355; F. V. Vykoukal, *Osvěta* 1914, s. 703; M. Hýsek, *Věda česká* 1, 1914/15, s. 194 ●; A. Novák: Dvě kapitoly psané na okraji S. poezie, *Topičův sborník* 2, 1914/15, s. 167 → *Notiči pochodní* (1928); F. Strejček in *Lumírovci a jejich boje kolem roku 1880* (1915); O. Fischer: *Makbeth v Čechách*, *Naše doba* 23, 1915/16, s. 490; F. Strejček: J. V. S. a hudba, *Zlatá Praha* 33, 1915/16, s. 213; J. Baudiš: *Příspěvky ke kritice českých překladů shakespeareových*, *ČMF* 5, 1915/17, s. 119 a pokr.; A. Vyskočil: *Český žák Ameriky*, *Národ* 1918, s. 50 a pokr. → *Básníková cesta* (1927, s. tit. S. americká pouť) + *Český Shakespeare*, *Topičův sborník* 8, 1920/21, s. 185 + J. V. S., *Čes. revue* 1922, s. 273; J. Bartoš: J. B. Foerster a J. V. S., *Listy Hudební matice* 1922, s. 53; E. Chalupný: *Holeček a S.*, *Nár. kultura* 1923, s. 18 a 66; J. Holeček: J. V. S., in *Pero* 3 (1924, s. 53); R. Wellek: *Okleštěný Shakespeare*, *Kritika* 1924, s. 243 (k tomu polemiky: F. Chudoba, *Naše věda* 7, 1925/26, s. 161 a *RA* 2, 1926/27, s. 128; E. Saudek, *Kmen* 1, 1926/27, s. 252; R. Wellek, *Naše věda* 8, 1926/27, s. 167 a *RA* 2, 1926/27, s. 103; O. Vočadlo, *Lumír* 54, 1927/28, s. 288); A. Novák: S. drama milostné, *Lumír* 1925, s. 9 → *Notiči pochodní* (1928) + J. V. S. a Svatopluk Čech, *Lit. rozhledy* 10, 1925/26, s. 311; O. Fischer: *Král Lear v českém překladě*, *LidN* 8. 12. 1927; E. Krásnohorská in *Co přinesla léta* (1928); M. Novotný: *Listy roz-*

letité z literární kroniky (vztah S. a R. Pokorného), *Lit. rozhledy* 13, 1928/29, s. 187 (k tomu F. Borový: *Rudolf Pokorný*, tamtéž, s. 235); F. Chudoba: S. překlad Starého námovníka, sb. *Studie a vzpomínky* prof. dr. Arne Novákovi k 50. narozeninám (Výškov 1930); F. X. Šalda: *Dva básnické osudy*: J. V. S. a J. Vrchlický, *ŠZáp* 4, 1931/32, s. 337 → *O předpokladech a povaze tvorby* (1978); J. B. Čapek: *Forma a výraz v poezii J. V. S.*, *ČNM* 1932, s. 322; F. Strejček: J. V. S. jako novinář, *Rozhledy* 1932, s. 70; A. Novák: *Winter a S.*, tamtéž, s. 73 + *Veliký lyrik*, *LidN* 28. 6. 1932; J. Hora: *Dvacet let od smrti J. V. S.*, *Čes. slovo* 28. 6. 1932 → *Poezie a život* (1959); in O. Jiráni: *Václav S.* (1934); ● k 25. výr. úmrtí: H. Jelínek, *Lumír* 63, 1936/37, s. 461; F. Dlouhán (Bulánek-D.), *Rozhledy* 1937, s. 137; A. N. (Novák), *LidN* 27. 6. 1937; K. Polák, *PL* 27. 6. 1937; J. B. Čapek, *NO* 27. 6. 1937; M. Hýsek, *Venkov* 27. 6. 1937; A. Pražák, 65. výr. zpráva Československé akademie obchodní v Praze (1937, i sep.) ●; A. Novák in J. V. S.: *Selské písně* (1937) + in *Ruchovci a lumírovci v bojích proti křivdě a za právo* (1938); B. Václavěk in *Lidová slovesnost v českém vývoji literárním* (1940, s. 32); Z. Němeček in J. V. S.: *Americké obrazy...* (1941); V. Jiráť: S., *KM* 1942, s. 234 → (rozšíř.) *Uprostřed století* (1948) a *Portréty a studie* (1978); V. Mathesius: *Poznámky o překládání cizího blankversu a o českém verši jambickém vůbec*, *SaS* 1943, s. 150 → *Jazyk, kultura a slovesnost* (1982); A. Vyskočil: *Sládkův hrdina*, *Akord* 12, 1945/46, s. 99; K. Cvejn: *Karel Vokáč a J. V. S.*, *Kytice* 1, 1945/46, s. 47; A. Bejblík: *K Vyskočilovu vydání S. díla*, *Slovesná věda* 1, 1946/47, s. 187; J. B. Čapek: *Básník srdce, myšlenky a vůle*, *Naše doba* 52, 1945/46, s. 58 + *Sociální motivy v poezii S.*, *Doba* 1947, s. 35; A. Vyskočil: S. písně smuteční, in *Znamení u cest* (1947); J. B. Čapek: *Básnická osobnost J. V. S.*, in *Záření ducha a slova* (1948); J. Polák: J. V. S. jako básník sociální, *Slovesná věda* 3, 1949/50, s. 117, 154; O. Vočadlo: S. překlad *Shakespearových dramát*, *Věstník ČAVU* 1952, s. 46; R. Sturm: *America in the Life and Work of the Czech Poet J. V. S.*, *Harvard Slavic Studies* 2 (1954, s. 287); V. Pavlásek: J. V. S., *NŽ* 1955, s. 1065; F. Strejček: J. V. S. v *Selských písních*, *ČLit* 1956, s. 136; K. Polák: S. místo v české literatuře, *ČLit* 1957, s. 167; J. Levý in *České teorie překladu* (1957, s. 178); J. Polák: S. příspěvky v českoamerických listech *Pokrok a Slavie*, *ČLit* 1958, s. 91; L. S. Kiškin: S. zásluhy o spolupráci mezi slovanskými literaturami, *Slovanský přehled* 1962, s. 333; J. Polák: *Původní podoba S. dětské knihy Zvonu a zvonky*, *ZM* 1963, s. 327; O. Vočadlo: S. umění slova, J. Levý: *O překládání shakespeareovského verše a prózy*, obojí in *W. Shakespeare: Historie* 2, *Básně* (1964); J. Polák: *Překladatelské snahy J. V. S.*, *AUP Olomouc* 19, *Philologica* 10, 1964, s. 35 + S. překlad *Mickiewiczova Konrada Wallenroda*, *Slavia* 1967, s. 129; O. Vočadlo: *Zálesák bez pistolí*, *LD* 11. 8. 1968; M. Jankovič: *Básník účinné prostoty*, in J. V. S.: *Sluncem a stínem a jiné básně* (1972); L. Stehlík in

J. V. S.: Polní cestou (1972); P. Tausk: J. V. S. fotograf, Českosl. fotografie 1973, s. 77; J. Polák: Tematický akční radius Selských písní J. V. S., sb. Na křižovatce umění (1973, s. 457) + S. cesta k Shakespeareovi, ČLit 1974, s. 439 + Básník dětství J. V. S., SPFUK Praha. Filologické studie 7, 1977, s. 77 + J. V. S. v kritice a literární vědě (1870–1977), SPFUK Praha. Filologické studie 8, 1978, s. 57; J. Nečas: Pražskými stopami J. V. S., LD 3. 11. 1978; M. Jankovič (pod jm. R. Havel): S. písňový, in J. V. S.: Radost i hoře (1980); M. Červenka: Die Semantik des Metrum im Werk von J. V. S., Wiener slawistischer Almanach 1981, s. 159; J. Polák: Charakter literární kritiky J. V. S. v jeho Lumíru (1877–1898), SPFUK Praha. Filologické studie 9, 1981, s. 37 + K redakční činnosti J. V. S. v Lumíru 1877–1898, ČLit 1981, s. 35 + Kulturněpolitická a sociální orientace S. Lumíra (1877–1898), Sešity novináře 1983, s. 111 + Nad dílem J. V. S. a Nerudovými kritikami jeho sbírek, Lit. měsíčník 1983, s. 109 → Prameny a perspektivy (1985) + S. verše v časopisech Budečská zahrada a Květy mládeže, ZM 1985, s. 147 + Uplatnění S. poezie v boji proti fašismu, ZM 1986, s. 109 + J. V. S. a mír, tamtéž, s. 491; M. Pohorský in ant. Sny o štěstí. Ruchovci a lumírovci (1986); A. Jagošová: S. překlad Miltonova Samsona Zápasníka, sb. Lit. archiv 17–18, 1982–83 (1988), s. 237; F. Všeticka: O S. a Procházkové poezii pro děti, AUP Olomouc, Facultas Paedagogica. Philologica 4. Čes. jazyk a literatura 6 (1987, s. 65) + Hlas J. V. S., in Čtyři hlasy (1989, s. 29); F. Hrdlička: Dva pohledy na Othella (J. V. S. a E. A. Saudek), Sborník Kruhu přátel čes. jazyka z roku 1987 (1988); Z. Pešat: Místo S. Lumíru v rozvoji české literatury i ve sporech 90. let, sb. Prameny české moderní kultury (1988, s. 141) → Tři podoby literární vědy (1998); J. Janáčková: Uzdý démonům, Kalendárium, obojí in J. V. S.: Tiché hovory (1989); D. Jeřábek in ant. O národní literaturu. Z úvah a polemik doby májovců a lumírovců (1990); mč (M. Červenka) in Slovník básnických knih (1990), Jiskry na moři, Selské písně a české znělky, Sluncem a stínem, V zimním slunci); R. Šuffner: J. V. S. jako novinář v Americe, Čes. dialog 1992, č. 20; I. Slavík: Neznámé dokumenty ke S., in Propadliště paměti (1995, s. 151); J. Rambousek: Czech translations of the Ancient Mariner: What were Sládek's Errors mentioned by Josef Palivec, SPFF Brno, ř. S – anglická, č. 3. Studie in English 23, 1997, s. 173; M. C. Putna: J. V. S., in Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918 (1998, s. 611); J. Janáčková, A. Opatrný, J. Všíková in J. V. S.: Má Amerika (1998); J. Lehár: Hyperbaton v S. básních, ČLit 1999, s. 493 → Studie o sémantizaci formy (2005); M. Jankovič: Jistoty tvaru, ČLit 2000, s. 592; O. Janka in Příběhy českých cestovatelů: zapomenutých i nezapomenutelných (2001); D. Z. Chroust: J. V. S. (1845–1912) as an Interpreter and Example of the Czech-American Experience, Kosmas 5, č. 2 (Texas University 2002, s. 27); J. Polák: Modlitba J. V. S. ze dne 12. 12. 1909 a zamýšlení nad jeho náboženskou

poezií, ČLit 2002, s. 541; M. Jankovič, M. Chlábková in J. V. S.: Básně 1 (2004), 2 (2004), 3 (2005); Z. Stříbrný in Proud času. Stati o Shakespeareovi (2005).

zp

František Sláma

* 3. 11. 1850 *Chotěboř*

† 25. 4. 1917 *Brno*

Autor historických a národopisných próz, žánrových obrázků pro lid a vlastivědných a kulturněhistorických prací spjatých především s dějinami i soudobým životem českého a pruského Slezska; publicista a propagátor česko-slovenských vztahů.

Zpočátku se podepisoval i František Ladislav Sláma a Fr. L. Sláma, ojediněle Fraňo Sláma. – Vyrůstal v rodině soukeníka a obchodníka: jeho vzdáleným příbuzným byl literární historik A. Rybička. Po základní škole v rodišti začal 1861 studovat gymnázium v Něm. (Havl.) Brodě, odkud 1866 přešel na soukromé gymnázium F. Čupra do Prahy, kde se 1868–69 podílel na vydávání dvojjazyčného časopisu pro Čechy a Slováky Praha. Protože maturitu nemohl skládat na neveřejné škole a též z obav před politickou perzekucí za styky s radikální mládeží vystupující proti vídeňské vládě, opustil na jaře 1869 Čechy a přes Vídeň odešel do Bratislavy, kde t. r. maturoval na německém evangelickém lyceu. 1869–74 studoval práva na univerzitě v Budapešti, ukončil je 1877 doktorátem na nově založené univerzitě v Záhřebu. V Budapešti se účastnil spolkového a kulturního života české a slovenské menšiny (Čes. beseda, Československý zpěvácký spolek, První českosl. dělnický spolek); 1869–72 autorsky a redakčně spolupracoval se Slovenskými novinami, tiskovým orgánem liberálního křídla slovenského národního hnutí (Nová škola), od 1871 byl dopisovatelem pražských Nár. listů, od 1874 pracoval také jako tajemník pojišťovny Slovenia, 1876 krátce i jako zástupce budapeštské filiálky První čes. společnosti pojišťovavic. Z Budapešti si hojně dopisoval s J. V. Fričem. Od 1877 působil jako soudní úředník, nejprve v Petrinji v Chorvatsku, od 1879 v Olomouci a v Uherském Hradišti, po složení soudcovských zkoušek (1880) v Třebíči, od 1882 v Těšíně, od 1887 v Opavě, kde se 1890 oženil, 1897–1912, kdy odešel do důchodu, působil jako soudní a nakonec jako vrchní rada zemské-

ho soudu v Brně. Za pobytu v Těšíně a v Opavě vyvíjel rozsáhlou národně buditelskou a osvětovou činnost, pro Čechy ve Slezsku založil knižní edici populární četby Slezská kronika (v níž byla v českých překladech zpřístupňována i slovenská literatura) a pro Čechy na Ratibořicku a v pruském Slezsku vydával její přílohu, švabachem tištěnou edici Malá kronika. 1891–1911 byl poslancem říšského, od 1895 též zemského sněmu. Na počátku 1. světové války byl vyšetřován a odsouzen (1916 osvobozen) za protirakouskou rezistenci. 1869 podnikl prázdninovou cestu do Tater, 1878–79 několikrát navštívil Bosnu a před 1914 zajížděl na delší pobyty do Uher; od 1910 se léčil v Praze a v Poděbradech, od počátku 1917 v brněnském sanatoriu. Pohřben byl v Chotěboři.

Do literárního dění vstoupil v polovině 60. let fejetonem o dějinách Chotěboře a hradu Sokolov (v Lumíru). Beletristickou tvorbou pojímanou jako lidovou četbu doprovázel svou celoživotní národně buditelskou, osvětovou a politickou činnost. Zpočátku časopisecky překládal z ruštiny, ukrajinštiny a polštiny, překladem také knižně debutoval (veselohra Před snídání polského dramatika J. A. Fredra), znalost maďarštiny pak uplatnil v překladu historické povídky M. Jókai *Souboj s Bohem*. Jako prozaik se představil slovensky psanou politickou novelou *Francúzska rodina*, jejíž dobrodružný příběh, rozvíjející motivická klišé lásky, nenávisti a zločinu, využil k propagaci republikánských idejí rozšířených do střední Evropy v době francouzsko-pruské války 1870–71. Inspiraci k další literární činnosti mu poskytl až pobyt ve Slezsku; předznamenalo ji polo-fejetonistické, z archivních materiálů vycházející cestopisné vyprávění o historických, národopisných a kulturních reáliích Vratislavi, Opolska, Ratibořicka, Těšínska a Opavska (*Vlastenecké putování po Slezsku*). Později podobné popularizační zaměření vtiskl i odborné práci *Dějiny Těšínska*, sledující tamější národnostní problematiku. Svou beletrii S. rozvíjel dvěma směry. V prvním pěstoval žánr historické prózy a náměty k ní nalezal v soudních spisech pojednávajících o místních událostech v 16. a 17. století (*Z naší minulosti*, *Zbojníci*), v poměrech po Bílé hoře (*U Trúby štramberské*, *Rytíř Kobylka*) a za tureckých válek (*Černá kněžna*) nebo v lidových zbojnických pověstech (*Pán Lysé hory*, *Veselé kousky Ondráše z Janovic a všelijaké jeho figle*). Románovým zpracováním národní

pověsti o Ondrášovi z Janovic podnítil beletristické práce dalších autorů (Č. Ostravický, K. F. Štětka); o ústní slovesnost (nikoli však o její záznam) se rovněž opíral v národopisných prózách *Slezské pohádky a pověsti*. Druhý směr své prózy vymezil humorným (někdy až anekdotickým) zpracováním žánrových obrázků a črt námětově těžších ze soudní praxe, z cestovních zážitků a z životních příběhů slezských horalů (*Ze zápisů soudce*, *Pletky*, *Zvoňte na mraky*, *Cigán u soudu*, *Od potopy světa*, *Historiky pana faráře Macháčka*); zabrousil i do politické satiry (*Doktor Paprika*). – Autorsky a redakčně se podílel na encyklopedii *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild* (díl Mähren und Schlesien, Vídeň 1887).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Alois Bor, Ladislav Chotěbořský (Lumír 1865); Dr. Fr. Sl., Dr. F. S., Dr. F. Sl..., F. L. S., F. L. S.-n., Fr. S., F. S. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. Thalia (1867); Hlas národa (1887–89; 1887 P Panna Maria frýdecká); Humorist. listy; Kalendář slezský na rok 1898; Ludové noviny (Turč. Sv. Martin 1898–99); Lumír (1865); Moravskoslezská revue (Mor. Ostrava 1908); Nár. listy (1871–91; od 1878 beletristické příspěvky, 1883 FF Z Těšínska); sb. Österreichisch Schlesien. Landschafts-, Geschichts- und Kulturbilder (1887); Opavský týdeník (1888–1905); Posel z podhoří (Rychnov n. Kn. 1895); sb. Povídky z různých končin (1904); Praha (1868–69; překlady a úprava historického R Blanda); Ruch (1887); Slovanský kalendář (1890–93); Slovanský sborník (1884–87); Slovenské noviny (Pešť 1869–72, i an.); Slovenské noviny (Budapešť 1890); Tatran (Skalica 1878); sb. Veselá kniha (1898); Zlatá Praha (1884–1888; 1887 PP Zvoňte na mraky, 1887–88 R Černá kněžna); – posmrtně: Lid. noviny (1917–20, 1927; 1920 R Zbojníci). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Francúzska rodina (P Pešť 1871, podp. Fraňo Sláma, slovensky); Vlastenecké putování po Slezsku (P 1887); Ze zápisů soudce (PP b. d., 1888; Panna Maria frýdecká samost. 1891); U Trúby štramberské (R 1890); Pletky (PP 1890); Zvoňte na mraky (PP 1890); Cigán u soudu (PP 1891); Pán Lysé hory (R 1891); Černá kněžna (R 1891); Veselé kousky Ondráše z Janovic a všelijaké jeho figle (PP b. d., 1891, šifra F. S.); Na Raduni roku 1621 (PP 1891, část i v R U Trúby štramberské); Bezhlavý kníže (P b. d., 1891); Slezské pohádky a pověsti (1893); Rytíř Kobylka (R 1893); Z naší minulosti (PP 1895); Od potopy světa (PP b. d., 1897); Nebál se ani čerta, Jak se cikán věšel (PP 1898); Jak se strýc Bečka v moři koupal (P 1899, an.); Jak stíhal strýc Bečka mořské loupežníky (PP 1900); Doktor Paprika (PP b. d., 1897, pseud. Alois Bor); Historiky pana faráře Macháčka (PP 1902, an.); Nové historiky pana faráře Macháčka (PP 1903, an.); Brněnský

krokodýl (PP 903, an.); – posmrtně: Zbojníci (R 1923, 2. sv. Spisů). – *Překlady*: J. A. Fredro: Před snídání (1870); Marseillaisa. Bojovná hymna národa francouzského (Pešť 1870, podp. Fraňo Sláma, slovensky); M. Jókai: Souboj s Bohem (Pešť 1871); Košút o české otázce a o politice Rakouska vůči Slovanům (Pešť 1871). – *Ostatní práce*: Vojna Francúzov s Nemcami roku Páne 1870 (Pešť 1871, slovensky); Nová knížka o vojne Francúzov s Nemcami roku Páne 1870 a 1871 (Pešť 1871, slovensky); Průvodce po Slovensku (1889); Dějiny Těšínska (1889); Jan Hus, jeho život, činnost a význam (1915). – *Souborné vydání*: Spisy F. S. (nakl. R. Promberger, 1922–29, 8 sv., ed. J. Sláma). ■ KO-RESPONDENCE: F. Papoušek: Z korespondence dr. F. S. s dr. Antonínem Grudou (z 1883–92), Slezský sborník 1946, s. 175; V. Fícek: Alois Jirásek v písemném styku se Slezskem (A. Jiráskovi z 1911), tamtéž 1951, s. 528. ■ REDIGOVAL *sborník*: Studentský kalendář (Pešť 1870); *knížnici*: Slezská kronika. Laciná knihovna prostonárodních románů a povídek (1890–1904). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Österreichisch Schlesien. Landschafts-, Geschichts- und Kulturbilder (1887). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Fícek: Bibliografie prací F. S., SISb 1950, s. 503. ■ LITERATURA: V. Martínek: F. S., slezský buditel, slezský lidový spisovatel, pro lid písčící a lidem oblíbený (1920); V. Fícek: Památce F. S. (1953). ■ an.: Dr. F. S., Zlatá Praha 1885, s. 223; ● ref. Vlastenecké putování po Slezsku: J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1886, s. 370; -ta., NL 1. 8. 1886 ●; ● ref. Ze zápisů soudce: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 10, 1888/89, s. 280; F. V. Vykoukal, Osvěta 1889, s. 187; R., Hlídko lit. 1889, s. 315 ●; ● ref. Dějiny Těšínska: an., Beseda učitelů 1889, s. 279 a 426; V. P. (Prasek), Hlas národa 24. 11. 1889; řk. (V. Řezníček), NL 28. 12. 1889 ●; ● ref. Pán Lysé hory: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 11, 1889/90, s. 395; F. S. (Schulz), Zlatá Praha 1890, s. 228 ●; J. Neruda: Dr. F. S., Humorist. listy 1890, č. 40 → Podobizny 4 (1957); A. F. T. (F. Dlouhý): ref. Zvoňte na mraky, Lit. listy 12, 1890/91, s. 54 + ref. Pletky, tamtéž, s. 259 + ref. U Trúby štramberské, tamtéž, s. 300; P. Š. (Šup): ref. Pletky, Hlídko lit. 1891, s. 421; ● ref. Černá kněžna: P. Šup, Hlídko lit. 1892, s. 384; A. Procházka, Lit. listy 14, 1892/93, s. 156 ●; r.: Dva pracovníci v oboru lidovědy slezské (V. Prasek a F. S.), Světozor 29, 1894/95, s. 466; ● ref. Slezské pohádky a pověsti: -m-, Lit. listy 15, 1893/94, s. 94; G. (Jiří) Polívka, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1894, s. 318 ●; ● ref. ed. Slezská kronika: J. Hradil, Obzor lit. a umělecký 1899, s. 197; K. K. (Kálal), NL 28. 10. 1899 ●; ● nekrology: F. Hrubý, Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 383; -i-, Topičův sborník 4, 1916/17, s. 432; an., Čes. svět 13, 1916/17, č. 37; F. L. Nesvadbík, Věstník čes. státních úředníků na Moravě a ve Slezsku 1917, s. 23; an., Národ 1917, s. 110; V. Hauer, Věstník Matice opavské 1917, s. 156 ●; V. Martínek: Dva slezští buditelé (A. Vašek a F. S.), Národ 1917, s. 633; F. O. (Obrtel): Dr. F. S. ve Slezsku,

Venkov 1. 5. 1917 → Pojdte s námi... (1919); P. Váša: J. V. Frič a F. S., Z dějin české literatury. Sborník statí věnovaný Jaroslavu Vlčkovi k šedesátinám... (1920); V. Martínek: Slezský buditel, Moravskoslezský deník 25. 11. 1922; ● ref. Spisy: K. Híkl, Naše doba 31, 1923/24, s. 502; drb. (J. Borecký) Zvon 25, 1924/25, s. 138 (ref. Zbojníci); J. Staněk, LidN 19. 8. 1925 ●; A. E. Vašek: Na památku S. Slezské kroniky, Černá země 3, 1926/27, s. 270; P. Váša: Slezský kancléř (z koresp. a zápisů F. S.), LidN 28. 3. 1927 (pokr. týdně do 16. 5. 1927); A. Glos in Ze starých a nových zápisů soudních (1927, s. 85); V. Martínek: Slezský buditel, Lit. rozhledy 13, 1928/29, s. 209; M. Rusínský: Slezským písemnictvím, Iskra 1932, s. 13; V. Klofáč: Dr. F. S., sb. 200 let gymnázia v Německém Brodě (1935); V. Martínek: Vzpomínka na F. S., Černá země 13, 1936/37, s. 133 → Živné zdroje (1972); bs (B. Slavík): Vzpomínka na F. S., LidN 25. 4. 1942; A. Grund in sb. Slezsko, český stát a česká kultura (1946, s. 151); B. Slavík in Písemnictví na moravském Valašsku (1947, s. 61 a 313); J. Nehýbl: Na okraj románů, čerpajících náměty z dějin Novojická, Nová Lubina 1947, s. 38; V. Fícek: F. S., vydavatel lidové četby, SISb 1950, s. 417 + Z korespondence F. Slámovi, tamtéž, s. 509 + Ještě dva listy J. Nerudy F. Slámovi, SISb 1952, s. 148 → obojí in J. Neruda: Dopisy 3 (1965) + A. Jirásek v písemném styku se Slezskem, SISb 1951, s. 504; in J. V. Frič v dopisech a denících (1955, s. 266); O. Čepan: Dve politické povídky: S. Francúzska rodina a Banšellova Atalanta, SLit 1955, s. 393; V. Fícek: Účast F. S. na slovenském kulturněpolitickém životě, Historické štúdie 3 (Bratislava 1957) → Z rodného kraje (1977); Z. Zapletalová: Pozůstalost dr. F. S. (soupis), Zprávy Slezského ústavu ČSAV, 1964, č. 130; J. Krystýnek: První zobrazitel Slezska v české próze, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1967, č. 14 + Neznámé o známých, Rovnost 9. 5. 1968; A. Grobelný: K ohlasu dobové atmosféry v S. historických povídkách, Časopis Slezského muzea 1973, série B – vědy historické, s. 66; M. Rusínský: Památce buditele, Ostravský kulturní zpravodaj 1975, č. 11; J. Svoboda: Jubilejní připomenutí (k 65. výr. úmrtí), Ostravský večerník 4. 5. 1982; Z. Zborovská: F. S. – politik, buditel a spisovatel, Noviny Vysočiny 16. 11. 1997; M. Písková: Slezský cestopis z doby národního obrození, sb. Problematika historických a vzácných knižních fondů Čech, Moravy a Slezska 2000 (2000); F. Všeticka in Olomouc literární (2002).

pš

František Josef Sláma

* 16. 5. 1792 *Bojenice* (Bernartice-B.) u Milevska
† 5. 8. 1844 *Mariánské Lázně*

Autor původních a přeložených vzdělávacích povídek, spisovatel lidovýchovných, historických

a náboženských statí, obhájce češtiny a českého školního vyučování, publicista, kritik.

Někdy užíval jen rodného jména František, podle rodiště se podepisoval i Sláma Bojenický. – Nejmladší z pěti dětí rolníka a hostinského. Do školy začal chodit v Bernarticích, 1802 byl dán do hlavní školy v Čes. Budějovicích, 1803 do tamějšího piaristického gymnázia a 1808–11 vystudoval tzv. filozofii v Praze (vliv B. Bolzana). Tehdy se prostřednictvím přátel (mj. V. Hanky) seznámil s českou literaturou a národním hnutím; později dobře znal starší českou literaturu a sledoval i novou produkci. Vstoupil do kněžského semináře v Čes. Budějovicích (navštěvoval také přednášky F. Bezděky o češtině), studia skončil v srpnu 1814, na kněze byl vysvěcen až v únoru 1815. Za studií si osvojl francouzštinu, potom italštinu, polštinu, ruštinu, disponoval též dobrými vědomostmi z širšího okruhu humanitních a přírodních oborů. Od dubna 1815 byl kaplanem na zámku v Zelené Hoře u Nepomuka, od srpna 1818 v Prachaticích (tamní působení považoval za své nejvýznamnější životní období), od února 1825 na Orlíku, od listopadu 1832 farářem v Chrašticích, od března 1841 děkanem v Bechyni. Přátelsky se stýkal s mnoha obrozenskými pracovníky (J. Černý, V. Kareš, F. Palacký, V. Pešina z Čechorodu, J. Pospíšil, V. Špinka, F. Turinský, F. J. Vacek Kamenický, K. A. Vinařický, V. Zahradník aj.), mezi nejdůvěrnější patřil J. V. Kamarýt, jehož prostřednictvím se seznámil s F. L. Čelakovským, J. K. Chmelenským a J. J. Jungmannem. Při kněžském působení poznal situaci venkova také za mimořádných okolností (léta neúrody 1816 a 1817, epidemie cholery 1832). Staral se o vyšší úroveň školního vyučování, zabýval se i výchovou hluchoněmých, pečoval o sociální ústavy (založení chudobince v Chrašticích), prakticky se věnoval mimoškolnímu vzdělávání venkovanů v hospodářských dovednostech. Oponoval germanizaci školství a na výzvu prácheňského krajského úřadu, aby se vikariáty vyjádřily k záměru zavést německé vyučování do obecných škol, odpověděl obšírným pojednáním s všestrannou argumentací pro zamítavé stanovisko a podporu povinné výuky češtiny také v hlavních školách a na gymnáziích, 1838 zpracoval zevrubnou analýzu o zlepšení stavu venkovských a hlavních škol; C. k. vlastenské hospodářské společnosti podal 1836 podrobný

návrh na časopis Čtení pro lid. Pořizoval též zápisy písní pro F. L. Čelakovského, ze studia v archivech v Prachaticích, Orlíku, Čes. Krumlově, Třeboni a Jindř. Hradci vytěžil materiály pro přátele i podklady pro své dílo o dějinách Prachatic. Zastával se jazykové jednoty Čechů a Slováků, jako jediný odpověděl 1837 na Tyllův veřejný dotaz o potřebě českého profesionálního divadla. – Od července 1844 se léčil v Mariánských Lázních, tam zemřel a byl pohřben. Jeho hrob byl později přenesen na jiné místo téhož hřbitova.

Jako beletrista publikoval S. nevelký počet básní (hlavně příležitostných) a knižně několik překladů konvenční vzdělavatelné prózy pro mládež. V drobných prózách uveřejňovaných pouze časopisecky zpracovával historické látky nebo podával časově a místně nespecifikované příběhy, které zpravidla obsahují morální a praktické poučení. Do S. publicistiky se promítlo široké spektrum jeho vzdělavatelských a zájmových činností, tematicky je však ještě bohatší, obsahuje např. i zdravotnickou osvětu, úvahy o vzdělanostní situaci mladých kněží, zprávy o mimořádných krajeových událostech a stavu úrody, cestopisné obrázky ve formě dopisu aj. Publicistika byla pro S. i přípravou na (nedokončený) spis Jaromír Myslík z Nedbalic, který měl beletristickou formou podat soubor hospodářských, životně praktických, společenských a morálních naučení pro lid. S. časopisecké obhajoby češtiny nově viděly jazykovou problematiku v konkrétních životních souvislostech venkova a dávaly ji do souvislosti nejen s požadavky osvětovými, morálními a náboženskými, ale i se sociálními potřebami lidových vrstev, svou argumentací tak zároveň vypovídají o dobové situaci na venkově. Soubor statí z 1826, komponovaných jako „listy důvěrné“ o češtině, si autor zpočátku netroufal pro příkrost svých soudů uveřejnit, část vyšla v Časopisu pro katol. duchovenstvo až 1831–32. Pro muzejní časopis byl určen *Příspěvek k historii české z roku 1831*, který analyzoval příčiny lokálních lidových protestů proti zdravotnickým opatřením proti choleře nařízeným vládou. F. Palacký toto pojednání neotiskl nejspíše pro obavy z cenzury: nedůvěra venkovanů k pánům a úředníkům je tu vyložena jako opodstatněná; dále tu S. zaznamenal sympatie nižších sociálních vrstev k francouzské červencové revoluci 1830. Početná je S. tvorba z různých disciplín teologických (jeho

kázání vycházela až posmrtně). S. je rovněž autorem pojednání z regionální historie (*Obraz minulosti starožitného města Prachatic*), kulturní historie, jazykovědy a pedagogiky. V Časopisu pro katol. duchovenstvo otiskoval recenze literatury náboženské a pedagogické, nesoustavně se věnoval (z dosti staromilských pozic) také kritice novinek české beletrie. Za rukopisných sporů byl zahrnut (s chabou argumentací) mezi možné původce RZ.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Amals, F. J. Bojenický, Frant. Bojenický, Κάροφ (= karfě, řec. sláma; podpis na rkp. stati z 1831 určené pro ČČM); F. B., F. J. A.-s, F. J. B...ý, Fr. B., F. S., N. N. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis pro katol. duchovenstvo (1830–44; 1831–32 O škodách plynoucích z německého vychování české mládeže); ČČM (1829–37); Čechoslav (1820–24); Čes. včela (1835–40); Květy (1837–44); Přítel mládeže (1840–42); Rozličnosti Pražských novin (1826–31); Světozor (1835); – posmrtně: Blahověst (1847–52); Časopis pro katol. duchovenstvo (1845); ČČM (1877 Obrana jazyka českého na školách obecných, z něm. přel. E. Tonner; 1898 nepubl. stať Příspěvek k historii české z roku 1831 určená pro ČČM); Sbírka výkladův a kázání (1853–64, ed. E. Veverka a V. Kratochvíl); Zlatá stezka (Prachatic 1994). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Obrana Časopisu pro katolické duchovenstvo (1835, pseud. Frant. Bojenický). – *Překlady*: Ch. Schmid: Holoubek (1827) + Štědrý večer (1827) + Ztracené dítě (1827); – posmrtně: J. Huber: Izidor, sedlák lhotský (1845, přel. J. Mejstřík, 2. vyd., opravil F. J. S.). – *Ostatní práce*: Slovo útěchy, poslané Prachaticánům po nešťastném ohni, jenž v jejich městě 13. dubna 1832 za hodinu sto sedm a třicet domů v popel obrátil (1832, t. r. i volný převod do němčiny); Obraz minulosti starožitného města Prachatic (1838; 2. vyd. 1891, dopln. a upr. V. Šofferle); Sedmero postních kázání (1867, ed. V. Králík); Obraz literátů prachatických z r. 1604 (b. d., po 1879). ■ KORESPONDENCE: B. (F. Bezděka, dub.): F. S. Několik vzpomínek na památku (S. dopis autorovi z 1844), Květy 1844, s. 558; an. (K. Havlíček Borovský): „Právě se nám dostal do rukou...“ (neznámému adresátovi z 1843), Nár. noviny 1849, s. 917; in V. D. Bíba: Teoreticko-praktické navedení k písemnostem... (F. Bezděkovi z 1843; 1884, s. 242); in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 1, 2 (Vinařickému z 1827–43; 1903 a 1909, ed. V. O. Slavík); in F. L. Čelakovský: Korespondence a zápisky 2 (F. L. Čelakovskému z 1835; 1910, ed. F. Bílý). ■

LITERATURA: B. (F. Bezděka, dub.): F. J. S. Několik vzpomínek na památku, Květy 1844, s. 558; J. Pelikán: Vzpomínka na F. J. S. B., Přítel mládeže 1847, s. 102; A. Rybička: F. J. S. B., kněz církevní a spisovatel, ČČM 1874, s. 361 a pokr. a 1875, s. 82 a pokr. → Přední křisitelé národa českého 2 (1884); J. Ježek

in Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou (1880); V. D. Bíba in Teoreticko-praktické navedení k písemnostem... (1884, na s. 299 text S. poslední vůle); T. Škrdl in Zásluhy českého, moravského a slezského duchovenstva o zakládání knihoven... (1888, s. 131); Quidam (J. Emler, dub.): O travičích studní (o nepublikovaném pojednání z 1831), PL 3. 4. 1914; J. Hanuš in Národní muzeum a naše obrození 2 (1923); bs (B. Slavík): F. J. S. B., LidN 16. 5. 1942 (ranší vyd.); A. Pražák in Národ se bránil (1945, s. 284); F. Krčma: Orlická Múza našich básníků (vztah k Johance Souchové), LF 1949, s. 97; F. Moravec: „Nemenovaný“ z Kollárovy Slávy dcery, LD 30. 10. 1949; J. Beneš in Ač zemřeli, ještě mluví (1964, s. 311); R. Pravda: Vlastenecký kněz F. J. S.–Bojenický a český jazyk, Jihočes. pravda 28. 7. 1990; K. Baroch in Dějiny Nepomucka 2 (1992); V. Starý: F. J. S. a Prachatic, Zlatá stezka 1994, s. 79.

mo

Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka

* 1. 12. 1572 *Čestín Kostel* (Čestín)
u Uhlířských Janovic
† 19. 1. 1652 *Vídeň*

Šlechtický politik, právní historik interpretující z prohabsburských pozic české stavovské a církevní dějiny.

Třetí syn pana Adama Slavaty a Doroty Kurcpachové (otec byl český bratr, matka luteránka). Mládí strávil v rodišti, vychováván podle zásad jednoty bratrské (od 1581 ho vyučoval latinu, češtinu a historii známý bratrský historik Jan Jaffet). 1589 odešel na studia do Prahy, 1592 díky podpoře svého příbuzného Adama z Hradce a Petra Voka z Rožmberka odjel do Florencie, Padovy a Sieny, kde studoval práva. Po čtyřletém italském pobytu se vrátil na dvůr Adama z Hradce; 1597 přes otcův odpor přestoupil ke katolictví a vydal se na radu Karla st. ze Žerotína na cestu po Evropě (Německo, Nizozemí, Dánsko, Anglie, Francie, Španělsko), po návratu (1600) ho Rudolf II. jmenoval komorníkem a dvorským maršálkem. 1602 se oženil s Lucíí Otýlií, která zdědila po smrti svého bratra Jáchyma Ondřeje, posledního mužského člena rodů z Hradce (1604), rozsáhlé šlechtické statky. S. kariéra závratně stoupala: 1604–11 byl karlstajnským purkrabím, 1611–15 dvorským sudím, 1612–18 (a 1620–23) prezidentem české komory, po korunovaci Ferdinanda II. (1617) jedním z deseti

místodržcích. Zastával rozhodné prohabsburské katolické stanovisko: 1609 odmítl Majestát Rudolfa II., patrně předem věděl o vpádu Pasovských do Prahy, 23. 5. 1618 byl společně s Jaroslavem Bořitou z Martinic a Fabriciem Platterem svržen z okna Pražského hradu vzbouřenými představiteli šlechty pod vedením Jindřicha Matyáše Thurna a těžce zraněn. Do května 1619 se léčil v domě kněžny Polyxeny Lobkovicové, poté přes Teplice a Duchcov uprchl do Saska a později do Bavorska, kde pobýval na dvoře arcibiskupa Leopolda. Po bitvě na Bílé hoře byl znovu potvrzen ve svých veřejných funkcích a 1621 povýšen do hraběcího stavu. 1620–23 byl nejvyšším sudím, 1623–25 vykonával funkci nejvyššího komorníka, 1625 byl povolán do císařské tajné rady, 1627 obdržel dědičný titul nejvyššího číšníka v Čechách, 1627–28 byl nejvyšším hofmistrem, po smrti Zdeňka z Lobkovic byl 1628–52 císařským nejvyšším kancléřem při vídeňském dvoře, kde zůstal s malými přestávkami až do své smrti. Společně s Otou z Nostic se nejvíce zasadil o vydání Obnoveného zřízení zemského (1627, pro Moravu 1628), rozhodoval o průběhu pobělohorských konfiskací, přičilo se mu však využít jich k vlastnímu obohacení. Úprava politických a náboženských poměrů v českých zemích, k níž pomáhal S. kláštery, dosáhla vývojem podoby, již asi nepředpokládal: několikrát bezvýsledně intervenoval ve prospěch nekatolických příbuzných, z jeho důvěrných záznamů je zřejmá rezignovanost, zejména od násilného odstranění Albrechta z Valdštejna, těžce nesl též odnárodnování české šlechty. 1643 na přímluvu Ferdinanda III., svého důvěrníka, dostal od španělského krále Filipa II. třetí řád Zlatého rouna. Pohřben byl v hábitu jezuitských laiků v jezuitské koleji v Jindř. Hradci. Počínaje jeho synem Jáchymem Oldřichem, který se oženil s manželkou německého původu (a vlivem císařského dvora), se ze slavatovského rodu (vymřel 1712) vytratilo české povědomí.

S. je autorem rozsáhlého rukopisného díla. Psal si zápisky analistického charakteru ještě před defenestrací (Zápisky V. S. z let 1601–1603), ale soustavnější dílo, rukopisné zápisky souhrnně nazvané *Historické spisování*, vznikaly bez publikačního záměru až od 1636, kdy se S. v Rezně dostal do ruky pamětní spis hraběte Jindřicha Matyáše Thurna Abgenöttige, doch rechtmässige Verantwortung und

Ablehnung der Calumnien und Unjurien usw. (Vynucená, avšak řádná obrana a odmítnutí nactiutrhání a nepravostí atd.), který autor napsal pro cizinu a v němž hájil stavovskou politiku v době povstání. S. původně zamýšlel napsat jen stručnou odpověď, postupně se mu však Historické spisování v letech 1636–51 rozrostlo na čtrnáct knih. V první knize na základě vzpomínek, korespondence, vlastních dřívějších soukromých zápisků a relací podrobně vylíčil průběh defenestrace se zpětným pohledem na jednání zemského sněmu v Čechách 1608–09, v druhé popsal události českých dějin od 1271 do 1525 se zřetelem k baskijským kompaktátům, v třetí knize se snažil „vypsáním“ českých dějin 644–1457 dokázat, že České království je (proti opačnému stanovisku stavů) dědičné; argumentoval přitom kronikami J. Dubravie, Eneáše Silvia a Václava Hájka z Libočan. Ve čtvrté knize se zabýval českými, německými, polskými a uherskými dějinami 1457–1534, v páté rozebíral jednání českých sněmů (1543–46), doplňuje je rozbohem uherských, francouzských a anglických dějin téže doby, šestou knihu věnoval tridentскому koncilu (1543–46), sedmou českému stavovskému povstání 1546–47. V sedmi zbývajících knihách vylíčil české, uherské, německé, francouzské i anglické právní a stavovské dějiny do 1591. Události zaznamenával nejprve analisticky, s citací dobových dokumentů, poté je pod titulem „glossa autoris“ analyzoval. Pokud si S. všiml světových dějin, líčil je kompilačním způsobem. Značnou pozornost věnoval S. právněhistorickým úvahám o volbě českého a uherského krále, neopomíjel ani aktuální problém společenského a právního postavení českého státu v rámci habsburské monarchie. Vznik díla nepochybně ovlivnili S. přátelé pražský purkrabí Adam z Valdštejna a J. Bořita z Martinic. Celé spisování je psáno se značnou filologickou akribií, cenzuru textu prováděl na S. přání jezuita J. Ferus. Doposud je známo šest úplných opisů a paralelní překlad do němčiny. – S. je také autorem rozsáhlé korespondence (např. s J. Bořitou z Martinic, Adamem z Valdštejna, Karlem st. ze Žerotína, J. Ferem, S. Hradčanským z Dražova aj.) a rukopisného spisu Obranní odpověď ctihodných Otců... Tovaryšstva Ježíšova (1620). Tiskem vyšel pouze S. latinský spis o mariánském sousoší ve Vídni; rukopisné dílo bylo vydáváno částečně v nové době, Historické spisování

pod novými tituly od editorů (např. Paměti..., Děje...).

KNÍŽNĚ: Maria Virgo immaculate concepta... (Videň 1648). ■ **EDICE:** Zpráva hraběte V. S. o tom, co se k kanceláři české... dne 23. máje 1618 dále, a promlouváno bylo, Dobroslav 1820, sv. 3, s. 53 + O hraběti Jaroslavovi Bořitovi z Martinic... a hraběti V. S. ..., též o tajemníku Fabryciovi..., kterak dne 23. máje 1618 z okna zámku Pražského vyhozeni byli..., tamtéž, s. 81 (obojí ed. J. L. Ziegler, dub.); in J. B. Malý: Příspěvek k historii 17. století, ČČM 1845, s. 190 + in Příběhy Jaroslava z Martinic a V. S. po jejich shození z okna, ČČM 1850, s. 49 (obojí ed. Pamětí); V. hraběte S. ... Děje Království uherského za panování Ferdinanda I., 1. 1526–1546 (Videň 1857, ed. J. Jireček); Paměti nejvyššího kancléře Království českého V. hraběte S. ... od l. 1608 do 1619, 1, 2 (1. d. 1608–09 a 1618–19, 2. d. 1611, 1615, 1617–19; 1866 a 1868, ed. J. Jireček); Zápisky V. S. z let 1601–03 (1887, ed. A. Rezek); V. S.: Přehled náboženských dějin českých do Ferdinanda III. (1912, výbor, ed. H. Opočenský). ■ **KORESPONDENCE:** in J. S. Claudius: Die Herren von Neuhaus (otci Adamovi z 1593; Jindř. Hradec 1850); Staročeské dopisy (Adamu z Hradce z 1593), Lumír 1853, s. 1189 (ed. M., tj. F. B. Mikovec); Přestoupení V. S. k církvi katolické (Adamu Slavatovi z 1597, S. Hradčanskému z 1646), Časopis katol. duchovenstva 1862, s. 405 (ed. J. Jireček); in F. Dvorský: Historické doklady k záměrum Albrechta z Valdštejna (Adamovi z Valdštejna z 1634–35, Bernardu z Martinic z 1634, Jaroslavu z Martinic z 1634–36, kancléři Království českého z 1635, Kryštofu Vratislavovi z Mitrovic z 1634, pánu z Veitmile z 1635, Petru Vokovi Švihovskému z 1635; 1867); Dopisy V. hraběte S. Jaroslavovi Bořitovi hraběti z Martinic z let 1631 a 1632, Sborník historický 1883, s. 305 + Dopisy V. hraběte S. Jaroslavovi Bořitovi z Martinic z léta 1632, tamtéž 1884, s. 32, 92 + Dopisy V. hraběte S. psané Jaroslavovi Bořitovi hraběti z Martinic a jeho synovi z let 1633 a 1634, tamtéž 1885, s. 193, 283, 360 + Dopisy V. hraběte S. psané Jaroslavovi Bořitovi hraběti z Martinic a jeho synovi z roku 1635, tamtéž 1886, s. 352 (vše ed. F. Tischer); in sb. Beiträge zur Geschichte Waldsteins (synu Adamu Pavlovi z 1626, Adamovi z Valdštejna z 1634, J. Bořitovi z Martinic z 1635; 1886, ed. T. V. Bílek); F. Teplý: Proč se stal V. S. z Ch. a K. z českého bratra katolíkem? (vzáj. koresp. s otcem z 1597), Sborník Historického kroužku 1912, s. 205 a 1913, s. 25, 171 + V. S. vybízí svého bratrance Kryštofa Slavatu k návratu do církve katolické a do Čech (K. Slavatovi z 1651), tamtéž 1917, s. 65; J. Muk: V. S. o Majestátu a mírovém jednání r. 1646 (J. A. Martinicovi z 1646), Sborník Historického kroužku 1928, s. 154, 1929, s. 61 a 1930, s. 136. ■

LITERATURA: J. Pekař: Archivalia zu neueren Geschichte Österreichs (Videň 1913); K. Tříska: Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka

1407–1728. Inventář, Rejstřík (Státní okres. archiv, Třeboň 1965, strojopis). ■ J. Jireček: České spisy V. hraběte S., Slovenské noviny 1855, příl. Světozor, s. 91; A. Gindely in Der Prager Fenstersturz (1859); in sb. Apologie druhá stavův království českého... roku 1618 na ospravedlnění Čechův před Evropou (1862, s. 150, 195; ed. V. Šubert); in sb. Staré písemné památky žen a dcer českých (1869, s. 181, 264; ed. F. Dvorský); A. Gindely in Dějiny českého povstání léta 1618, 1, 2 (1870, 1878); J. Jireček: Leben des obersten Hofkanzlers von Böhmen Wilhelm Grafen S., Sitzungsberichte KBGW 1875 (i sep. 1876)+ in Rukověť 2 (1876, s. 223); an. (J. Dobias, dub.): V. S., Časopis historický 1881, s. 267 a 1882, s. 34 (nedokonč.); J. Svoboda in Katolická reformace a mariánská Družina v Království českém (1888); K. J. Černý: Desátá kniha S. Pamětí (zpráva o nález), Program c. k. reálky v Pardubicích 1892; A. Gindely in Geschichte der Gegenreformation in Böhmen (Lipsko 1894, ed. T. Tupetz); J. Salaba: S. apologie jezuitů, ČČH 1898, s. 324; J. Havránek: Tklivý důkaz úcty Mariánské z dějin českých, Časopis katol. duchovenstva 1899, s. 559; F. Tischer: O vzniku S. Pamětí (prameny a spolupracovníci), ČČM 1902, s. 306; Dopisy Karla st. ze Žerotína 1591–1610, Archiv český 27, 1904 (ed. F. Dvorský) → (část) Karel ze Žerotína: Z korespondence (1982, ed. N. Rejchrtová); in Dopisy reformační komise v Čechách z let 1627–1629 (1908, s. 123; ed. A. Podlaha); A. Rejzek in P. Bohuslav Balbín T. J. (1908); K. Krofta: Zápisky V. S. o věcech moravských z l. 1607, 1608, 1613–15, ČČH 1910, s. 44; J. Glücklich in O historických dílech Václava Budovce z let 1608–1610 a jejich poměru k S., Skálůvi a neznámému dosud diariu luterána Karla Zikmundova (1911); H. Opočenský in V. S.: Přehled náboženských dějin českých... (1912); F. Teplý: Účastenství Hradeckých na českém povstání a jak je V. S. potrestal, Sborník Historického kroužku 1918, s. 1, 140 a 1920, s. 31, 72; J. Muk: S. právní názory o hodnotě nejvyššího purkrabí a kancléře českého, Sborník věd právních a státních 1930, s. 429 (i sep.) + in Po stopách národního vědomí české šlechty pobělohorské (1931); F. Roubík: S. pokus o nezávislost české koruny na komoře dvorské z r. 1614, Sborník prací věnovaných Janu Bedřichu Novákovi k 60. narozeninám... (1932, s. 468); F. M. Bartoš: Budovec a S., ČMM 1951, s. 487; J. Polišenský: V. S. relace o jednání v příčině Knížectví opavského 1614 až 1615, SISb 1953, s. 488; M. Volf: Jaroslav Bořita z Martinic po defenestraci, Středočeský sb. historický 1972, s. 76; F. Kutnar in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví 1 (1973; upr. vyd. 1997, s. J. Markem); J. Dvorský, R. Chadraha: Votivní obraz V. S. v Telči, Umění 1990, s. 128; J. Mikulec in Pobělohorská rekatolizace v českých zemích (1992); J. Pánek: „Phasma dionysiacum“ a manýristické slavnosti na Pražském hradě roku 1617, Folia historica bohemia 1994, s. 117; in Adam mladší z Valdštejna: Deník rudolfinského dvořana (1997, ed. M. Koldin-

ská, P. Maťa); P. Maťa: Oslavy jubilejního léta 1600 v Římě a česká šlechta, Jihočeský sb. historický 66–67, 1997–98, s. 111; T. Winkelbauer: Karrieristen oder fromme Männer, P. Maťa: Šlechtic v soukolí absolutismu, oboje sb. Nový Mars moravicus (1999, s. 441 a 479); P. Maťa in Svět české aristokracie (1500–1700) (2004); M. Novotný: Jezuité a rekatolizace na Jindřichohradecku v první polovině 17. století, Studia Comeniana et historica 2006, č. 75–76, s. 163.

vpb

Slavia

Působnost 1869 – období 1. světové války

Studentský spolek, jenž své hlavní poslání shledával v prohlubování znalostí českého a slovanského písemnictví, pěstování vzájemnosti a zakládání kroužků slovanských jazyků; od konce 80. let byl blízky pokrokovému hnutí, na počátku 20. století se proměnil ve společenský klub spjatý především s realisty.

Literární a řečnický spolek S. vznikl koncem 1869 jako literární a řečnický odbor Akademického čtenářského spolku, záhy se však osamostatnil jako sdružení vyhrazené středoškolské a vysokoškolské mládeži. Zakládající výbor se 22. 11. 1869 v Nár. listech obrátil především k posluchačům vysokých škol pražských, aby rozmnožili jeho řady. Zakládající valná hromada se pak sešla 2. prosince t. r. Název S. navázala na tradici studentských spolků z roku 1848, velmi rychle rozvinula svou činnost a o svém programu 1870 informovala veřejnost v tisku. Snahou S. bylo napomáhat rozvoji národní literatury, přispívat k poznávání slovanských národů včetně studia jejich jazyků, pěstovat slovanskou vzájemnost a zvláště se Slováky utužovat bratrské svazky. K tomu sloužily přednášky, literární večery a akademie, koncerty, výlety na památná místa, kursy slovanských jazyků (k nim vznikaly i doprovodné texty Slované čtení). Tato širší zájmu si vynutila zřízení několika odborů v čase se proměňujících a členěných hlavně podle jednotlivých slovanských zemí; na začátku mezi nimi vůdčí postavení zaujala tzv. pohádková komise organizující širokou veřejnou národopisnou činnost. Členy S. byli spolu s Čechy Slováci, Srbové, Chorvati, Bulhaři a Poláci, 1878 měla 166 členů, knihovna přes 800 svazků. Kvantitativním rozmachem prošla S. kolem

1889, v době, kdy se po zákazu Akademického čtenářského spolku stala jediným centrálním orgánem veškeré studující mládeže; 1891 měla např. vedle členů zakládajících, čestných a přispívajících 1301 členů činných a 1892 vlastnila 4254 děl o 5670 svazcích. Tehdy také vznikla čítárna slovanských časopisů včetně lužickosrbských. Do spolkové knihovny věnovali své knihy S. Čech, T. G. Masaryk, F. Schulz, K. Světlá, S. silovala, aby získala jmění a knihovnu Akademického čtenářského spolku. 1891 Společnost vlasteneckých dam (E. Krásnohorská, T. Nováková, S. Podlipská, K. Světlá aj.) věnovala S. prapor, který byl slavnostně předán za účasti francouzských i slovanských akademiků (matkou praporu se stala K. Světlá). Tehdy spolek také zakoupil knihovnu J. Nerudy a vyhradil jí samostatnou síň. Podílel se na organizaci ženské jubilejní výstavy, sokolský slet se stal příležitostí k manifestacím přátelství se slovanskými hosty, americkými Čechy i francouzskými gymnasty (při této příležitosti promluvil J. Guth-Jarkovský přednášku o francouzské atletice). Nebývalý rozmach měl však i svůj rub; dosavadní programovou orientaci na slovanskou kulturu a literaturu začaly nahrazovat společenské akce, plesy a výlety. Stále se zmenšující rozsah přednášek mířil k obecnějším neliterárním tématům (např. A. Rašín o trestu smrti, F. Drtina o studentském životě v Oxfordu, A. Hajn o vzdělávání), a to často v rámci odpoledních čajových setkání. O proměně spolku svědčí podoba jeho 6 odborů z 1893: tamburášský, cyklistický, šermířský, šachový, dramatický (vznikl 1892 a inscenoval dvě představení: 1892 Ibsenovy Opyry společnosti, 1893 Bozděchova Barona Goertze) a kondiční. K 25. výročí Akademického čtenářského spolku vznikl i Jubilejní fond ku podporování nemajetných studentů, jenž po zákazu spolku přešel na S., ale nemohl tu plně rozvinout svou činnost, protože 1894 v rámci mimořádného stavu a procesu s Omladinou byla S. rozpuštěna a svou činnost obnovila až 1896. Prvním předsedou S. byl S. Heller a po něm mj. následovali J. Mikš, J. Kálal, J. K. Jireček, L. Čech, F. Bílý, J. Teige, F. Pover, J. V. Bohuslav, L. Škorpil, F. Kvapil, L. Dolanský, J. Polívka, K. Štěpánek, J. Hudec, A. Dutka, K. S. Sokol, A. Rašín, po obnovení činnosti 1896 pak V. Hrbek a J. Preiss, 1870 byl ve funkci předsedy i Chorvat R. Stiglic. Jak se během 90. let diferencovala česká politická scéna a vznikaly

nové strany, stále výrazněji do S. pronikaly i vlivy politické. Nejprve vznikalo napětí mezi konzervativci různé orientace a radikálními studenty, později spory mezi nacionalisticky a socialisticky orientovanými členy, které vrcholily především při volbách výboru a neutuchly ani po obnově S. 1896. Vůdčí osobnosti zpravidla odcházely do politických stran. Postupně docházelo k rozkladu spolku, když se ztrácel jeho všestudentský charakter a s ním také jeho společenský význam. Nakonec 1904 názvu S. použilo několik vysokoškolských učitelů, spisovatelů a publicistů (převážně stoupenců T. G. Masaryka) pro označení diskusního klubu, jenž pořádal výstavy (1906 o K. Havlíčkovi Borovském), recitační večery (např. 1907 z nových rukopisů V. Dyka, J. Mahena, M. Majerové a A. Sovy), večery k životním jubileím (např. 1914 o J. S. Macharovi) a zejména přednášky (1909 přednáškový cyklus). V předsednictví se vystřídali univerzitní profesori F. Drtina, J. Gruber, B. Foustka. V poslední fázi před světovou válkou členskou základnu ovládli realisté (pokroková strana).

V začátcích S. značnou aktivitou oplývala pohádková komise. V průběhu 70. let se obracela k širší veřejnosti s výzvami ke sběru projevů lidové slovesnosti; vydala k tomu i pokyny: 1870 *Navedení ke sbírání pohádek, pověstí, písní a říkadel, pak obyčejů všeobecných a zejména právních mezi lidem českým* podepsané V. Šrutem a J. Nejedlým a 1879 (anonymně) *Navedení pro sběratele*, na němž měl výrazně spolupracovat J. Gebauer a které obsahovalo i pravidla zapisování zdůrazňující zejména zachování veškerých dialektových odchylek. Jako sběratelé se osvědčili i Gebauerovi žáci, budoucí literární historici a lingvisti (J. Máchal, J. Vlček, J. Zubatý), novinář J. Herben, pedagog J. F. Hruška a studenti bohosloví z pražského semináře (T. Škrdl se stal 1879 předsedou komise), jejichž odchod z komise na začátku školního roku 1879/80 (na základě zákazu veřejné činnosti studentů teologie vydaného ředitelem semináře) silně ochromil její chod. První výsledky sběru vyšly 1873–74 ve čtyřech sešitech jako *Národní pohádky, písně, hry a obyčeje*; následovaly *Národní písně* (1877) sebrané z projevů, jež neobsáhly předcházející Erbenovy sbírky, dále *Národní pohádky a pověsti* (1878), *Koledy vánoční* (1879), *Dětský věk a české i moravské písně* (1879) a *Pohádky a pověsti našeho lidu* (1882). Výsledkem rozší-

ření sběru i na Slovensko se stal soubor *Písně slovenské* (1879), čímž S. zároveň reagovala na zákaz činnosti Matice slovenské (1875). Vedle těchto sběratelských svazků vyšel 1874 k jubileu J. Jungmanna soubor *Kytice z národních písní slovanských* (ještě 1984 uspořádal K. Dvořák výbor *Pohádky a pověsti našeho lidu z národopisného sběru akademického spolku Slavia*). Národopisná tematika se objevila i v přednáškách J. Dunovského, J. Herbena, J. Hrubého, J. Hudce, J. Jakubce, J. K. Jirečka, E. Kováře, J. Máchala, J. Polívky, A. Ritschela, Č. Zíbrta. Mimo pohádkovou komisi S. uspořádala 1881 almanach *Slavia. Almanach ve prospěch Slovanů záhřebských* určený postiženým zemětřesením, 1886 *Slovanský sborník prací českých a jihoslovanských spisovatelů* ve prospěch dramatického družstva v Lublani. Od 1881 se spolek staral o vydávání *Sborníku slovanského statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního a společenského života* (Slovanský sborník) a jeho řízením pověřil E. Jelínka. V době zákazu Akademického čtenářského spolku od něj převzal pokračování *Kalendáře českého studentstva* na léta 1891–94. Hlavně v průběhu prvního dvacetiletí existence spolek pěstoval intenzivní přednáškovou činnost. V jejím rámci se česká literatura ocitla ve středu pozornosti sledováním beletristických novinek (včetně četby ukázek z nich) a formou vzpomínkových večerů a akademií. J. Vrchlický promluvil 1874 na večeru věnovaném úmrtí V. Háčka a o rok později na akademii, při níž byly v několika jazycích čteny verše věnované básníkovi. Podobně na akademii se vzpomínalo 1875 na J. Pflagra Moravského, 1880 J. Kollára, desetiletí S. se oslavilo zvláštním zasedáním s projevem J. Baráka (do proslovu O. Mokrého podle dobového tisku cenzura zasáhla tak, že nemohl být vůbec čten), 1892 na večeru J. A. Komenského promluvil T. G. Masaryk. V dalších přednáškách témata z české literatury rozebírali zejména F. Bílý, J. Braniš, L. Čech, L. Dolanský, B. Frida, J. Haasz, K. Havlíček, F. L. Hovorka, J. Hudec, F. Chalupa, J. Kálal, A. Nevšímal, P. Podlipský, F. Pover, F. J. Rypáček, O. V. Seykora, L. Tesáří, F. Ulrich, J. Vrchlický, F. V. Vykoukal. Stálou pozornost věnovala S. dění na Slovensku; ustavila např. 1874 komisi pro nákup slovenských knih. O literatuře i společenských poměrech referovali H. Babička, J. Hásek, J. Kubín, J. L. Píć, R. Pokorný, J. Vlček, ze Slováků pak P. So-

cháň. Na slovenském večeru 1881 byli přítomni i hosté ze Slovenska P. Mudroň a A. Pietor. Život ostatních slovanských národů a jejich literaturu připomínaly četné slovanské večery, řadě spisovatelů patřily i samostatné akademie a rozpravy: 1874 vzpomněla A. Mickiewicz E. Krásnohorská, 1875 T. Ševčenka J. Vrchlický, 1882 A. Šenou J. Hudec, 1885 na večeru F. M. Dostojevského vedle vystoupení F. Povera provedl F. Vojtíšek srovnání Zločinu a trestu s Hugovými Bídňky, 1886 na večeru B. Zaleského promluvil R. Pokorný, 1887 J. I. Kraszewského pojednal T. V. Jedlička. O poměrech v Rusku, jeho literatuře a kultuře dále referovali zejména J. Hrubý, H. Mejsnar, J. Mikš, P. Papáček, J. Polívka, F. Prokeš, J. Škábala, L. Škorpil, K. Štěpánek, o dění v Polsku především F. Bartoš, J. V. Bohuslav, C. L. Frič, F. L. Hovorka, F. Chalupa, E. Jelínek, A. Kosina, F. Kvapil, F. Pover, R. Urbánek, v Bulharsku F. Tajrych a J. Wenzl, z jihoslovanských literatur promlouvali o slovinské J. Lego, srbské J. Wenzl, chorvatské J. Hudec a J. Kouble, J. Hudec též o černohorské, o Litvě J. Zubatý. S. se 1873 stala členem Matice lužickosrbské a o lužickosrbské literatuře referovali K. Havlíček, F. Hirsch, F. Pover a F. Tajrych. Slovanským veršem se dlouhodobě zabýval O. G. Paroubek. K. S. Sokol (jakožto starosta S.) navrhl 1891, aby byly v zájmu všestranné orientace studentů založeny i odbory německý a francouzský (kde např. 1892 četl J. Třebický ze svého překladu Zolova *Germinál*). Ještě 1877 vznikl z iniciativy L. Čecha odbor pro pěstování nauk filozofických, již 1876 však připomněl J. Durdík sté výročí narození J. F. Herbarta, později filozofickou tematiku ve S. obstarávali T. G. Masaryk a J. Teige (o I. J. Hanušovi), jenž též přednášel o české historii a slovanském národopisu, o estetických otázkách vedle Durdíka hovořil i O. Hostinský.

LITERATURA: ● ref. S.: Kalendář čes. studentstva na léta 1870/71, s. 78, 1871/72, s. 78, 1883/84, s. 113; an., Pokrok 9. 5. 1871, 22. 5. a 9. 11. 1872, 26. 1. 1873; an., Koleda 1878, s. 20 ● Výr. zpráva S. za rok 1871/72 – ... 1892/93; K. V. Dvořák: Pohádková komise, Lit. listy 1885, s. 190 a pokr.; A. P. Veselý in Omladina a pokrokové hnutí (1902, s. 22); E. Chalupný: Společenské mravy společenského klubu S., NL 12. 4. 1911; R. Wolf in České studentstvo v době prvního třicetiletí české univerzity (1912, s. 56); K. S. Sokol in sb. Na paměť K. Stan. Sokola (1932, s. 67 a 72); H. Jelínek in Zahučaly lesy (1947, s. 137 a 336); F. Červinka in Boje a směry českého studentstva na sklonku

minulého a počátku našeho století (1962, s. 138 a zejména 194); S. Brouček: K některým podmínkám rozvoje českého národopisu v osmdesátých a na počátku devadesátých let 19. století, ČL 1977, s. 197; Z. Urban: Česká národopisná Navedení ze 70. let 19. století a jejich význam, ČL 1979, s. 142; K. Dvořák: Akademický spolek S. v dějinách české folkloristiky, in Pohádky a pověsti našeho lidu z národopisného sběru akademického spolku S. (1984).

vf

Bedřich Slavík

* 18. 5. 1911 *Olomouc*

† 28. 8. 1979 *Praha*

Literární historik a kritik zabývající se hlavně regionální literaturou Moravy a Slezska, též autor spisu o počátcích národního obrození; editor.

Po absolvování gymnázia ve Znojmě (mat. 1929) studoval střídavě v Praze a Brně na filoz. fakultách češtinu a němčinu (doktorát získal 1935 na pražské fakultě prací *Hanácké písemnictví*). 1933–48 byl středoškolským profesorem v Praze (na sklonku války byl ze školských služeb na několik měsíců propuštěn); působil rovněž jako externí redaktor nakladatelství J. Lukasík. 1948–53 byl redaktorem deníku Lid. demokracie, 1953–57 tiskovým tajemníkem ministerstva místního hospodářství. 1958–59 pracoval jako pomocný dělník v nár. podniku Stavby silnic a železnic, 1960–61 jako knihovník Státního muzea českosl. tělesné výchovy. 1962–72 byl literárním lektorem agentury Dilia v Praze. Po odchodu do důchodu se cele věnoval literární historii. Ve 2. polovině 30. let se angažoval v činnosti literární skupiny Aktivisté. Po válce byl nedlouho členem Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj.

V literárněhistorické práci byl S. výrazně ovlivněn svým univerzitním učitelem M. Hýskem, na jehož práci Literární Morava v letech 1849–1885 navazoval. Proto se od počátku zaměřil na objevování a literárněhistorické zkoumání písemnictví na Moravě a ve Slezsku, kde se soustředil zejména na regionální literaturu Hané, moravského Valašska, Slovácka a Slezska; z těchto oblastí shromáždil rozsáhlý biograficko-bibliografický materiál, jenž se stal základem a podstatnou součástí jeho monografií (*Hanácké písemnictví*, *Písemnictví na moravském Valašsku*) a přehledových příru-

ček. Regionalistickou problematikou se také zabýval v teoretických úvahách (*Regionalismus a literatura*, *Lidová literatura*): zkoumal hranice mezi tzv. vysokým uměním a lidovým uměním z určitého regionu, v němž viděl přirozenou protiváhu vůči kultuře urbánní i stálý zdroj mravních hodnot. Výsledky svých materiálových výzkumů uložil do množství monografických studií a profilů nejrůznějších literárních osobností (K. H. Hilar, Č. Kramoliš, O. Přikryl, J. Vyhliďal aj.). V S. pracích, metodologicky zřetelně ovlivněných pozitivismem, má převahu informativní popis a životopisná dokumentace nad hodnotícím výkladem a hlubší charakteristikou osobnosti; jejich literárněhistorická a interpretační rovina je často podřízena hlediskům regionalistickým a kulturněhistorickým, méně už je zde přihlíženo k vývojově estetickým hodnotám literárního procesu. Také ve své nejrozsáhlejší práci *Od Dobnera k Dobrovskému*, zaměřené k celonárodní literární a kulturní historii, zůstal S. věren svým pozitivistickým východiskům; shromáždil značné množství poznatků o počátcích českého národního obrození v 18. století a o působení Dobrovského předchůdců (F. M. Pelcl, F. F. Procházka, K. J. Seibt, K. R. Ungar, M. A. Voigt aj.). Jako literární kritik se věnoval výhradně české literatuře, jejíž vývoj komentoval v nesčetných recenzích, glosách a osobnostně vzpomínkových medailonech (mj. soustavně v denících Lid. noviny a Lid. demokracie). Zaměření S. ediční činnosti namnoze opět určoval zájem o regionální literární i folklorní tvorbu.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Mirko Rudiš; bs, bs., Bs, -bs, -bs-, (bs), b. s., B. S., s., S. ■ PŘÍSPĚVKY in: Akord (1930); Aktivisté; alm. Aktivisté (1936); Archa (Olomouc 1930–37; 1932 Vrchlický v kritice let devadesátých 1892–1898, i sep.; 1934 Vilém Bitnar jako spolupracovník a redaktor Archy, i sep.; 1935 Vilém Bitnar spolupracovníkem Našince, i sep.; 1937 Z korespondence Jana Vyhliďala, i sep.); Bibliofil (Brno); Brázda; Časopis Matice moravské; Časopis pro moderní filologii (1931); Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1939, Mládí básníka F. S. Procházky, i sep.); Čes. bibliofil (1939); Čteme (1943); alm. Čtvrt století Mor. kola spisovatelů (Brno 1937); Dělnické listy; Elán (1936); sb. Horácko (Vel. Meziříčí 1938, Z literatury Velkomoravské, i sep.); roč. Chudým dětem (Brno 1940–41, 1947, s tit. Ženy na Moravě, Z doby Boženy Němcové, Eliška Krásnohorská); sb. Josef František Karas (1941); alm. Klas (Prostějov 1947); Klas

(1939); Knižní kultura (1964); Kolo (Brno 1939–40); sb. Královny, kněžny a velké ženy české (1940); sb. Kravaňsko (Nový Jičín 1936); Kulturní zprávy městského a okresního osvětového sboru (Prostějov 1939); Lid. demokracie (1948–76); Lid. noviny (1934–43); Listy filologické; Lit. noviny (1936, 1940–41); Luhačovský salon (1939); Lumír (1934–36, 1939; 1935 Počátky básnické činnosti Jana Opolského, i sep.); Marginálie (1938, Šalda a písemnictví regionální, i sep.); sb. Morava Arnu Novákovu (1941); Mor. jih (Znojmo); Nár. politika; Nár. práce; Naše rodina (1973); Naše Valašsko, pokr. Valašsko (Vsetín, Brno); Nová Praha (1968–69); Nové knihy (1969, 1971); Obnova (1940); sb. Od Horácka k Podyjí (Znojmo 1937, Jan Herben a jižní Morava, i sep.); sb. 80 let F. X. Svobody (1940); Osvěta (1944–45); Panoráma (1940); Pestrý týden (1943); sb. Podyjí (Znojmo 1958); Práce (1962); Rozhledy (1934–35); Rozpravy Aventina (1931–34); Sborník Družiny literární a umělecké k padesátým narozeninám P. E. Masáka (Olomouc 1933, Emanuel Masák jako kritik a lit. dějepisec čes. písemnictví, 1934 i sep.); sb. Severní Morava (Šumperk 1978–79, 1982); Slezský sborník, příl. Slezská tvorba (Opava 1949); Stan (Břeclav 1930); Středisko (Brno 1931–32); Střední škola (1935); Studentský časopis (1927–33); Svět (1944); Tak (1937–38); Učitelské noviny (1959); Valašsko (Brno 1958); Venkov (1936, 1939–41); Věstník Matice opavské (1934, Jan Vyhliďal, 1935 i sep.); Vlast; Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín (1976); sb. Vysočina 1 (1946); Vyšehrad (1945); sb. Záhořská kronika (Dolní Újezd u Lipníku n. Bečvou 1941); Západomor. kulturní revue (Znojmo 1937–38); Zeměd. noviny; Znojensko; Zvon (1936–41); Živá tvorba (1942–44). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Ondřej Přikryl (studie, 1932); Jiří Wolker a Svatý Kopeček (studie, 1935, bibliof.); Básnické dílo Emanuela Lešehrada (studie, 1936); Čeněk Kramoliš (studie, 1936); K. H. Hilar literát (studie, 1936); Regionalismus a literatura (studie, 1937); Písemnictví na Litovelsku (1937); K. H. Hilar intimní (studie, 1938); Za rodný kraj. K šedesátinám Jakuba Demla (stati, 1938); Václav Štech a Slaný (studie, 1939); Hanácké písemnictví (monografie, 1940); Jaroslav Maria (studie, 1940); Písmáci selského lidu (studie, 1940); Lidová literatura (studie, 1940); Kořeny (soubor statí, 1944); Písemnictví na moravském Valašsku (monografie, 1947); Důvěrný pohled na Viléma Mrštíka (studie, 1971); U Suchardů. Příspěvek k poznání doby, rodu, života a díla Vojty Suchardy (monografie, 1973); Od Dobnera k Dobrovskému (monografie, 1975). ■ REDIGOVAL *knižnice*: Lidová četba (1940–41), Z domova a světa (1940–42, s A. Skoumalem), Zralé klasy (1941–48). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: O. Buchar: Largo. Básně z pozůstalosti (1936); Z díla Alše Balčárka (1937); Antoš Dohnal (L. J. Hansmann); Hanácké povídky (1940); A. Novák: Jaro v Čechách (1940); J. H. Gallaš: Romantické povídky (1941); Krásná a milostivá (ant. literatury z Hané, 1941);

Srdce a doba. Listy českých žen (1942); Padesátka Lid. novin (1943, šifra bs); V dobrým sme se zešli (ant. moravského humoru, 1944); J. F. Karas: Ondra Foltýn (1946); Thomáše Jordána z Klauzburku Kníha o vodách hojitedlných neb teplícech moravských (1948); O. Bystřina: Hanácká legenda (1948); Starodávne cesty do světa (adaptace starých čes. cestopisů pro ml., 1964, s J. Koptou); F. Skácelík: Krásná setkání (1970); F. Horečka: Třinožka s vavřínem (1973). ■

LITERATURA: ● ref. Ondřej Příkryl: A. N. (Novák), LidN 27. 11. 1932; L. Pál. (Páleníček), Středisko 3, 1932/33, s. 100; M. (E. Masák), Archa 1933, s. 70 ●; V. Brtník: ref. Vrchlický v kritice let devadesátých, Venkov 9. 3. 1933; ● ref. Jiří Wolker a Svätý Kopeček: M. (E. Masák), Archa 1935, s. 188; B. V. (Václavek), Index 1935, s. 56; AMP. (A. M. Píša), PL 20. 11. 1935; V. H. (Z. Kalista), Lumír 62, 1935/36, s. 238 ●; A. N. (Novák): ref. Jan Vyhřidal, LidN 11. 11. 1935; M. (E. Masák): ref. Počátky básnické činnosti Jana Opolského, Archa 1936, s. 44; ● ref. Básnické dílo Emanuela Lešehrada: B. V. (Václavek), Index 1936, s. 104; V. Knapp, LitN 9, 1936/37, č. 6 ●; ● ref. Čeněk Kramoliš: Dč. (K. Doskočil), Rozhledy 1936, s. 268; drb. (J. Borecký), Zvon 37, 1936/37, s. 138; M. (E. Masák), Archa 1937, s. 45 (i ref. K. H. Hilar literát) ●; ● ref. K. H. Hilar literát: J. V. S. (Sedlák), Venkov 14. 11. 1936; -och- (F. S. Procházka), Zvon 37, 1936/37, s. 155; A. N. (Novák), LidN 23. 5. 1937 (i ref. Básnické dílo Emanuela Lešehrada a Čeněk Kramoliš) ●; J. V. S. (Sedlák): ref. Regionalismus a literatura, Venkov 5. 11. 1937; M. (E. Masák): ref. F. X. Šalda a písemnictví regionální a Z literatury Velkomeziříčska, Archa 1938, s. 289; A. N. (Novák): ref. Václav Štech a Slaný, LidN 14. 7. 1939; kp. (K. Polák), ref. Písmáci selského lidu, Nár. práce 5. 6. 1940; ● ref. Hanácké písemnictví: K. P. (Polák), Nár. práce 3. 11. 1940; J. Hch. (J. Heidenreich-Dolanský), LidN 13. 1. 1941; J. Hertl, Řád 1941, s. 52 ●; kp. (K. Polák): ref. ed. Krásná a milostivá, Nár. práce 20. 7. 1941 + ref. Kořeny, Nár. práce 1. 10. 1944; V. T. (Tichý): ref. ed. V dobrým sme se zešli, Nár. práce 6. 2. 1945; ● ref. Písemnictví na moravském Valašsku: K. P. (Polák), PL 27. 6. 1948; J. Hrušeš, Slovesná věda 2, 1948/49, s. 33; O. Králík, ČMM 1950, s. 204 ●; F. Svejkovský: ref. ed. Starodávne cesty do světa, LitN 1965, č. 17; Sp. (J. Spáčil): Šedesát let literárního historika Moravy dr. B. S., Zpravodaj města Kroměříže 1971, s. 117; Z. Bár: Život a význam díla B. S., in B. S.: Důvěrný pohled na V. Mrštíka (1971); E. Macek: ref. ed. F. Skácelík: Krásná setkání, ČLit 1972, s. 282; ● ref. Od Dobnera k Dobrovskému: V. Vodák (M. Vacík), LD 6. 12. 1975; D. Jeřábek, ČLit 1976, s. 188; P. Bělina, ČsČH 1977, s. 293; M. Kaňák, Čes. zápas 1976, č. 6; Z. Medek, Kostnické jiskry 1976, č. 7; J. Skutil, VVM 1976, s. 246 ●; ● nekrology: V. Nezbeda, sb. Severní Morava 1979, s. 72; Z. Bár, Štafeta 1980, č. 2 ●.

jm

Jindřich Maria Slavík

* 8. 6. 1907 *Jablunkov*

† 2. 9. 1987 *Olomouc*

Básník a prozaik katolické duchovní orientace, literární, hudební a kulturní publicista, vydavatel, bibliofil; hudební skladatel.

VI. jm. Stanislav Vrbík, takto se podepisoval jako hudební skladatel a publicista, vydavatel a bibliofil; literární tvorbu a kritiku podepisoval Jindřich (J.) Maria (M.) Slavík. – Středoškolská studia zahájil ve Vyškově, pokračoval na reálném gymnáziu v Olomouci, maturitu složil 1930 na gymnáziu v Litovli. Od 1924 byl varhaníkem a sbormistrem v kostele u Panny Marie Sněžné v Olomouci, od 1928 domským varhaníkem při olomoucké katedrále sv. Václava. Studoval hudební kompozici u A. Petzolda a J. Kvapila. Mnohá svá hudební díla, převážně církevní skladby, vydával tiskem, nejvíce ve 30. letech. Od 1930 byl redaktorem nakladatelství Č. Berana v Olomouci, od 1936 též lektorem nakladatelství Společenské podniky v Přerově. 1942–61 působil jako kapelník orchestru městského divadla (později Divadlo O. Stibora) v Olomouci. Zejména ve 30. letech se mnohostranně angažoval v kulturním životě. Od 1931 byl členem sdružení katolických umělců Družina literární a umělecká, na jejíž činnosti se podílel prací organizační, vydavatelskou a uměleckou. Jako kulturní referent soustavně spolupracoval 1930–37 s olomouckým deníkem Našinec, svoje literární a hudební referáty zveřejňoval i v dalších časopisech. Byl činný v bibliofilských spolcích, k jejichž setkáním vydával příležitostné tisky, zpravidla vlastní tvorbu; několik knížek sám graficky upravil. Působil i jako soukromý nakladatel, vedle vlastních titulů vydal: E. A. Poe: The Raven. Havran (1930, přel. O. F. Babler) a Filozofie básnické skladby (1932, přel. A. Skoumal), O. F. Babler: Jak jsem překládal Havrana (1931), T. Vodička: České překlady Havrana (1931), Dva dopisy S. Čecha učitele Ignáci Jandovi (1931, ed. L. Páleníček), A. Čáp: Člověk a krása (1937, 2. vyd.).

S. tvorbu vyznačovalo úsilí o zduchovnění života, jež nacházelo oporu v náboženské víře a hudební kultuře. Jeho idealisticky založená poezie je námětově různorodá a formálně nesořodá (např. milostné básně oslavného rázu a archaického slovníku v *Pohádce* či verše s ka-

zatskou dikcí a schematickými protipóly duchovna a přizemnosti ve sbírce *Nad propastí*). Cyklus sedmi básní na hudební motivy *Melodie soumraku* se pokouší literární paralelou postihnout odlišný styl a ideové pojetí děl slavných skladatelů (J. S. Bach, L. van Beethoven, F. Chopin aj.). Ve válečné sbírce *Hlasy z temnot* S. vyjádřil chmurné dobové nálady a úzkosti, jimž vzdoruje estétskými evokacemi hudby a obrazy naděje upínajícími se k Bohu. Poplatnost starší literární manýře a nedostatek imaginace, zato přemíra spirituálnosti a vroucí víry se projeví i v S. básních v próze (*Zrození lásky, Touhy duší*) a poznamenaly i jeho pokusy o drama (*Tři hry*), které zůstaly u jednoduchých evangelijních výjevů, omezených na statické líčení bez dramatické zápletky. S. prozaické práce zahrnují drobné útvary, povídky a romány s příběhy citových a duchovních (zpravidla tvůrčích) zápasů a smíření. Náladové črty, zachycující subtilní vize, bolestné touhy či pokorná spočinutí, se pohybují na pomezí snu a skutečnosti a charakterizuje je bohatě rozváděná, slovně přetřísaná symbolika (*Hra světla a stínů, Stříbrný most*). Vznešené inspirace a pateticky traktovaná podobenství našly jistou rovnováhu s námětem v legendárních látkách (*Legenda o neznámém světi, Poutník touhy, Gotické sny*). Realita života krystalizovala autorovi opakovaně v motivech idealizujících a moralizujících (návrat zoufalých k životu, záchrana ženy v rodinném štěstí, zvláště při narození dítěte, láska a víra jako útočiště trpících, spásný vliv zjevení aj.). Pozitivně se v těchto prózách projevila S. znalost moravského prostředí i s občasnými sociálními akcenty, nicméně převážily lyrický popis, psychologicky nahodilé rozvíjení i řešení děje a především nepřilíš myšlenkově komplikovaná, o to senzitivnější religiozita. S. si tak zúžil možnosti románové stavby i ve svém jediném vydaném románu *Kajčnice* (psaném deset let před vydáním a zprvu zamýšleném jako začátek románového cyklu), příběhu venkovského učitele a jeho ženy. Hojně čerpal náměty také z hudebního, zejména skladatelského života (*Akordy života, Laudate Dominum*); při úporném sledování souvislosti životního řádu a hudebních zákonitostí vycházela však životní mnohostrannost zkrátka. – V rukopisu údajně zůstaly romány *Kouzelné království* (1937), *Přístav*, *V rukou osudu*, *Žena*, *Krev země*, prózy *Setkání* (1945–46), básně *Písně hvězdných*

nocí (1943–45) a drama *Spravedlnost*. Sborník nakladatelství a tiskárny Společenské podniky v Přerově s tit. *Velmistr řádu otce Guttenberga* (1936, red. S.) patrně zůstal nevydán. Nejistěny zůstaly též novoroční tisky uvedené v nakladatelském soupisu: *Na rozhraní* (1933), *Vyznání* (1935), *Poselství míru* (1936) a *Malý interview* (1938).

PSEUDONYM, ŠIFRY: A. V. Hron (Pozor); J. M. S., jms, -jms, St. V., S. V., VS, V. S. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: sb. ... a na zemi pokoj lidem dobré vůle (Olomouc 1935); Archa (Olomouc 1931–41); Cyril; Českosl. varhaník; Jitro; Lid. noviny (1941); Moravskoslezský deník (Mor. Ostrava); Našinec (Olomouc 1930–37); alm. Poselství (Olomouc 1938); sb. Pozdravení (Olomouc 1938); Pozor (Olomouc 1937, Staré pověsti moravské, pseud. A. V. Hron); Právo (Přerov, Brno, i příl. Nový národ); Přehled; Středisko (Brno 1931). ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie*: Pohádka (BB 1930); Zrození lásky (PP 1930); Ve stínu katedrály (P 1931; 1934 in *Gotické sny*); Hra světla a stínů (PP 1931); Touhy duší (PP 1931); Útočiště (P 1931); Legenda o neznámém světi (P 1931; 1934 in *Gotické sny*); Poutník touhy (P 1932; 1934 in *Gotické sny*); Tři hry (1934, obs. dramatické scény: Svatá noc, Život, Vítězství světla nad stíny); *Gotické sny* (PP 1934); *Akordy života* (PP 1935); *Laudate Dominum* (P 1937, novoroční tisk); *Nad propastí* (BB 1937); *Kajčnice* (R 1937); *Melodie soumraku* (BB 1938; 1940 in *Hlasy z temnot*); *Stříbrný most* (PP 1939); *Hlasy z temnot* (BB 1940). ■ **REDIGOVAL časopis**: Archa (1939–40, s F. Dohnalem, E. Masákem, O. Svozilem; 1941 a 1945–47, s J. M. Svobodou a O. Svozilem); *sborníky*: ... a na zemi pokoj lidem dobré vůle (1935), *Pozdravení* (1938, stati, vzpomínky a pozdravy k padesátinám F. Večeři-Střížovského), *Poselství* (1938, s O. Svozilem, k 25. výr. *Družiny literární a umělecké*), *Pět mailonků* (1941, drobná grafika); *knížnici*: Plamen (1931–37). ■

LITERATURA: rh (R. Habřina): ref. *Zrození lásky*, *Středisko* 1, 1930/31, č. 7–8; A. Gajdoš in *Tři hry* (1934); V. Havlín in *Gotické sny* (1934); j. t. (J. Tauffer): ref. *Gotické sny, Tři hry*, *Index* 1935, s. 34; ● ref. *Akordy života*: B. Slavík, *LidN* 21. 10. 1935, J. O. (Ošmera), *Čin* 1935, s. 382 ●; ● ref. *Nad propastí*: O. Králík, *LUK* 1937, s. 289; S. Vlček, *Rozhledy* 1937, s. 154; O. Svozil, *Archa* 1937, s. 141 ●; O. Svozil, S. Vrbík: *Index členů DLU*, alm. *Poselství* (1938, s. 380); ● ref. *Kajčnice*: M. (E. Masák), *Archa* 1938, s. 41; Čch. (K. A. Čcheidze), *Venkov* 20. 4. 1938; B. Slavík, *LidN* 9. 1. 1939 ●; ● ref. *Melodie soumraku*: F. Dohnal, *Archa* 1939, s. 92; B. Slavík, *LidN* 25. 9. 1939 ●; ● ref. *Stříbrný most*: V. Bitnar, *Archa* 1939, s. 276; B. Slavík, *LidN* 25. 3. 1940 ●; B. Slavík: *Literární poselství moravských katolíků*, *LidN* 8. 5. 1939; I. Bauše: ref. *Hlasy z temnot*, *Archa* 1940, s. 217; B. Vybíral in *Beletristický přínos olomouckého kraje* (1940, s. 12);

(sjl).: Osmdesátiny kulturního pracovníka, LD 6. 6. 1987; F. Všeticka in Olomouc literární (2002, s. 183); B. Kolář: Pod pseudonymem J. M. S. psal Stanislav Vrbík, sb. Z paměti literární Olomouce 2 (2006).

jip

Slezský sborník viz Věstník Matice opavské

Jiří Slota

* 24. 3. 1819 *Rajec* u Žiliny (Slovensko)

† 3. 10. 1882 *Leopoldov* u Trnavy (Slovensko)

Básník, publicista a překladatel, národní buditel.

Psal se též Slotta a Slota Rajecký, křestní jm. užíval v různých podobách: Juraj, Jiřík, Jurka, Jurko, Ďord (Cyrill a Method), i ve zkratce G. – Byl desátým dítětem v rodině rolníka, jenž krátce po synově narození tragicky zahynul. Matka zemřela 1831 při tyfové epidemii a s ní i většina S. sourozenců. Po její smrti se o děti staral otčím, kuchař a hostinský, za něhož se matka znovu vdala. Základní vzdělání S. získal na dvoutřídní škole v rodišti (1825–29), kde na něj měl rozhodující vliv místní varhaník, který ho seznámil s českými knihami a učil ho zpěvu a hře na housle; 1829–30 S. navštěvoval františkánské gymnázium v Žilině, pak přestoupil do benediktinského gymnázia v Bratislavě (1830–31). Po matčině smrti studia na čas přerušil a učil se v Pešti sazečem. Několik měsíců se živil jako domácí učitel a pak za podpory otčímova strýce, právníka Š. Durjana, penzionovaného univerzitního učitele, se vrátil ke studiu a 1833–35 navštěvoval františkánské gymnázium v Gyöngyösi, 1835–36 opět v Žilině, 1836–37 u kapucínů ve Vídni a tzv. filozofii dokončil (1838) opět v Bratislavě. 1838–42 studoval sociologii v semináři v Brně, kde se národně uvědomil v kroužku slovansky orientovaných kleriků a stal se členem Matice české. Po vysvěcení (1842) byl dva roky kaplanem v Moutnicích u Brna, 1844–51 v Šaraticích u Brna (zde načas administrátorem). 1852 složil v Praze státní zkoušky z české řeči a literatury (examinátor F. L. Čelakovský) a byl ustanoven suplentem (1852–56), pak řádným profesorem (1856–61) československého jazyka, latiny a náboženství na katolickém gymnáziu v Banské Bystrici, o jehož poslovanštění se

významnou měrou zasloužil a při němž založil i hudební školu. 1850 pak spoluzakládal vydavatelství moravských kněží Dědictví Cyrila a Metoděje; 1853–61 byl zároveň kazatelem v hlavním banskobystrickém kostele. 1861 se ze zdravotních důvodů vzdal učitelské praxe a do 1870 působil jako farář v německé osadě Tužina u Nitry, 1867–70 zároveň jako školní dozorce okresu Bojnice. 1870–78 byl správcem Spolku sv. Vojtěcha, jehož byl spoluzakladatelem a na jehož půdě rozvíjel národně buditelskou práci, a byl redaktorem katolických periodik v Trnavě. Od 1878 působil jako farář v Dolních (Pustých) Voděradech, pak jako děkan v Drahovicích a zároveň jako školní dozorce direktu Velké Kostolany. Ve všech svých působistích vykonával intenzivní lidovýchovnou a osvětovou činnost. Patřil k nejbližším spolupracovníkům (spolu s M. Chrástkem) národního kulturního činitele, církevního hodnostáře Š. Moyzesa, kterému věnoval i některá svá díla. Jako spoluzakladatel a člen výboru (odbor pro beletrii) Matice slovenské se s J. M. Hurbanem účastnil oslav M. Š. Zrinského v Záhřebu (1866), dále cyrilometodějských v Římě (1881). 1865 kandidoval na poslance do uherského sněmu ve volebním okrese Prievidza. Byl mecenášem slovenských národních zájmů, podporoval slovenské střední školství, 1869 organizoval sbírku na Dům Matice slovenské aj. Proslul jako vynikající řečník. Ačkoli se S. přátelsky stýkal s L. Štúrem i ostatními iniciátory a příznivci jazykové odluky, sám byl zastáncem společného československého jazyka i literatury. K rozšíření této jeho ideje měl sloužit výslovně časopis Cyrill a Method. Své příspěvky psal většinou česky s četnými slovakismy a doplňoval je jazykovým komentářem a slovníčkem. – V posledních letech života se léčil v Leopoldově. Pohřben byl v Drahovicích-Voděradech.

Své první básnické pokusy uveřejňoval S. časopisecky. Knižně debutoval obsáhlou, bohatě ilustrovanou sbírkou veršů pro děti, které byly volným zpracováním německých předloh (*Zrcadlo malíčkových*). První oddíl knihy obsahuje didaktické a moralizující verše s náboženskou a přírodní tematikou, s náměty z dětského života, školní písně, gnómy a návody chování. Druhý oddíl přináší epické básně o životě světců a bajky. Sbíрка je napsaná v češtině s četnými slovakismy. Následující soubor religiózních patetických básní *Veliké poselství*

kněze katolického je určena nově vysvěceným kněžím. Je napsána rovněž česky s jazykovými vysvětlivkami pod čarou. Inspirován jihoslovanskými národními a umělými písněmi o jitřence vydal S. ve slovenštině obsáhlou báseň *Naša zora*, apoteózu národa a jeho velkých mužů; apeluje v ní na rodiče, učitele a duchovenstvo, aby buditelskou prací vychovávali národně uvědomělou, obrozenskou generaci. Kniha *Básnické spisy* je soubor vlastenecké a národním patosem proniknuté poezie, ovlivněné klasicismem, psané česky i slovensky. Zahrnuje i Veliké poselství kněze katolického a básnickou skladbu *Naša zora*, dále některé básně uveřejněné dříve časopisecky, 36 sonetů *Můj blud a návrat* s ambicemi přiblížit se svému vzoru J. Kollárovi a básně příležitostné, adorační, milostné a ohlasy roku 1848. Překlady z němčiny a latiny do češtiny tiskl v časopisu Cyrill a Method, překlad jihoslovanských písní do slovenštiny byl zařazen do knihy *Naša zora*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. S. Rajecký, kaplan Žeratský, ...kaplan Žerotický, Rajecký, Rájecký; -a-, „-a-“, G. (Čes. včela), J. S., S., S-a., (Sl.), Sl... a. ■ PRÍSPĚVKY in: Blahověst (1851); alm. Concordia (Budín 1858); Cyrill a Method (Banská Bystrica 1850–63); Časopis pro katol. duchovenstvo, pokr. Časopis katol. duchovenstva (1841–45, 1861); Čech (1851); Čes. včela (1841–42); Junoš (Pešť 1865); Katolícke noviny (Trnava 1871–81); Kazateľňa (Skalica 1881, i příl. Kázne a reči pohrebné 1, 1885); kal. Moravan (Olomouc); Mor. (národní) noviny (Brno 1848–58, i příl. Besedník, Příloha k M. n.); Nár. noviny (1849); Orol (Turč. Sv. Martin 1874); Pešťbudínske vedomosti (Budín 1862–67); sb. První všeobecný sjezd důvěrníků všech jednot katolických na Moravě (1851); kal. Půtník svätovojtešský (Trnava 1872–79); Slovenské noviny (Viedeň 1850–60, i příl. Světozor); Slovensky národný učiteľ, pokr. Národný učiteľ (Trenčín 1860–64, i příl. Škola domáca a Zrkadlo maličkých); Sokol (Skalica 1864–67); Škola a život (1861–63, i příl. Štěpnice); Týdeník (Brno 1848–58). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: City radosti ku slavnému dosednutí na stolec biskupství brněnského Jeho hraběcí Milosti nejdůstojnějšího a vysoce urozeného pána, pana Antonína z Schaaffgotschů (B 1842); Píseň ke mši svatě (1845, výt. nezjišť.); Zrcadlo maličkých (BB pro ml., 1847); Výlevy vděčnosti ku jmenovinám Jeho Osvícenosti nejdůstojnějšího pána pana Štefana Moysesova... (B 1853); Veliké poselství kněze katolického (BB 1856; 1882 zkrácené s tit. Poselství kněze katolického); *Naša zora* (B 1867, dle E. Okrugice); Pamiatka putovania katolíckeho Slavjanstva do Ríma ku hrobu sv. Cyrila (cestopis, 1882). – *Kázání a promluvy*: Predigt bei der Primiz – Feier des

Hochw. H. Adolf Borsiczky (1859, výt. nezjišť.); Duchovná řeč složená na pamiatku vysvätenia kaplnky korytnickej (1860); Abschiedsrede, gehalten in der Neuschler Domkirche am Pfingstsonntage im Jahre 1861 (1861, výt. nezjišť.); Jubileum festis honoribus... Sigismundi Szupan... dum anno 1870... solium episcopale diocesis Neosoliensis adipisceretur (1870, výt. nezjišť.); Oslava Jeho Osvícenosti... pána Arnolda Ipolyiho... biskupa banskobystrického... pri príležitosti jeho nastolenia dňa 2. mája 1872 v Banskej Bystrici prednesená (1872, výt. nezjišť.); Reč... povedaná dňa 23. októbra 1872 na politickej konferencii „Novej školy slovenskej“... v Pešti (1873, výt. nezjišť.); Vermächtniss des alten Jahres 1874 (1875, výt. nezjišť.); Kázeň pri slavnostných primiciách vel. p. Jozefa Horvátha... (1881). – *Ostatní práce*: Historie gymnázia baňskobystrického (1848); Památka vysvěcení nové budovy c. k. katolického vyššího štátného gymnázia v Baňské Bystrici, které se stalo dne 10. októbra 1858 (1860); Spolok sv. Vojtěcha, založený a do života uvedený dňa 14. septembra r. P. 1870 (1872). – *Souborné vydání*: Básnické spisy (J. L. Kober, 1882, 1 sv., obs. i verše z časopisů). ■ REDIGOVAL časopisy: Cyrill a Method (1854–56; 1854 s M. Chrátkem), Slovensky národný učiteľ, od 3. roč. pokr. Národný učiteľ (1860–64; 1863 s příl. Škola domáca a Zrkadlo maličkých, obě s J. Králem), Katolícke noviny (1871–78); *kalendář*: Půtník svätovojtešský (1872–79). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Pamiatka putovania katolíckeho Slavjanstva do Ríma ku hrobu sv. Cyrilla, apoštola slavjanského... (1882). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Rizner: J. S., in Bibliografia písomníctva slovenského... 5 (1933, s. 100). ■ LITERATURA: ● ref. Zrcadlo maličkých: K. Šmídek, Květy 1847, s. 367 + (šifra Š.). Květy 1848, Lit. příloha k č. 25, s. 205 ●; an.: Slyšíme, že náš p. biskup..., Nár. noviny 1849, s. 426; an.: ref. Veliké poselství kněze katolického, Slovenské noviny (Viedeň) 1857, č. 7; ● ref. ed. Slovensky národný učiteľ: an., Mor. noviny 1860, s. 388; an. (J. Malý), Poutník od Otavy 1860, s. 142 ●; an.: Z pamětí J. S. Rajeckého, in J. S.: Básnické spisy (1882, s. 201); ● nekrology: an., Pokrok 8. 10. 1882; an., NL 8. 10. 1882, příl. k č. 275; S. Hurban-Vajanský, Národné noviny (Turč. Sv. Martin) 24. 10. 1882; an., Katol. noviny 1882, s. 153; F. Čenský, Osvěta 1882, s. 1046; J. Hn. (Herben), Ruch 1882, s. 383; an., Urbánkův věstník bibliografický 1882, s. 310; an., Světozor 1882, s. 516; an., Obzor (Brno) 1883, s. 15 ●; Bysterský (J. Janoška): Spisy pre mládež, Dom a škola (Turč. Sv. Martin) 1886, s. 372; Š. Krčméry in Stopäťdesiat rokov slovenskej literatúry, Výbor z díla 3 (1954, s. 128); F. Všeticka: Kaplan šaratský, Rozmach 2001, č. 0, s. 20; Z. Fišer: Kaplan ze Šaratic. K moravskému působení J. S., Vyškovský sborník, sv. 3, 2002, s. 110.

sm